

Vliv bývalého paulánského kláštera u Nové Bystřice na okolní krajinu a její vývoj

Jakub Chaloupek, Jana Kopejtková, Karel Kudláček, Karel Švarc,
Jakub Jindra, Matouš Bičák, Tereza Uličná, Daniel Pražák

Odborný konzultant: Mgr. František Tichý, Vojtěch Barták

Soukromé reálné gymnázium Přírodní škola, o. p. s.
Česká Kanada – Praha, 2007

Obsah

Úvod	3
Celkové cíle	4
Celková metodika a postup práce	5
Analytická část	8
Geofyzikální průzkum (RNDr. Oldřich Levý, Karel Švarc)	8
Hydrologický průzkum pramenů (Karel Švarc)	10
Vývoj a současný stav vodní sítě a její návaznost na klášter (Karel Švarc)	13
Botanický a fytoocenologický průzkum, vývoj porostu v návaznosti na klášter (Karel Kudláček, Jakub Jindra)	20
Vývoj cestní sítě v okolí kláštera (Jakub Chaloupek)	28
Sakrální stavby v okolí kláštera, vývoj sítě sakrálních staveb (Jakub Chaloupek)	32
Vývoj osídlení (Jana Kopejtková)	39
Dokumentace současného stavu významných krajinných prvků v okolí kláštera (Matouš Bičák, Jakub Jindra, Tereza Uličná)	43
Syntézní část	
Úvod	61
Geologická a hydrologická charakteristika zkoumaného území	61
Období před příchodem paulánů a založením kláštera	62
Proč byl klášter založen právě zde?	65
Krajina v době prvního fungování kláštera (1501 – 1533)	66
Historický vývoj a změny v krajině od vypálení kláštera do jeho obnovy (1533 – 1626)	69
Krajina v období druhé fungování kláštera (od obnovy roku 1626 do zrušení Josefem II. roku 1784)	70
Krajina v okolí kláštera od zrušení Josefem II. do současnosti	76
Závěr – vliv kláštera paulánů na krajinu včera a dnes	81
Použitá literatura a prameny	82

Úvod

Pohled na krajinu jako na integrovaný celek, její vývoj a funkci nejen v rovině praktické, ale i estetické, kulturní a potažme i duchovní je fenoménem především posledních dvou desetiletí. Téma je nicméně těžko uchopitelné, nejen proto, že vyžaduje pohled snad všech vědních disciplín, ale zčásti i pro naši neschopnost vyjít z navyklého způsobu poznání jako třídění, umělé systematizace, popisu a kvantifikace jednotlivých složek jakéhokoli integrovaného systému. V nich pak marně doufáme zachytit analýzou ztraceného ducha celku, který se sice skrže tyto prvky (resp. skrže jejich strukturální a časové uspořádání) vyjadřuje, zároveň je ale v každém okamžiku transcenduje, nelze ho v nich proto zachytit, natož zcela uchopit – stejně jako popisem mozkových drah, nebo dokonce stavby jednotlivých nervových buněk nikdy nepochopíme génia Goetha nebo sv. Františka. O to více je téma krajiny stále novou výzvou i pro nás.

Již v roce 1996 se skupina studentů Přírodní školy pokusila popsat vývoj krajiny kolem bývalého paulánského kláštera u Nové Bystřice. Šlo o odpovědi na otázky, jakým způsobem řeholníci řádu sv. Františka z Pauly krajinu ovlivnili, z jakých důvodů a inspirací k těmto zásahům docházelo a především jak ty krajinné prvky, které v souvislosti se vznikem a působením kláštera vznikly, dodnes – tj. více než 200 let po zrušení kláštera – působí. Po jedenácti letech jsme se rozhodli, že se k tématu opět vrátíme a pokusíme se na stejné otázky odpovědět s novými zkušenostmi, informačními zdroji i technickým vybavením. Při naší práci jsme se snažili popsat vývoj klášterem dotčeného území, ale přitom se zaměřit nejen na přírodní složku, sídelní strukturu, politicko-historické a společenské souvislosti, ale být si stále, alespoň mezi řádky, vědomi aspektu duchovního, který byl pro člověka minulosti alfou a omegou, dodával životu smysl a přesah.

Jsme si vědomi, že naše práce již z povahy věci nemůže být vyčerpávající. Přesto ji předkládáme všem zájemcům s přáním, aby přinesla alespoň malý kámen do mozaiky poznávání nového, zároveň s vděčností a díky Nejvyššímu Architektovi, že nám umožnil alespoň trochu nahlédnout do svých plánů psaných odvěkou řečí beze slov.

Obr. 1 – Kostel Nejsvětější Trojice ze západní strany (autor: M. Bičák, 2007)

Obr. 2 – Klášter (autor: www.zanikleobce.cz, 1938)

Poděkování

Naše poděkování patří mnoha lidem, kteří nám během naší práce pomohli: PhDr. Milanu Bubnovi, RNDr. Václavu Cílkovi, RNDr. Marku Maturovi, PhDr. Štěpánce Běhalové, Ph.D., Mgr. Vladěce Smolkové a Vojtěchu Bartákovi za poznámky k cílům a metodice naší práce. P. Mgr. Petru Misařovi, novobystrickému faráři, za podporu naší práce a vlídné přijetí. Rodině Havlíčkových za provedení naší skupiny interiérem kostela a za poskytnutí cenných informací. Kastelánce hradu Landštejn za ochotu podělit se s námi o své vědomosti a zkušenosti k tématu naší práce z pohledu archeologa. Rodině Brunerových z rakouského Hirschenschlagu za poskytnutí rozhovoru. P. Václavovi, OM, z Vranova u Brna za zajímavé informace o paulánském řádu.

Zvláště děkujeme řediteli firmy INSET, s.r.o., Ing. Ludvíku Hegrlíkovi, a taktéž RNDr. Oldřichu Levému a jeho ženě za sponzorskou realizaci průzkumu podloží kláštera pomocí georadaru, včetně vyhodnocení a interpretace měření.

Dále bychom chtěli poděkovat místnímu panu hajnému za toleranci, Báře Matouškové a Michalu Vovsovi za dovážku jídla... Chtěli bychom také poděkovat paní Janě Jindrové za provedení korektury sborníku a celkovou grafickou úpravu práce. Poděkování patří i řadě dalších lidí, které jsme během své práce potkali a kteří nám při její realizaci pomohli.

Celkové cíle

Prvním cílem naší práce bylo zjistit, proč byl klášter založený právě na tomto místě a v tomto historickém období. Dále nás zajímalo, jak založení a fungování kláštera ovlivnilo okolní krajinu a jakým způsobem ji ovlivňuje dodneška. Činnost a vliv kláštera jsme pak chtěli sledovat především ve čtyřech fázích: v době renesanční (1501–1533), v době barokní (1626–1785), dále v době od zrušení kláštera do 2. světové války a konečně v současnosti.

Z tohoto hlediska jsme se pokusili charakterizovat přírodní poměry klášterního údolí (zvláště z hlediska geologické stavby a geomorfologie, vodní síť a vegetace), sídelní strukturu, strukturu sakrálních staveb a síť komunikací v okolní krajině a politickou a náboženskou situaci před založením kláštera.

Dalším cílem bylo co nejpodrobnější zpracování historie kláštera a okolní krajiny od doby husitských válek do současnosti.

Dále nás zajímalo, jak založení kláštera a jeho fungování v jednotlivých fázích ovlivnilo rybníční síť, spodní a povrchovou vodu (předpokládaný vliv), plochu a složení lesů a liniových společenstev, rozsah a využití zemědělské půdy, introdukci nových druhů rostlin, rozšiřování nebo zakládání nových lidských sídel, příp. sakrálních staveb, změny cestní sítě, život, obživu a pohyb obyvatel v blízkosti kláštera i v širším okolí a jejich náboženský a kulturní život.

Zvláštními dvěma cíli bylo buď potvrdit, nebo vyvrátit existenci podzemních chodeb údajně sloužících pro útěk z kláštera a dále porovnat vlastnosti pramene pod kostelem Nejsvětější Trojice s prameny v širším okolí kláštera a posoudit jeho případnou unikátnost.

Rozdělení práce ve skupině

Jakub Chaloupek (15 let)	vedení skupiny, vývoj cestní cítě a sakrálních staveb
Jana Kopejková (14 let)	vývoj zástavby, kresby krajinných prvků, orální historie, spolupráce na historii kláštera a okolí
Karel Kudláček (15 let)	geobotanický průzkum, vývoj lesních ploch, tvorba dokumentárního videofilmu
Karel Švarc (19 let)	sledování fyzikálních a chemických parametrů pramenů, vývoj rybníční sítě
Jakub Jindra (13 let)	spolupráce na geobotanickém průzkumu a vývoji lesních ploch
Matouš Bičák (12 let)	fotodokumentace, spolupráce na vývoji cestní sítě a sakrálních staveb
Tereza Uličná (12 let)	kresby krajinných prvků, asistence na vývoji zástavby
Daniel Pražák (16 let)	historie kláštera a okolí, spolupráce na sledování fyzikálních a chemických parametrů pramenů

Celková metodika a postup práce

Práce měla tři základní fáze: přípravnou, terénní a fázi zpracování dat a jejich interpretace.

V rámci **přípravné fáze** jsme si jasně definovali cíle, rozdělili jsme si jednotlivé úkoly a připravili metodické postupy. Při práci s literaturou a historickými prameny jsme využívali materiály shromážděné v archivu naší školy, kde se v rámci Expedice 1996 podobnému tématu již jedna studentská skupina věnovala. Studovali jsme dostupnou historickou literaturu týkající se sledovaného území, kláštera i paulánského řádu. Kontaktovali jsme i historika dr. Milana Bubna, odborného asistenta Katolické teologické fakulty v Praze.

Pro vývoj krajiny a dokumentaci jejího současného stavu jsme si zajistili na internetu (www.geolab.cz) a ve Státním kartografickém archivu historické mapové podklady. Šlo především o Müllerovu mapu Čech z roku 1720, první vojenské mapování z let 1763–1787, mapy Stablního katastru z let 1824–1843 a poslední verzi třetího vojenského mapování z roku 1938. Pro dokumentaci současného stavu jsme používali Základní mapu České republiky v měřítku 1:10 000, Státní mapu odvozenou v měřítku 1:5000 a ortofotomapu v měřítku 1:5000.

S našimi plány jsme prostřednictvím e-mailu seznámili i odborníka na krajinnou ekologii RNDr. Václava Cílka a vzali v úvahu jeho poznámky k cílům a metodice naší práce. Z hlediska výzkumu, který by mohl potvrdit nebo vyvrátit existenci podzemních chodeb, jsme kontaktovali ředitele firmy INSET, který nám zprostředkoval schůzku se zaměstnancem firmy, geofyzikem RNDr. Oldřichem Levým, který nám kromě důležitých metodických poznámek v okolí kláštera provedl průzkum podzemí pomocí georadaru (firma INSET uskutečnila tento průzkum sponzorsky, jako podporu naší školy). V přípravném týdnu jsme kontaktovali i P. Mgr. Petra Misaře, faráře v Nové Bystřici, pod jehož duchovní správou klášterní kostel Nejsvětější Trojice spadá. Uskutečnili jsme také několik informačních schůzek skupiny, kde jsme se vzájemně seznamovali s informacemi získanými zatím ke sledovanému tématu z literatury, konzultací a map a upřesňovali jsme si zaměření terénních prací.

Terénní práci jsme zahájili symbolicky pěším putováním z Nové Bystřice k bývalému klášteru společně s farníky na slavnost Nejsvětější Trojice 3. června 2007. Poutní mši celebroidal P. Václav, OM, paulán z Vranova u Brna, kterého jsme pozdravili, seznámili ho s náplní naší práce a zkonzultovali otázky vztahu paulánské spirituality a okolního kraje.

V průběhu terénních výzkumů jsme pracovali ve čtyřech dvoučlenných skupinkách, které se zaměřovaly na jednotlivé aspekty tématu: hydrologický průzkum, geobotanické mapování současného porostu s důrazem na mapování výskytu kulturních nebo činností člověka ovlivněných druhů rostlin, včetně vyhodnocování ekologické stability. Dalším tématem bylo vyhledávání významných krajinných prvků zaznamenaných na mapě 3. vojenského mapování v terénu, interpretace jejich vazby na klášter a jeho fungování, dokumentace jejich současného stavu

a zhodnocení jejich významu v krajině. Dále jsme sledovali současný stav všech staveb v okolí kláštera, od místních obyvatel jsme zjišťovali zajímavosti k historii a stáří jejich domu, příp. i jeho vazbě na klášter.

Každý den se minimálně jednou celá skupina scházela na „brífingu“, kde každá dvojice seznámila ostatní s tím, co zjistila a udělala, a informovala ostatní o tom, jaké jsou její další plány. Během práce se v údolí všechny dvojice pohybovaly obvykle samostatně a byly vzájemně ve spojení pomocí vysílaček.

Přibližně po týdnu prací jsme postupně uskutečnili několik delších (zpravidla hodinových) konferencí, kde jsme společně, každá dvojice ze svého hlediska, diskutovali a snažili se odpovědět na základní metodické otázky, které jsme si položili. Proč byl klášter založen právě na tomto místě a v této době? Jak vypadalo okolí kláštera cca do vzdálenosti 5 km v jednotlivých historických fázích jeho vývoje? Jak klášter a jeho fungování, příp. naopak jeho nefungování, ovlivnily okolní krajinu a život obyvatel? Činnost a vliv kláštera jsme, jak již bylo zmíněno, sledovali především ve čtyřech fázích: renesanční (1501–1533), barokní (1626–1785), dále v době od zrušení kláštera do druhé světové války a v současnosti. Samozřejmě nás zajímal i stav krajiny před příchodem paulánů a výstavbou kláštera. Důležitá metodická otázka také byla, jak by vypadala v té které době – a především dnes – krajina, kdyby klášter založen nebyl.

Fundamentálním zdrojem informací o krajině v době fungování kláštera byly mapy prvního vojenského mapování, které zachycují stav v době, kdy byl klášter rušen. Některé detaily byly doplněny z mapy Stabilního katastru, která sice vznikla cca 30 let po jeho zrušení, nicméně jsme předpokládali, že za toto období se krajina nijak dramaticky neměnila. Třetí vojenské mapování zachycovalo stav krajiny v době, kdy klášter sice již dávno nefungoval, všechny významné budovy včetně klášterní kvadratury však stály a krajina do té doby procházela plynulým kontinuálním vývojem bez větších násilných zvrátů. Zachycuje stav krajiny před odsunem Němců a vybudováním „železné opony“. Současný stav jsme sledovali přímo v terénu s pomocí Základní mapy ČR 1:10 000.

Z interních konferencí jsme vedli písemný záznam, vyvozené zákonitosti nebo pracovní hypotézy jsme se během dalších výzkumů snažili potvrdit, nebo naopak vyvrátit.

V průběhu terénní části výzkumů jsme ještě navštívili Jindřichův Hradec, kde jsme získali některé archivní materiály v okresním a státním archivu, v okresním muzeu a na okresním úřadě.

Obr. 3 – Porada členů skupiny (autor: Matouš Bičák, 2007)

Po návratu do Prahy všechny dvojice **zpracovaly své výzkumy** do zpráv, které doplnily mapami a tabulkami. Souhrn těchto materiálů tvoří tzv. analytickou část sborníku, tj. tu část, která se odděleně zabývá jednotlivými aspekty tématu.

Po několika dnech se opět konalo několik vícehodinových konferencí, na kterých jsme si definitivně ujasňovali odpovědi na naše základní, výše již zmíněné otázky. Na základě těchto diskusí vznikl postupně text tzv. syntézní části. Ta se snaží popsat vývoj krajiny v okolí kláštera, zasadit jej do širšího historického rámce a shrnout naše pohledy na vliv kláštera na krajinu a její obyvatele v jednotlivých historických etapách i v současnosti.

Zpracovávání této části a kompletace a konečná úprava sborníku probíhala ještě během letních prázdnin.

Výsledky

Jak již bylo výše uvedeno, vlastní práce se skládá ze dvou hlavních částí. V **analytické části** shrnujeme výzkumy a závěry v jednotlivých dílčích oborech: geologie a geomorfologie, hydrologie, fytoecologie, sídelní struktura, struktura sakrálních staveb a cestní síť. Každý výzkum charakterizuje jak současný stav, tak i předpokládaný historický vývoj a vliv kláštera na sledovanou složku krajiny (resp. vliv krajiny na klášter a jeho fungování).

Druhá, **syntézní část** se snaží popsat vývoj krajiny ovlivněný založením a fungováním (resp. později zrušením) kláštera ve čtyřech historických fázích: 1. před založením kláštera, 2. v období jeho prvního fungování (1501–1533), 3. v období jeho druhého (barokního) fungování (1626–1785) a 4. v období od jeho zrušení do současnosti. V rámci těchto fází se snažíme zhodnotit vliv kláštera a jeho fungování na krajinu jako celek i na její jednotlivé, výše uvedené složky.

Analytická část

Geofyzikální průzkum

(RNDr. Oldřich Levý, INSET, s.r.o.)

Cíl

Při geofyzikálním průzkumu bylo cílem dokázat nebo vyvrátit existenci potenciálních podzemních chodeb vedoucích z kláštera a dalších podzemních objektů pod klášteřem v obci Klášter.

Metodika

Pro zjištění výskytu podzemních objektů v těsné blízkosti objektu klášterního kostela v obci Klášter bylo provedeno geofyzikální georadarové měření.

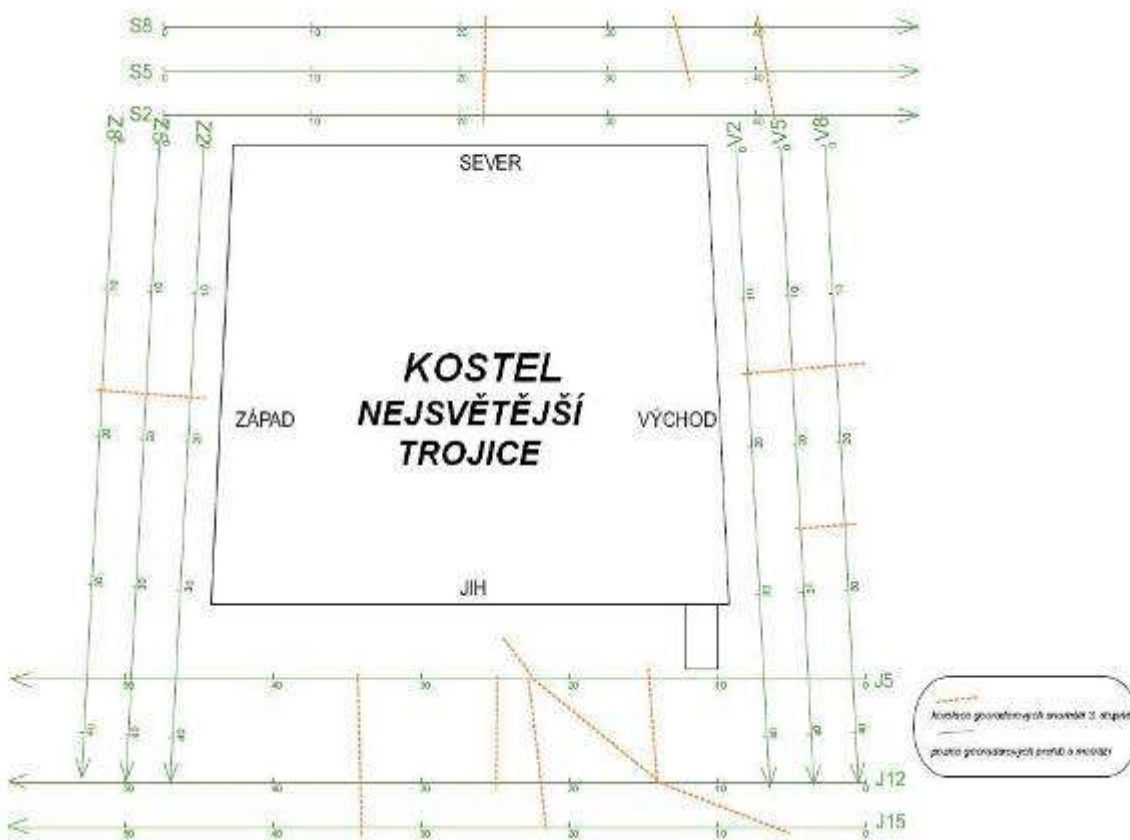
Měření pomocí georadaru je průzkumná geofyzikální metoda, kterou jsou vyhledávány průběhy rozhraní a lokálních nehomogenit v zemním prostředí interpretované z georadarových řezů. Ty vznikají posunem měřicího systému po profilu. Měřicí systém se skládá z vysílací a přijímací antény umístěné ve společném měřicím boxu, řídicí jednotky a měřicího počítače. Georadarové řezy reagují na rozhraní a objekty s relativně odlišnými vlastnostmi vůči svému okolí, především elektrickou vodivostí a permitivitou závislejší na zvodnění.

K měření byl použit georadar RAMAC X3M Corder s anténním systémem střední frekvence 250 MHz. Při posuvu podél měřených profilů byl s krokem měření 0,1 m registrován časový průběh pole elektromagnetického vlnění. Naměřené řezy byly zpracovány pomocí matematických jednorozměrných a dvourozměrných filtrací do grafické podoby uvedené v přílohách. V jednotlivých řezech byly vyznačeny anomální projevy vůči „normálnímu“ vlnovému obrazu.

Výsledky

Při interpretaci jsou anomální projevy zařizovány zpravidla do 3 až 4 stupňů podle své výraznosti a vlnových charakteristik (amplituda, frekvence). V žádném ze získaných řezů nebyly zjištěny výrazné indikace, které by odpovídaly 1. nebo 2. stupni klasifikace. Výraznost anomálie vůči okolí ale nemusí odpovídat pravděpodobnosti výskytu hledaného objektu. Korelační schéma lokálních anomálií je zobrazeno v situačním plánu. Nejvíce indikací je podle očekávání na jižní straně kostela, kde byly původně klášterní objekty. Z hlediska výskytu podzemních chodeb vedoucích z kláštera může být zajímavá indikace vedená jihovýchodním směrem od jižní fasády kostela do vzdálenosti cca 13 m od rohu objektu pod azimutem 120°, resp. 300°, kde byla zjištěna podle našich zkušeností i poměrně výrazná „biofyzikální indikace“ většího objektu možné chodby (pomocí virgule) pokračující až na dolní cestu vedenou podél rybníka.

Obr. 4 – Mapa podzemních anomálií kolem kostela Nejsvětější Trojice (autor: RNDr. Oldřich Levý, INSET, s.r.o., 2007)

Interpretace geofyzikálních výzkumů (Karel Švarc)

Ze získaných materiálů (viz výsledky geofyzikálních průzkumů v přílohách) se můžeme domnívat, že se v okolí kláštera nevyskytovaly žádné podzemní únikové chodby. Jediným důkazem dokazujícím výskyt chodeb v okolí kláštera může být výrazná indikace na jihovýchodě pod klášterem vedoucí směrem k rybníku. Avšak nemůžeme s jistotou potvrdit, že se jedná přímo o podzemní chodbu. Může se stejně tak jednat i o odvod odpadu zpod kláštera nebo o rozšířené podzemních prostory.

Obr. 5 – Výzkum podzemních chodeb pod kostelem Nejsvětější Trojice (autor: Matouš Bičák, 2007)

Hydrologický průzkum pramenů

(Karel Švarc)

Cíle

- Porovnat pramen Nejsvětější Trojice s prameny v okolí kláštera, a tím dokázat nebo vyvrátit jeho unikátnost.
- Pomocí fyzikálně-chemických měření stanovit kvalitu vody v okolních pramenech a ve studních.

Metodika

- Vytipování místa pomocí geologické mapy dané oblasti, kde pramen vyvěrá.
- Nalezení pramenů v terénu, jejich zanesení do map 1:10 000 a jejich charakteristika.
- Odběr 4 vzorků do 100ml skleněných baněk.
- U odebraných vzorků vody stanovit pomocí terénních měřicích přístrojů hodnoty pH, eH (oxidační vlastnosti), vodivosti, teploty a radioaktivity γ .
- Provést opakované měření pramenů s odstupem 1–2 dní.

Výsledky

Pramen sv. Františka z Pauly (S)

Pramen sv. Františka z Pauly se nachází asi 20 metrů jižně od kostela Nejsvětější Trojice (pod kterým pramení, ale vyvěrá až na tomto místě). Pramen je ve velmi dobrém stavu. Je ořázen velkými žulovými deskami, dno pramene je písčité. Pramen je pravidelně udržován.

Pramen S	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	5,61	312,00	217,00	14 °C	17 °C	zataženo, silné přeháňky
2.	5,98	302,00	216,00	14 °C	17 °C	
3.	6,04	287,00	215,00	14 °C	17 °C	
4.	6,20	275,00	215,00	14 °C	17 °C	
průměr	5,96	294,00	215,75	14 °C	17 °C	

Klásterský rybník (xK)

Odběr vody z Klásterského rybníka k porovnání s pramenem sv. Františka z Pauly. Odběr ze břehu rybníka, z kamenného mola.

Rybník klášter xK	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	7,77	278,00	169,00	19 °C	18 °C	zataženo, silný vítr
2.	7,48	265,00	170,00	19 °C	18 °C	
3.	7,26	245,00	170,00	19 °C	18 °C	
4.	7,35	248,00	169,00	19 °C	18 °C	
průměr	7,47	261,25	169,50	19 °C	18 °C	

Pramen v podzemí kostela (pramen sv. Františka z Pauly) x1

Odběr proveden v podzemí kostela, existuje možnost, že je to přímo pramen sv. Františka z Pauly. Pramen se nacházel ve strouze na zemi v úzké chodbě vedoucí směrem ke Klásterskému rybníku. Dno strouhy je kamenité.

Pramen x1	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	7,92	271,00	269,00	12,7 °C	5–10 °C	chladno, v podzemí pod kostelem
2.	7,71	257,00	273,00	12,7 °C	5–10 °C	
3.	7,33	255,00	272,00	12,7 °C	5–10 °C	
4.						
průměr	7,65	261,00	271,33	12,7 °C	5–10 °C	

Obr. 6 – Pramen sv. Františka z Pauly, v pozadí Klásterský rybník (autor: Matouš Bičák, 2007)

Pramen x2

Pramen na jih od obce Blato. Jedná se o pramen na kraji lesa, dnes již zarostlý křovím a trávou. Pramen z místa prameniště vytéká strouhou směrem do pole. V místě, kde pramení, je podmáčená půda. Prameniště se nachází v malé prohlubni.

Pramen x2	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	6,66	298,00	81,00	19,6 °C	19,6 °C	polojasno, slabý vítr
2.	6,61	308,00	78,00	19,6 °C	19,6 °C	
3.	3,44	407,00	287,00	19,6 °C	19,6 °C	
4.	5,12	316,00	75,00	19,6 °C	19,6 °C	
průměr	5,46	332,25	130,25	19,6 °C	19,6 °C	

Pramen x3

Odběr ze studny na jih od kláštera. Studna je kamenitá, asi 2 metry hluboká (k hladině vody).

Pramen x3	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	5,19	331,00	82,00	15,4 °C	17,5 °C	oblačno
2.	5,07	352,00	81,00	15,4 °C	17,5 °C	
3.	4,98	358,00	80,00	15,4 °C	17,5 °C	
4.	4,97	356,00	79,00	15,4 °C	17,5 °C	
průměr	5,05	349,25	80,50	15,4 °C	17,5 °C	

Pramen x4

Odběr ze studny v Konrači (Klášter II). Studna je nově udělaná, udržovaná, vyztužená betonem.

Pramen x4	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	5,59	70,00	224,00	19,3 °C	22,6 °C	zataženo, slabé přeháňky
2.	6,43	135,00	261,00	19,3 °C	22,6 °C	
3.	5,40	85,00	238,00	19,3 °C	22,6 °C	
4.	5,74	121,00	238,00	19,3 °C	22,6 °C	
průměr	5,79	102,75	240,25	19,3 °C	22,6 °C	

Pramen x5

Odběr ze studny v obci Mýtinky.

Pramen x5	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	5,59	303,00	146,00	15,2°C	20,6°C	jasno, slabý vítr
2.	5,55	282,00	147,00	15,2°C	20,6°C	
3.	5,52	271,00	145,00	15,2°C	20,6°C	
4.	5,54	294,00	150,00	15,2°C	20,6°C	
průměr	5,55	287,50	147,00	15,2°C	20,6°C	

Pramen x6

Odběr z pramene, který nejspíš zásobuje rybník pod vesnicí Blato. Pramen se nachází uprostřed pole, kolem něho v okolí asi pěti metrů je podmáčená půda.

Pramen x6	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	6,34	244,00	81,00	16,6°C	19°C	zataženo, místy přeháňky
2.	5,76	178,00	93,00	16,6°C	19°C	
3.	5,82	271,00	90,00	16,6°C	19°C	
4.	5,73	232,00	90,00	16,6°C	19°C	
průměr	5,91	231,25	88,50	16,6°C	19°C	

Pramen x7

Pramen na okraji rybníka Osika. Pramen vedle trati, který vtéká do Osiky.

Pramen x7	pH	eH	Vodivost	Teplota vody	Teplota vzduchu	Vnější vlivy
1.	7,01	312,00	82,00	21,4°C	22,6°C	slunečno, slabý vítr
2.	6,63	317,00	84,00	21,4°C	22,6°C	
3.	6,76	301,00	82,00	21,4°C	22,6°C	
4.						
průměr	6,80	310,00	82,67	21,4°C	22,6°C	

Závěr

Pramen pod klášteřem Nejsvětější Trojice se fyzikálně-chemickými vlastnostmi poněkud liší od okolních pramenů. Obecně má nižší eH (což může souviset s větším množstvím rozpuštěných organických látek) a vyšší pH (obecně je voda na žulovém podloží mírně kyselá, pramen pod klášteřem je ale neutrální až velmi mírně zásaditý – může to opět souviset s vápennými stavebními materiály v základech stavby, kterými voda protéká). Nejvíce odlišný parametr, který jsme u pramene pod klášteřem zaznamenali, je ale výrazně vyšší radioaktivita. To pravděpodobně souvisí s výstupem radonu podél zlomových struktur, na jejichž křížení pramen podle nás vznikl.

Vývoj a současný stav vodní sítě a její návaznost na klášteř

(Karel Švarc)

Cíl

Pomocí historických pramenů popsat vývoj rybníční sítě v okolí klášteřa u Nové Bystřice. Zaměřit se na ty rybníky, které vznikly nebo byly obhospodařovány v souvislosti s činností klášteřa. Vysledovat vliv klášteřa na vývoj a rozsah rybníční sítě v minulosti a dnes.

Metodika

Informace o historické podobě rybníční sítě jsme čerpali především z historických mapování – Müllerovy mapy Čech a z 1., 2. a 3. vojenského mapování. Rybníky mající vazbu na klášteř jsou také zmiňovány v historických materiálech (zakládací listina ad.). V tomto směru jsme čerpali především z monografie faráře Mrštíka z roku 1883, který všechny tehdy dostupné prameny cituje.

Teoretické informace jsme konfrontovali s terénním průzkumem. Především jsme se snažili v krajině vysledovat dnes již zaniklé rybníky a porovnat jejich polohu s historickými mapováními. Zjištěné údaje jsme zobrazili v mapách zachycujících okolí klášteřa v jednotlivých historických obdobích. K jejich popisu jsme se snažili připojit zjištěnou nebo předpokládanou souvislost příslušných rybníků nebo jejich soustav s klášteřem.

Obecně je zkoumaná oblast z hlediska spodní vody velice chudá. Podložní granit je charakteristický pouze puklinovou propustností, proto krajina nemá žádné větší zásobárny spodní vody. Ta tvoří pouze tenký film na povrchu podložní horniny, který je stabilizován především lesním porostem. Při odlesnění větších ploch v krajině a regulaci vodních toků by množství a kvalita spodní vody mohly být značným problémem.

Díky žulovému podkladu, který nepropouští vodu, je v této oblasti základem pro prameniště toků především povrchová voda, která se buď sbírá z okolí (většinou z několika puklin) a stéká se

v pramen, nebo musí být odebírána z hloubky pomocí studen. Jediný pramen, který zde vyvěrá přímo ze země, je pramen vytékající zpod kostela směrem na východ do Klášterského rybníka v obci Klášter. V této oblasti také uniká radon (pouze malém množství), jeho koncentrace je intenzivnější na puklinách a jejich křížení v neškodném množství uniká do zmíněné studánky. Kyselé podloží, chudé na vápník hořčík, má vliv i na vegetaci, která má výrazně chudší druhové složení.

Předpokládaná vodní síť před založením kláštera

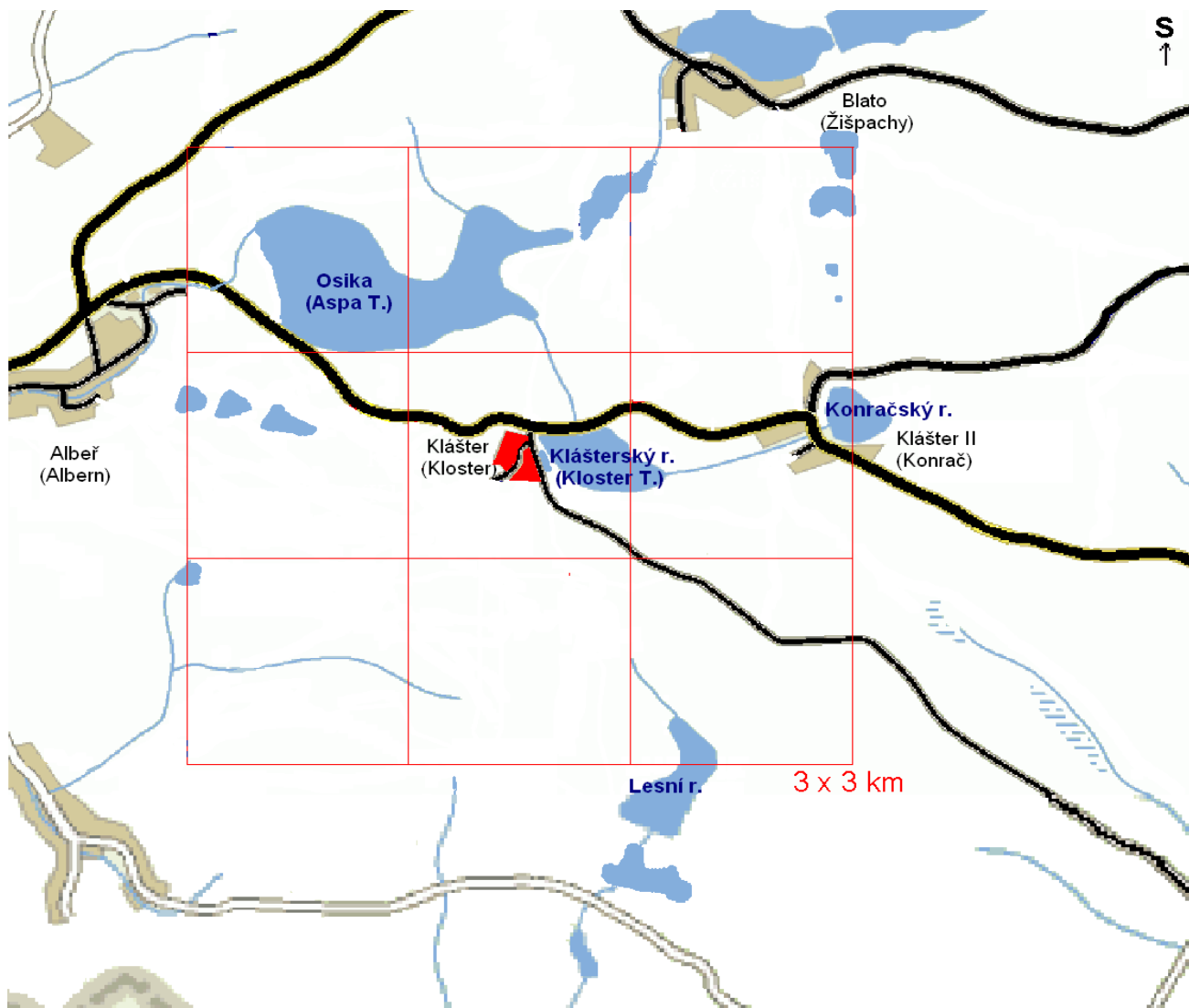
V období před vznikem kláštera se zde nejspíše nacházel rybník Osika (lat. Aspa) ležící cca 500 m severovýchodně od obce Albeř. Z žádných pramenných informací se nám nepodařilo potvrdit obecně tradovanou informaci, že rybník Osika, jakkoli je jeho původní název od paulánů odvozen (A.S.Pa = Abbatia sanctia Pauli, tj. Opatství svatého Pauli), byl řeholníky vybudován či vlastněn. Proto předpokládáme, že vzhledem ke své poloze i velikosti vznikl již dříve a mohl se stát naopak jedním z důvodů, proč byl klášter založen právě zde. Pojmenování mohlo vzniknout až později. Dále předpokládáme existenci Konračského rybníka přiléhajícího ze západu ke vsi Konrač (Klášter II) a Žišpašských rybníků ze severu přiléhajících k vesnici Žišpachy (Blato). Podzemní vody zde bylo relativně dostatek, a to mj. díky rozsáhlým lesům, které ji zde zadržovaly.

Vodní síť v době prvního vojenského mapování

V této době jsou zde tři stálé rybníky, a to Osika (cca 300 m východně od obce Albeř), Klášterský rybník a Konračský rybník. V období od roku 1533 až do znovuzrušení kláštera v roce 1785 zde nejspíše vzniklo několik dalších rybníků, a to tři rybníky cca 300–400 m na jihovýchod od Albeře, čtyři rybníky mezi Konrači (Klášter II) a Žišpachy (Blato) (dva malé na jihu a dva velké na severu blíže u Blata). Rybníky u obce Pranšláky (Braunschlag, dnes Mýtinky) s touto malou obcí nejspíše zanikly. Další rybníky, které zde vznikly, jsou Lesní rybník a jeho spodní část těsně (cca 50 až 100 m) nad Pranšláckým dvorem.

Jako stálý zdroj vody slouží v obci Klášter pramen sv. Františka z Pauly, ostatní obce v okolí zřejmě získávají vodu pomocí studen na podzemní vodu, které je zde stále dostatek díky lesům, které se zde zachovaly i přes zrušení kláštera.

Mapa 1 – Stav rybníční sítě podle prvního vojenského mapování (autor: Karel Švarc)

Vodní síť v době třetího vojenského mapování

Při třetím vojenském mapování zaniká nejvíce rybníků v okolí Kláštera. Z rybníků vyznačených na 3. vojenském mapování jsou zachovány pouze Osika (cca 300 m východně od obce Alber), Klášterský rybník, Konračský rybník a Lesní rybník (cca 1–1,5 km jižně od Kláštera) a dále pouze jeden z původních čtyř rybníků u obce Blato (Žiřpachy), cca 200 m jihovýchodně. Celkově v tomto období zaniklo okolo 11 rybníků, a to tři rybníky na jih od Albera, tři ze čtyř rybníků mezi obcemi Blato (Žiřpachy) a Klášter II (Konrač), rybníky u zaniklé obce Pranšláky (Mýtinky), spodní část Lesního rybníka a nakonec část Klášterského rybníka (malá část rybníka blíže ke klášteru). Z těchto údajů se dá vyvodit, že toto období bylo pro vývoj rybníční sítě velmi nepříznivé. Zánik velkého množství rybníků v okolí kláštera mohl mít vliv i na okolní prostředí.

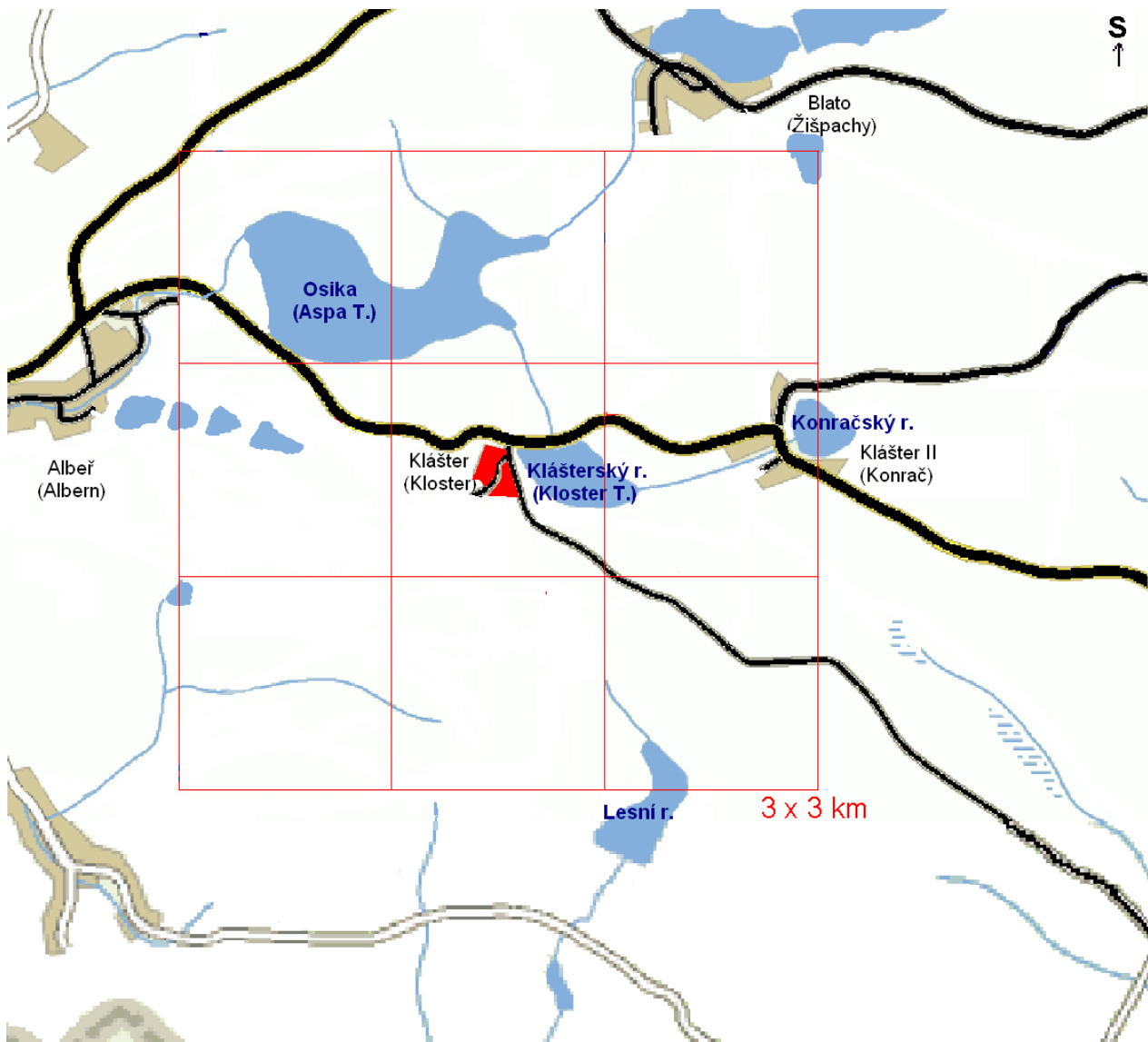

Mapa 2 – Stav rybníční sítě podle třetího vojenského mapování (autor: Karel Švarc)

Vodní síť v současnosti

Na rozdíl od posledního vojenského mapování se stav rybníční sítě v okolí kláštera zlepšil, a to díky obnově několika zaniklých rybníků. S tím se zlepšil i stav okolní přírody a podzemní vody, na kterou má velmi kladný vliv okolní zalesnění. Stálé rybníky, které se zde nacházejí, jsou pouze Osika (cca 300 m východně od obce Albeř), Klásterský rybník, Konračský rybník a Lesní rybník (cca 1–1,5 km jižně od kláštera), které nyní doplňují nově vzniklé nebo obnovené rybníky. To jsou čtyři rybníky západně od obce Albeř (cca 300 až 400 m), tři jsou obnovené a jeden nově vzniklý. Avšak na mnoha dalších místech, kde se dříve nacházely rybníky, jsou nyní buď pastviny, nebo lesy.

Shrneme-li informace o vývoji rybníční sítě z historických mapování, můžeme konstatovat, že se rybníční síť v této oblasti nacházela na vrcholu v 18. století a dnes již nedosahuje takového rozsahu.

Mapa 3 – Stav rybníční sítě podle současného stavu (autor: Karel Švarc)

Obr. 7 – Nejsevernější rybník ze čtyř rybníků nad Albeří, v pozadí další rybník (Matouš Bičák, 2007)

Obr. 8 – Rybník Osika (autor: Matouš Bičák, 2007)

Rybníky v okolí kláštera včera a dnes

(charakteristika sledovaných rybníků podle jednotlivých historických zobrazení i současného stavu)

Rybníky u Albeř

- **1. vojenské mapování** – Rybníky vznikly nejspíše před nebo při prvním vojenském mapování, byly zde tři rybníky spojené hrázemi. Rybníky jsou kaskádovitě uspořádány směrem na západ po svahu dolů. Jsou nejspíše napájeny z pramene v puklině nad nimi nebo přímo v nich.
- **2. vojenské mapování** – Rybníky jsou stále zaneseny v mapě (rybníky nejspíše zanikly někdy v tomto období).
- **3. vojenské mapování** – Rybníky jsou už zaniklé. Jediné pozůstatky jsou hráze zakreslené na mapě 3. vojenského mapování.
- **Současný stav** – V současné době jsou rybníky obnoveny, přibyl nový rybník (je na konci všech těchto rybníků). Rybníky jsou známky lidské činnosti. Na břehu v okolí druhého a třetího rybníka jsou dvě chaty. Všechny rybníky jsou udržované a nejspíše i hospodářsky využívány.

Rybníky u obce Pranšláky

- **1. vojenské mapování** – Obec Pranšláky již stojí, nádrže (rybníčky) zde ještě nejsou.
- **2. vojenské mapování** – Obec Pranšláky stále stojí, je zachycen vznik čtyř nádržek (nejspíše pro potřeby stavení v okolí). Nádrže jsou uspořádány směrem na jih a odděleny přehradami.
- **3. vojenské mapování** – Obec Pranšláky (Mýtinky) již zanikla a s ní zanikly i tyto nádrže.
- **Současný stav** – Zaniklé rybníky jsou spíše na vyvýšeném místě (proto se domníváme, že to byly pouze nádrže, které sloužily okolním statkům jako nádrž na vodu pro okolní pole a statky). Voda je sbírána nejspíše z puklin (je zde pouze jedna díky vyšší poloze) buď přímo pod rybníkem, nebo z podzemí. (Je zde možnost, že z pukliny vyvěrá pramen přímo do nádrže). Hráz se táhne ve tvaru písmene S mezi všemi nádržemi. První a druhá nádrž jsou na podhled ještě zřetelné, zatímco třetí a čtvrtá jsou zarovnané s terénem. Průměr nádrží je cca 5–7 m a šířka 10–12 m. Nejspíše to nejsou rybníky, které byly darovány klášteru.

Zaniklý rybník severovýchodně od Osiky

- **1. vojenské mapování** – Rybník severovýchodně od rybníka Osika je v mapě zakreslen. Oběma rybníky protéká řeka Dračice.
- **2. vojenské mapování** – Tento rybník již zanikl (nejspíše ještě v období 1. vojenského mapování), zůstala pouze hráz.
- **3. vojenské mapování** – Stav se nezměnil.
- **Současný stav** – Okraje zaniklého rybníka jsou patrné na první pohled, na severní straně zaniklého rybníka je dnes vybudováno pole, na jižní straně je dvojité hráz, po které vede cesta, na západě je rybník Osika a na východě je malý remízek, z něhož vytéká Dračice. Půda na území zaniklého rybníka je podmáčená a rozdělená na dvě části řekou Dračicí. Dnes na tomto území rostou i stromy. Vliv kláštera na tento rybník je nepravděpodobný. Rybník byl nejspíš založen Novou Bystřicí.

Lesní rybník

- **1. vojenské mapování** – Rybníky jsou nejspíše založeny před nebo při vojenském mapování. Rybník má dvě části. Na severu je velký Lesní rybník oddělený hrází od jižní části. Druhá část je pod hrází Lesního rybníka a těsně nad obcí Pranšláky.
- **2. vojenské mapování** – Spodní část rybníka zanikla.
- **3. vojenské mapování** – Stále stejný stav.
- **Současný stav** – Zaniklá spodní část, znatelné pozůstatky rybníka. Dnes jsou na jeho místě pastviny (zůstal zde pouze potok). Pod obcí Mýtinky (Pranšláky) se nacházejí další rybníky směrem po proudu potoka, cca 150–200 m pod obcí.

Botanický a fytoocenologický průzkum, vývoj porostu v návaznosti na klášter (Karel Kudláček, Jakub Jindra)

Cíle

- Provést geobotanický průzkum zkoumaného území, zaznamenat hlavní typy společenstev s důrazem na lesní plochy a liniová společenstva.
- Zmapovat výskyt kulturních a vybraných druhů ruderálních rostlin. Na základě jejich výskytu detekovat místa v minulosti ovlivněná činností člověka.
- V mapě třetího vojenského mapování vyhledat významné lesní celky, sady, liniová společenstva a další krajinně významné prvky, vyhledat je v terénu a zaznamenat jejich současný stav, druhové složení a ekologickou stabilitu.
- Zaznamenat ekologickou stabilitu vybraných celků se stejným druhovým složením.
- Vysledovat změny v lesních celcích podle map prvního a třetího vojenského mapování a dnešní mapy 1:10 000.
- Na základě dat z terénu a historických map vysledovat vliv paulánského kláštera na okolní porost.

Metodika

Bylo vyznačeno zkoumané území 3×3 km na Speciální mapy 1:10 000, na které se zaznamenávaly lokality se stejným nebo podobným druhovým složením rostlin. Ke každé lokalitě byl na mapě přiřazen kód (číslo/písmeno) a přesný popis její polohy, druhového složení zejména dřevin a ekologické stability byl zapsán do zápisníku. V terénu byla vyhledávána území s jiným druhovým složením za účelem nálezu známek lidské činnosti. Z map prvního a třetího vojenského mapování a ze Speciální mapy 1:10 000 byly vysledovány plochy lesů, jejich změny a možný vliv kláštera. Současný stav byl zaznamenán podrobně do mapy 1:5000, každému významnějšímu společenstvu bylo přiděleno číslo a provedena jeho stručná botanická charakteristika. Získaná data z terénu byla mj. zpracována do map rozšíření kulturních druhů rostlin, ekologické stability a geobotanických lokalit.

Výsledky

První vojenské mapování

První vojenské mapování přibližně z roku 1780 zachycuje krajinu okolo kláštera v jeho poslední fázi, těsně před zrušením tehdejší císařem Josefem II. V této době je v okolí minimum lesů. Celé území na sever od kláštera (tj. mimo klášterní pozemky) je vymýceno a využito pravděpodobně jako zemědělská půda, kromě dvou malých lesních celků: jeden (1) se vyskytuje přibližně uprostřed severního břehu Osiky, sahá daleko na sever, široký je cca 250 m a druhý (2) se nachází u východního břehu Osiky mezi oběma východními zálivy, sahá do šířky cca 250 m.

Jižním směrem od Kláštera se rozkládají jeden menší a dva větší lesní celky. Menší (3) se nachází cca 450 m jižně od Osiky. Je dlouhý a široký cca 200 m. První z větších lesních celků (4) (Klásterský les) se rozkládá mezi severně položeným Klásterským rybníkem a jižně položeným Lesním rybníkem. Je široký cca 2 km a pokračuje dále jihovýchodním směrem. Druhý větší lesní celek (5) leží cca 100 m jihozápadně od zaniklé vsi Pranšláky (Mýtinky). Jeho severní okraj leží cca 200 m nad bývalou vsí Pranšláky, východní okraj leží v úrovni zaniklé vsi, celek pokračuje dále na jih.

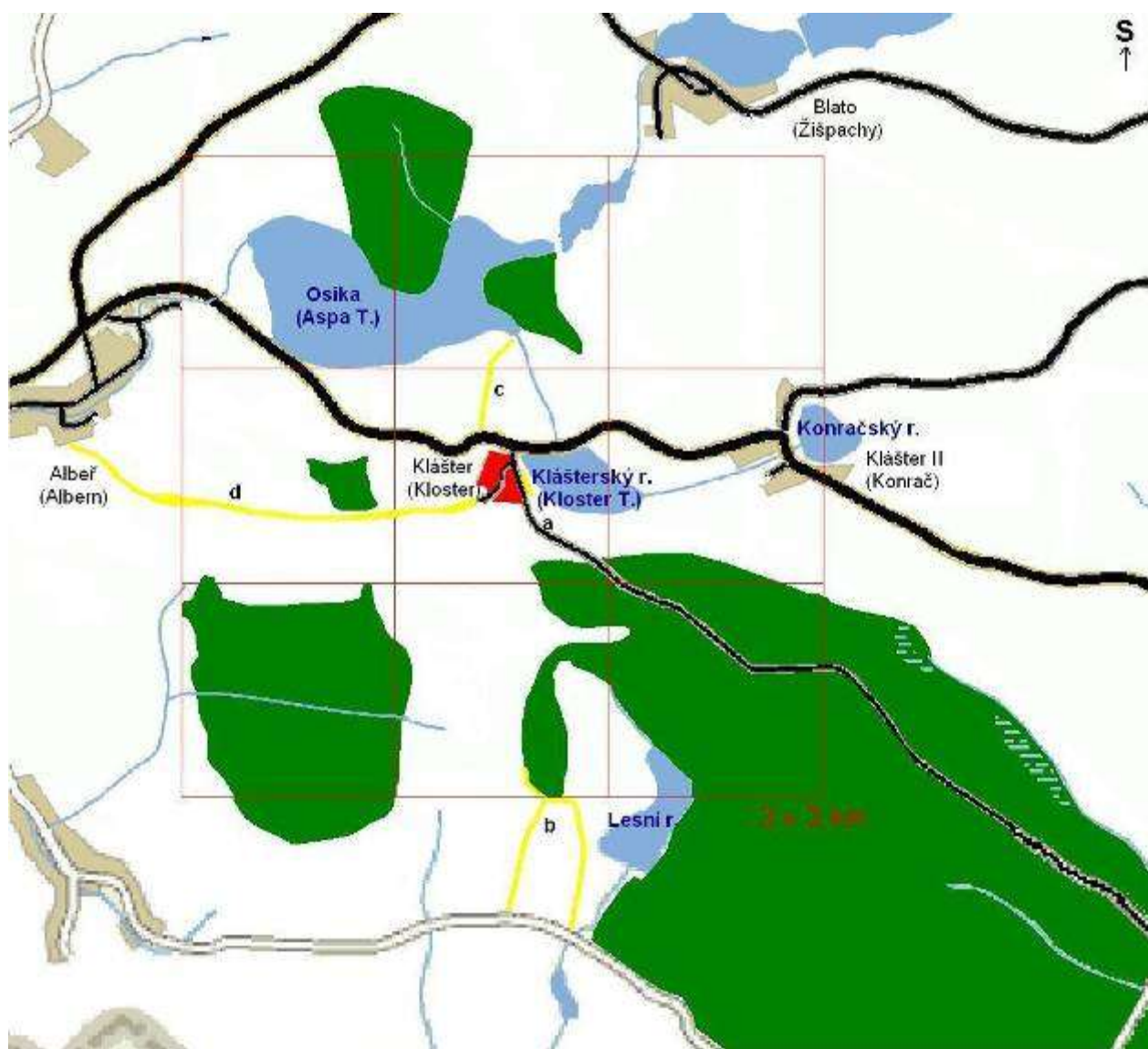

Aleje a sady nejsou na tomto mapování zakresleny, ale na Stablním katastru, který je o 40 let starší, je zakreslena alej vedoucí směrem na Pranšláky cca 2 km jižně od kláštera a jsou zde zaznačeny ovocné a zejména zeleninové zahrady v okolí kláštera a v okolí zaniklé obce Pranšláky.

Lesy na pozemcích kláštera (tj. jižně od kvadratury) nebyly v této době mýceny, protože pauláni pravděpodobně nemuseli kácet lesy za pasterveckým účelem z důvodu pústu. Mýcení lesů může také souviset s budováním nových vesnic a samot. Pauláni tedy zachovali jednu třetinu našeho území zalesněnou. V této době dochází v lesích k druhové výměně buku za smrk. Jsou také vysázeny aleje podél významných cest ve směru na Novou Bystřici (západ – d), na Žiřpachy (Blato) (sever – c) a na Pranšláky (Mýtinky) (jih – b). Jedna alej (východ – a) v délce cca 100 m vede také podél kláštera.

Legenda k následujícím mapám

	Lesní plochy
	Aleje

Mapa 4 – Lesní plochy podle 1. vojenského mapování – kolem roku 1780 (s využitím informací z mapy Stablního katastru – kolem roku 1820) (autor: Jakub Jindra)

Obr. 9 – Alej (b) vedoucí směrem na jih od Kláštera směrem na Mýtinky (autor: Matouš Bičák, 2007)

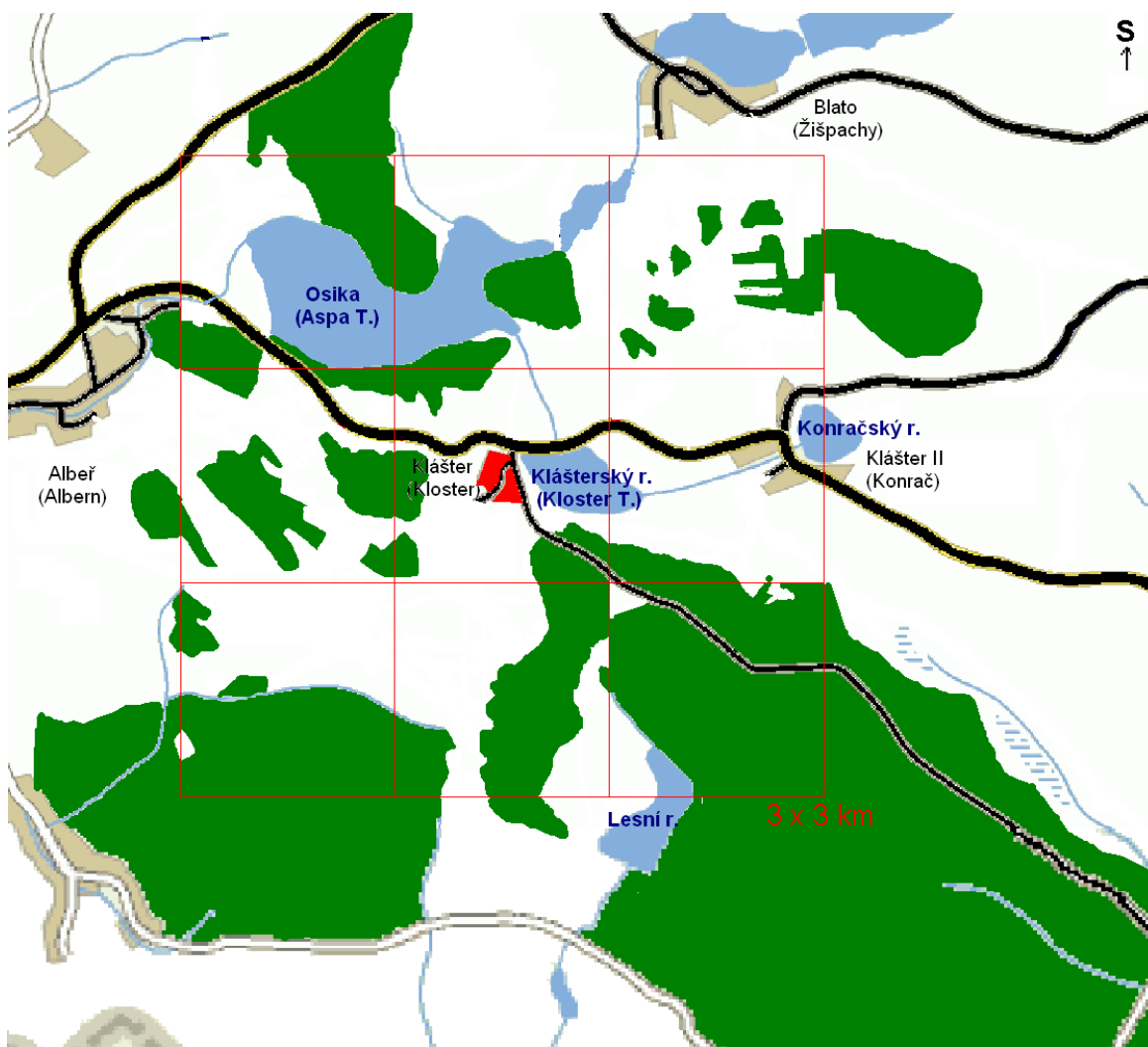
Třetí vojenské mapování

Třetí vojenské mapování z roku 1938 zachycuje stav krajiny 153 let po zániku kláštera. Krajina je již více zalesněná než na prvním vojenském mapování. Vznikají nové vesnice, ale obnovují se i některé zaniklé vesnice (Pranšláky, Mariringhtt) a vymycují se některé části lesa – pravděpodobně na jejich obnovu. Na jižním břehu rybníka Osika je lesní celek (7) táhnoucí se podél celého břehu, široký cca 100–400 m. Přibližně 300 m severně od vesnice Klášter II (Konrač) se nachází mnoho malých remízků (6), které pravděpodobně souvisejí s hranicemi pozemků. Větší lesní celek (5) cca 1 km jihozápadně od Kláštera, zakreslený na 1. vojenském mapování, je zčásti vymýcený a na jeho místě vznikají dva menší remízky (8). Zbytek původního celku pokračuje dále na jih a nad ním vesnice Marirightt. Klášterský les (4) (jihovýchodně od kláštera) zůstává téměř nezměněný. V těsné blízkosti Štěrbových rybníků na východě a cca 300 m západně od staršího zachovalého remízku již z doby 1. vojenského mapování (3) vzniká nový lesní celek (9) široký cca 200 m a dlouhý cca 350 m. Přibližně 400 m jihozápadně od kláštera leží nově vzniklý remízek (10) o šířce cca 150 m a délce cca 100 m.

V této době vzniká nová alej, která vede jižně od Klášterského rybníka (cca 50 m), paralelně s větší lesní cestou ve směru na Landštejn. Alej je dlouhá cca 300 m. U samot podél cesty na Mýtinky (Braunschlagský dvůr) jsou také ovocné a zeleninové zahrady.

Na tomto mapování tedy přibývá lesů o jednu čtvrtinu. Obnovují se zaniklé vesnice (Pranšláky) a vznikají nové (Mariringhtt). Přibývá alej vedoucí jižně pod Klášterským rybníkem.

Mapa 5 – Lesní plochy podle 3. vojenského mapování – z roku 1938 (autor: Jakub Jindra)

Dnešní stav

Od 3. vojenského mapování se rozloha lesů zvětšila téměř o polovinu. Zanikly vesnice Pranšláky a Mariringhtt a mnoho samot pravděpodobně z důvodu Benešových dekretů a odsunu při budování tzv. železné opony, která probíhala cca 2 km jižně od Klášteřa.

Klášteřský les (4) se rozšířil směrem ke Klášteřu a ke Klášteřskému rybníku. Na místě Pranšláků cca 0,5 km jihozápadně od Klášteřa (11) a Mariringhttu cca 2 km jihozápadně od Klášteřa (12) se půda zalesnila. Dva malé remízky (9 a 3) jihovýchodně od Štěrbových rybníků splynuly v jeden větší lesní celek o šířce cca 1 km a délce 400 m. Lesní celek je přibližně v polovině zúžen (směrem k Osice) na 100 m. Malé remízky severně od Klášteřa II (Konrač) (6) splynuly v jeden větší lesní celek s dalšími menšími remízky okolo. Tento les je široký cca 400 m a pokračuje dále na východ. Splynuly také dva lesní celky (7 a 2) ležící na jižním a východním břehu Osiky. Na místě samot – 150 m severovýchodně od Pranšláků (I), 300 m východovýchodojižně od Pranšláků (II), 200 m jižně od Pranšláků (III) a 400 m jihovýchodně od Pranšláků (IV) jsou pozůstatky ovocných stromů a jiných kulturních rostlin (šeřík, javor, pustoryl, jírovec ap.). Přibližně 100 m jižně od kostela je dnes již zaniklý klášterní hřbitov. Jsou zde zachovány hroby a křížky.

Aleje vedoucí na Mýtinky (Pranšláky), na Landštejn podél Klášteřského rybníka a na Novou Bystřici jsou zaniklé celé nebo alespoň zčásti. Dvě přerušované aleje vedou na Mýtinky a na Blato podél polní cesty.

V dnešní době je území maximálně zalesněné, jsou zde zaniklé samoty a dvě zaniklé vesnice.

Mapa 6 – Lesní plochy podle současného stavu – rok 2007 (autor: Jakub Jindra)

Charakteristika významných rostlinných společenstev na zkoumaném území (mapa 6)

- 1 les u JV břehu rybníka Osika – smrková monokultura, na okraji světlomilné rostliny
- 2 zalesněný JV břeh Osiky – olšiny na podmáčené půdě s příměsí borovice
- 3 lesní výběžek JV od Osiky – smrková monokultura s příměsí borovice, na okraji světlomilné rostliny
- 4 les východně od Osiky – smrková monokultura s příměsí borovice, na okraji světlomilné rostliny
- 5 podmáčená louka okolo řeky Dračice – mokřad s mladými břízami
- 6 zalesněný východní břeh Osiky – smrková monokultura s příměsí topolu, buku, světlomilných rostlin
- 7 alej vedoucí 250 m severně od Kláštera na Blato – dubová alej s příměsí topolu, břízy, jeřábu a vrby
- 8 alej vedoucí východně okolo Kláštera – topolová alej s příměsí vrby, ovocných stromů a javoru, 8 stromů, 200 m
- 9 lesní výseč vedoucí 100 m na JZ, 400 m JV od Kláštera – smrková školka na okraji s dubem, břízou a vrbou
- 10 les okolo silnice jižně od Kláštera – smrkový remízek s příměsí bezu a světlomilných rostlin

- 11 remízek 400 m jižně od Kláštera – smrkový remízek s příměsí světlomilných rostlin
- 12 les navazující JV na lesní výseč (9) – smrková monokultura, na okraji bezy a světlomilné rostliny
- 13 listnatý les v JV rohu lokality č. 12 – převážně světlomilné rostliny s příměsí buku a smrku
- 14 les 50 m jižně od Klášterského rybníka – smrková monokultura, na okraji světlomilné rostliny
- 15 západní část lesa na břehu Klášterského rybníka – převážně smrk a borovice s příměsí světlomilných rostlin
- 16 východní část lesa na břehu Klášterského rybníka – převážně borovice, na okraji světlomilné rostliny
- 17 les 500 m východně od zaniklé vsi Pranšláky – smrková monokultura na, na okraji bezy a světlomilné rostliny
- 18 ruiny domu 400 m JV od zaniklé obce Pranšláky – bříza s příměsí smrku, ruderalní porost
- 19 remízek na zaniklé cestě nad zaniklými Pranšláky – světlomilný remízek
- 20 remízek na zaniklé cestě nad zaniklými Pranšláky – smrkový remízek s příměsí ovocných stromů
- 21 severní část zaniklé vsi Pranšláky – převážně javor, buk, světlomilné rostliny, jírovec, ovocné stromy a ruderalní porost
- 22 jižní část zaniklé vsi Pranšláky – převážně javor, buk, světlomilné rostliny, jírovec, ovocné stromy a ruderalní porost
- 23 remízek 50 m východně od zaniklých Pranšláků – ruiny domu, smrk, buk, světlomilné rostliny
- 24 ruiny domu 400 m jižně od zaniklých Pranšláků – světlomilné rostliny, ovocné stromy, ruderalní porost
- 25 alej vedoucí na zaniklý Pranšlácký dvůr – javorová alej s příměsí jírovce a ruderalního porostu
- 26 les 400 m západně od Kláštera – smrková monokultura s příměsí borovice, na okraji světlomilné rostliny
- 27 les 400 m JZ od Kláštera – smrková monokultura s příměsí modřínu, na okraji světlomilné rostliny
- 28 ruiny domu 600 m JZ od Kláštera – ovocné stromy, ruderalní porost, příměs smrku a světlomilných rostlin
- 29–31 pastviny okolo lokality 27 sahající až po lokalitu 24; zaniklý rybník u zaniklé vsi Pranšláky, ovocné stromy, vrba, javor, ruderalní porost
- 32 les na zaniklé cestě k Albeři, 300 m na SZ od zaniklých Pranšláků – louka se světlomilnými rostlinami, topoly, smrky, borovice, ruderalní porost
- 33 les 300 m západně od zaniklých Pranšláků – smrk, modřín, světlomilné rostliny
- 34 louka na jihu navazující na lokalitu 33 – smrkový remízek, světlomilné rostliny
- 35 les 600 m JZ od zaniklých Pranšláků – smrková monokultura, javor, jírovec
- 36 remízek 500 m SZ od zaniklých Pranšláků – smrkový remízek: mladé a staré stromy
- 37 mokřad 300 m JZ od zaniklých Pranšláků
- 38 remízek 300 m JZ od zaniklých Pranšláků – světlomilný remízek s příměsí vrby a ruderalního porostu
- 39 remízek 100 m východně od lokality 38 – světlomilný remízek, ruderalní porost
- 40 les 50 m jižně od zaniklé vsi Mariringht a 300 m jižně od zaniklých Pranšláků – smrková monokultura, na okraji buk, ruderalní porost a světlomilné rostliny
- 41 zaniklá alej jižně od zaniklého Pranšláckého dvora – javor, ruderalní porost, vrba, světlomilné rostliny
- 42 ruiny domu 1 km severně od česko-rakouských hranic a 1 km J od zaniklého Pranšláckého dvora – smrková monokultura, javor, smrk, buk
- 43 alej vedoucí z jihu na sever, 400 m západně od zaniklého Pranšláckého dvora – javorová alej, 14 stromů, délka 100 m
- 44 alej vedoucí na západ od zaniklého Pranšláckému dvora – javorová alej, 30 stromů, 800 m
- 45 100 m východně od zaniklého Pranšláckého dvora – břeh zaniklého rybníka, buk, vrba, javor, světlomilné rostliny, ruderalní porost

- 46 bývalá sýpka na západ od Pranšláckého dvora – javor, vrba, vlčí bob mnoholistý, ruderální porost
- 47 hráz rybníka 50 m od zaniklého Pranšláckého dvora – javory, topoly, ruderální porost
- 48 100m mokřad u rybníka u zaniklé vsi Pranšlácký dvůr – olšiny, vrba, orobinec, kaprad'
- 49 břeh a okolí rybníka u zaniklé vsi Pranšlácký dvůr – orobinec, rašeliník, ploník, topol, vrba, krušina olšová
- 50 zaniklá alej 50 m metrů od zaniklého Pranšláckého dvora – javorová alej, 55 stromů, 500 m
- 51 zaniklý hřbitov v jižní části obce Klášter – javor, lípa, ruderální porost, vlčí bob mnoholistý
- 52 remízek okolo silnice na Konrač nad Klášterským rybníkem – převážně vrba, příměs světlomilných rostlin, topol, ruderální porost, růže
- 53 30 metrů západně od vsi Konrač – jasanová alej, 15 stromů, 150 m, příměs vrby, javoru a ruderálního porostu
- 54 nová alej na půli cesty mezi vesnicemi Klášter a Konrač – nově vysazená jeřábová alej, 11 stromů, 400 m
- 55 300 metrů severně od vsi Konrač – remízek tvořený světlomilnými rostlinami, ruderální porost
- 56 500 metrů severně od vsi Konrač – smrkový remízek, příměs borovice a světlomilných rostlin
- 57 500 metrů SSZ od vsi Konrač – remízek tvořený světlomilnými rostlinami, na okraji smrk
- 58 800 metrů na východ od vsi Konrač – smrkový remízek, příměs světlomilných rostlin a borovice
- 59 800 metrů západně od vsi Klášter a 400 metrů východně od lokality č. 26 – smrková monokultura, na okraji příměs světlomilných rostlin a krušiny
- 60 břeh rybníční soustavy 400 metrů západně od středu Albeře – olšiny, světlomilné rostliny, ruderální porost
- 61 část zaniklé cesty z Kláštera do Albeře v lokalitě č. 59 – kulturní stromy
- 62 les JV od Osiky – smrková monokultura, na okraji světlomilné rostliny, krušina olšová, ruderální porost
- 63 les SV od Osiky – javorový les, příměs světlomilných rostlin, topol, javor, jírovec, líska, ruderální porost
- 64 les na severním břehu Osiky – smrková monokultura, na okraji světlomilné rostliny, buk, krušina
- 65 remízek 300 metrů SZ od Osiky – světlomilné rostliny a smrky
- 66 les 500 metrů SZ od Osiky – smrková monokultura, na okraji borovice, světlomilné rostliny, vrba
- 67 les v pravém dolním rohu, v 9. čtverci – smrková monokultura, světlomilné rostliny, buk, krušina
- 68 lesní výběžek 400 metrů severně nad Konračí – borovicový výběžek lesa, příměs světlomilných rostlin
- 69 les 400 metrů severně nad Konračí – smrková monokultura, na okraji borovice a světlomilné rostliny
- 70 remízek 50 metrů severně nad lokalitou č. 69 – borovicový remízek s příměsí světlomilných rostlin a růže
- 71 remízek 100 metrů západně od severního výběžku lesa (č. 69) a 50 metrů západně od remízku č. 70 – borovicový remízek s příměsí světlomilných rostlin a smrku
- 72 remízek pod remízky č. 70 a 71 a nad lesem č. 69 – světlomilné rostliny a smrky
- 73 remízek nad východním výběžkem lesa č. 6. – smrková monokultura, příměs borovice a světlomilných rostlin
- 74 alej na cestě z Kláštera do Nové Bystřice – javorová alej, 30 stromů, 900 m
- 75 část lesa pod lokalitou č. 18 – smrková monokultura s příměsí světlomilných rostlin, v podrostu s ruderálními druhy (např. kopřiva dvoudomá, svízel přítula a bez černý)
- 76 školka pod lokalitou č. 75 – mladá smrková školka

Sledování výskytu ruderalních a kulturních rostlin ve zkoumaném území

Při našem botanickém průzkumu jsme sledovali výskyt kulturních druhů rostlin v okolí kláštera. Tyto rostliny vysazené člověkem mohou přímo ukazovat na lidskou činnost i po dlouhé době.

V první fázi nás zajímaly ruderalní rostliny. To jsou takové rostliny, které mají vysoké nároky na koncentraci dusičnanů v půdě, a proto se vyskytují v okolí lidských sídel a latrín, mnohdy několik desítek let po jejich opuštění. Jde především o kopřivu dvoudomou, svízel přítulu a doprovodné druhy. Tyto ruderalní porosty se na zkoumaném území nacházely především podél cest, v místě zaniklých vesnic, zpravidla na okraji (tj. světlejších místech) remízku vyrůstajícího na místě bývalé zástavby. Všechna tato stanoviště odpovídala zástavbě a cestám uvedeným na mapě 3. vojenského mapování (ne starším), které dnes již neexistují (zástavba) nebo je jejich funkce omezena (cesty). Nelze ale vyloučit vliv vyvážení organického a inertního odpadu zemědělsky hospodařícími, zvl. na okrajích alejí směrem na jih. V souvislých lesních porostech a na loukách a mezích se ruderalní rostliny nevyskytovaly. Na obdobných lokalitách jako ruderaly se vyskytovaly i oba druhy bezů – bez černý a bez hroznatý.

Další skupinou rostlin, které jsme sledovali, byly rostliny kulturní, tj. ty, které byly člověkem přímo vysazené. Zaznamenali jsme celkem devět druhů těchto rostlin (zaměřovali jsme se pouze na dřeviny a hojně se vyskytující byliny). Vlčí bob, javor, ovocné stromy, hloh, kaštan, šeřík a vlašský ořech se vyskytují v místech bývalé zástavby. Opět je zde souvislost mezi výskytem těchto rostlin a zástavbou vyznačenou na mapě 3. vojenského mapování. Javory a jírovce se vyskytují zejména podél cest (aleje). Růže šípková se vyskytuje pouze na dvou místech podél cest, daleko od zástavby. Jasmín se vyskytuje na jednom zkoumaném místě – na východě obce Konrač. Snažili jsme se pomocí výskytu kulturních rostlin najít místa případně starší zaniklé zástavby, která není již zachycena historickým mapováním. Nikde se nám ale taková společenstva najít nepodařilo.

Níže uvedená mapa (mapa 7) zachycuje hlavní druhy kulturních rostlin a hlavní plochy ruderalního porostu ve zkoumaném území.

Vysvětlivky k mapě kulturních druhů rostlin

bez černý/hroznatý – **B**

vlčí bob –

javor klen/mléč – **J**

ovocné stromy – **O**

růže šípková – **Q**

hloh – **H**

kaštan – **K**

lípa –

ruderalní druhy – **R**

šeřík – **Š**

ořešák – **W**

jasmín – **Sm**

křídlatka – **P**

Mapa 7 – Kulturní druhy rostlin (autor: Jakub Jindra, Karel Kudláček)

Vývoj cestní sítě v okolí kláštera

(Jakub Chaloupek)

Cíle

- Vytvořit mapy cestní sítě podle historických mapování a podle současného stavu.
- Popsat předpokládaný stav před vybudováním kláštera v roce 1501.
- Popsat některé významné cesty v období jednotlivých mapování.
- V terénu dohledat tyto významné cesty a zdokumentovat jejich současný stav (viz dále, kapitola Dokumentace současného stavu významných krajinných prvků v okolí kláštera).

Metodika

Pro vytvoření historických map cestní sítě bylo použito 1. a 3. vojenské mapování. První vojenské mapování ukazuje stav cestní sítě krátce po nebo krátce před koncem fungování kláštera. Ze třetího vojenského mapování je znám stav cestní sítě před druhou světovou válkou, s čímž souvisí poválečný odsun německého obyvatelstva, stavby tzv. železné opony a celkové zpustnutí

krajiny. Mapy byly vytvářeny v programu Malování od firmy Microsoft pomocí čtvercové sítě o velikosti čtverce 1×1 km. Základ těchto map byl převzat a upraven z internetové stránky www.mapy.cz.

V terénu byli vyhledávány předem vytipované cesty, ty byly vyfotografovány a byl popsán jejich současný stav. Popis byl zaznamenáván do bloku o rozměru stánky A5. Cesty byly vytipovány na základě předpokládaného vlivu kláštera a podle jejich důležitosti.

Předpokládaný stav před příchodem paulánů

Předpokládáme, že již před příchodem paulánů existovala cesta z Nové Bystřice na Konrač (Klášter II), protože Novou Bystřici, Staré Město, Landštejn a Pomezí (Markel) byla významná centra své doby z hlediska obchodního, církevního i množství obyvatel. Dále pravděpodobně existovala cesta z Konrače na Žišpachy (Blato). Ostatní cesty nejspíše vznikly v návaznosti na klášter a na vesnici, která vznikla okolo.

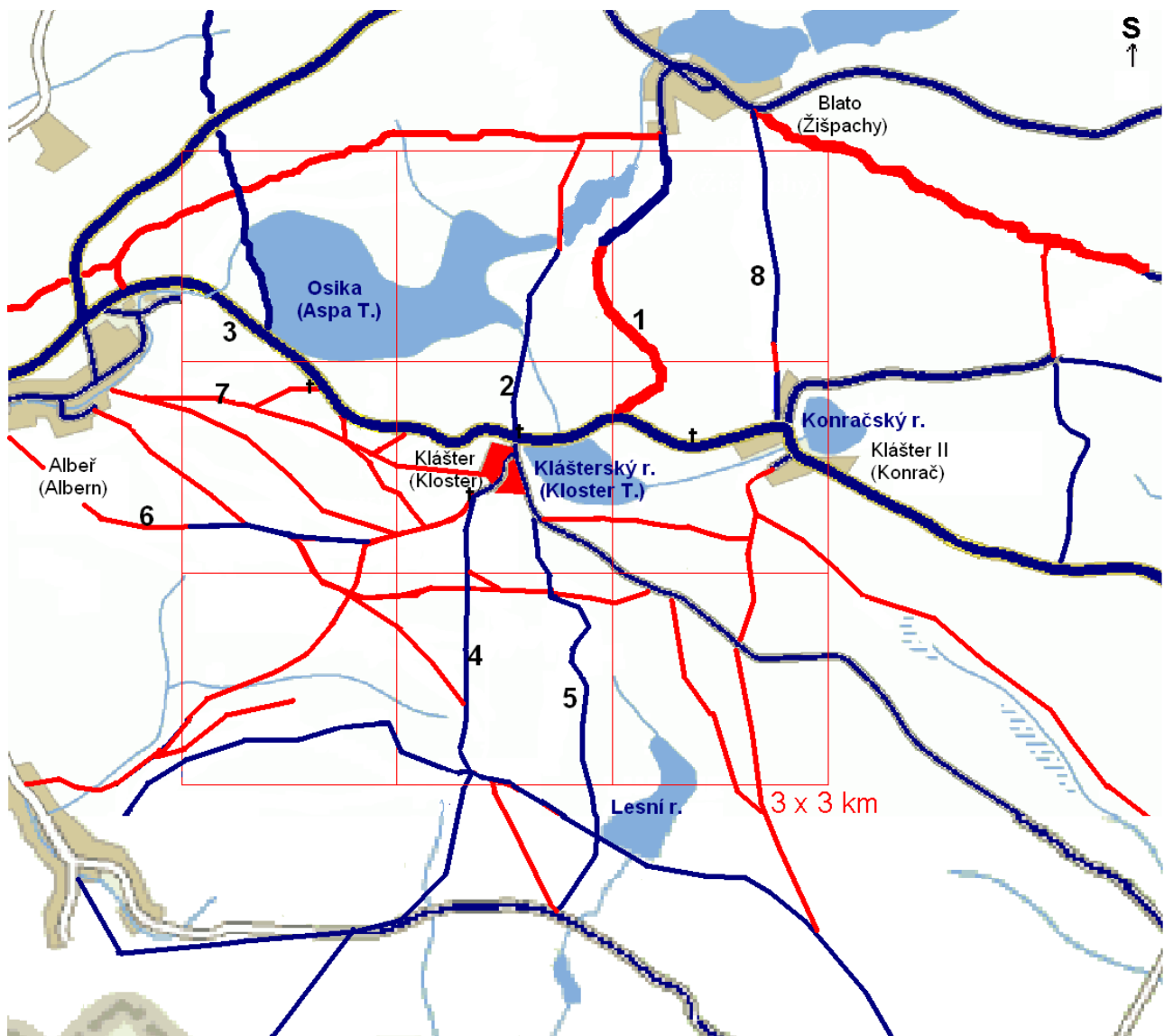
Legenda k mapám cestní sítě

	Cesty dnes již zaniklé
	Cesty do dnes využívané
1	Odkaz na text
†	Drobné sakrální památky

První vojenské mapování

- 1 Dříve široká úvozová cesta spojující klášter s vesnicí Žišpachy (Blato). Dnes funguje jen její severní část.
- 2 Cesta vedoucí přímo od kláštera přes hráz zaniklého rybníka (začátek 19. století) na západ od Žišpachy (Blata) cca 400 m. Dnes funguje jen jižní část cesty od kláštera po jižním okraji již zmíněného zaniklého rybníka a napojuje se severní část cesty číslo 1.
- 3 Cesta od Nové Bystřice vedoucí přes Albeř a Klášter na Konrač (Klášter II) a dál na Staré Město pod Landštejnem. Tato cesta spojovala významná centra své doby, proto předpokládáme, že existovala již před příchodem paulánů. Dnes je zde asfaltová silnice.
- 4 Prašná cesta vedoucí od Kláštera přes zaniklou vesnici Braunschlag na Mýtinky (Braunschlagský dvůr). Na jihu tato cesta přechází v alej.
- 5 Úvozová cesta na sever vedoucí podél lesa a spojující přímou čarou Klášter s Mýtinkami (Braunschlagský dvůr), které zřejmě sloužily jako hospodářské zázemí pro klášter, proto byla postavena tato cesta. Dále se domníváme, že mohla být vybudována kvůli četným poutím z Rakouska, které proudily pravděpodobně tudy. Dnes je cesta stále využívána.
- 6 Tato úvozová cesta sloužila ve své době jako nejkratší spojnice mezi Klášterem a Novou Bystřicí. Křížila ji cesta vedoucí od Albeře do Pranšláků.
- 7 Cesta, po které chodily poutě z Nové Bystřice do Kláštera, napojuje se na cestu číslo 3 pod rybníkem Osika.
- 8 Hluboká úvozová cesta z Konrače do Žišpachů (Blato), pravděpodobně existovala již před příchodem paulánů.

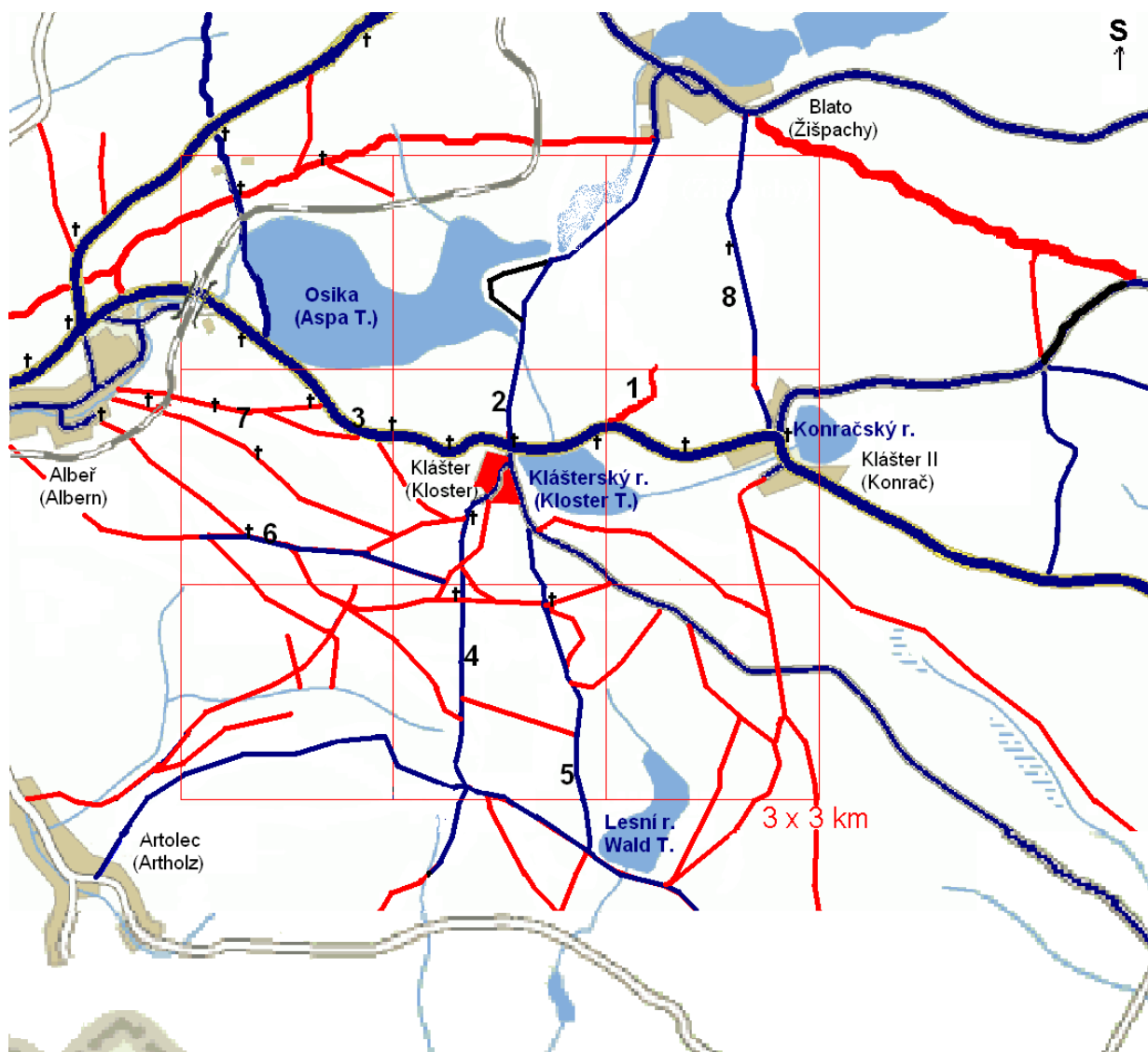

Mapa 8 – Cestní síť podle 1. vojenského mapování (autor: Jakub Chaloupek)

Třetí vojenské mapování

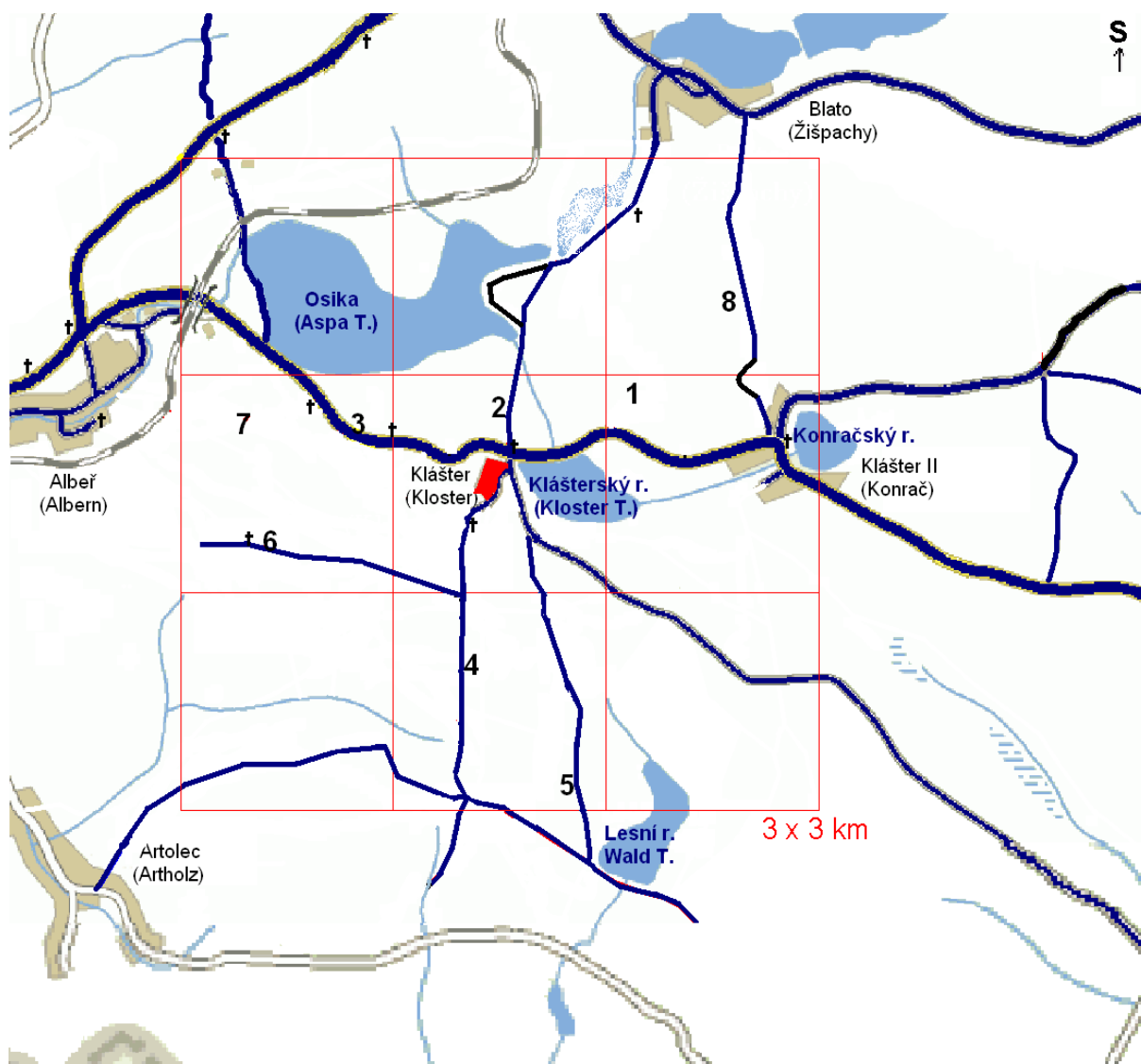
- 1 V této době již zaniklá cesta na Blato (Žiřpachy), zbyl jen malý kus cesty na jihu napojující se na cestu číslo 3 a na severu část cesty napojující se na cestu číslo 2 pod zaniklým rybníkem.
- 2 Tato cesta přebírá funkci cesty číslo 1 a napojuje se pod zaniklým rybníkem na její severní část. Část cesty vedoucí po hrázi zmíněného zaniklého rybníka a dál na sever zaniká.
- 3 Cesta z Nové Bystřice na Klášter II (Konrač) zůstává nezměněna polohou. Oproti 1. vojenskému mapování ji pouze lemují ztlačně více drobných sakrálních památek.
- 4 Cesta je od 1. vojenského mapování nezměněná, jen přibyla jedna odbočka a boží muka na rozcestí.
- 5 Z mapy je patrné, že tato cesta byla asi v polovině napřímena, jinak si stále zachovává svůj směr a patrně i význam.
- 6 Významná úvozová cesta zůstává beze změny – stále nejkratší cesta z Kláštera do Nové Bystřice.
- 7 Poutní cesta z Nové Bystřice zůstává bez výraznější změny.
- 8 Od 1. vojenského mapování přibyla jen jedna boží muka.

Mapa 9 – Cestní síť podle 3. vojenského mapování (autor: Jakub Chaloupek)

Současná cestní síť

- 1 Zaniklá cesta z Kláštera do obce Blato – její jižní část byla v 50. letech pro svou velkou šířku vyložena betonovými panely a používána jako sklad sena.
- 2 Cesta z Kláštera do Blata, dnes velmi dobře udržovaná, se od 3. vojenského mapování nezměnila.
- 3 Oproti 3. vojenskému mapování se poloha cesty nezměnila, ale byla zpevněna asfaltovým povrchem. Dříve četné křížky podél cesty jsou dnes téměř všechny zaniklé. Je to významná místní silnice.
- 4 Dnes je tato cesta stále udržovaná a její poloha se nezměnila. I po zrušení kláštera zůstává tato cesta nejrychlejším spojem na jih do Mýtinek a dál do Rakouska. Využívají ji hlavně zemědělci pro obsluhu okolních luk a turisté.
- 5 Dnes tato cesta stále funguje a její poloha se rovněž nijak výrazně nezměnila. Je využívána k obsluze okolních luk a lesů.
- 6 Tato cesta ztratila svůj původní význam (spojení kláštera s Novou Bystřicí) a dnes tento úvoz zaniká, patrně v návaznosti na zrušení kláštera. Slouží jen pro zemědělce, kteří jezdí 2 m mimo.
- 7 Tato cesta byla v 50. letech zaorána a do 90. let zde bylo pole. Dnes je na tomto místě louka.
- 8 Po zbourání kláštera v roce 1959 byla tato hluboká úvozová cesta zčásti zasypaná sutí ze zbořeného kláštera a na tomto místě vznikla objížďka. Dnes je využívána především zemědělci.

Mapa 10 – Cestní síť podle současného stavu (autor: Jakub Chaloupek)

Sakrální stavby v okolí kláštera, vývoj sítě sakrálních staveb

(Jakub Chaloupek)

Cíle

Naším hlavním cílem bylo zjistit souvislost mezi okolními kostely s fungováním kláštera ve vesnici Klášter u Nové Bystřice. Zajímalo nás také, jaký vliv mělo na budování okolních sakrálních staveb zrušení kláštera.

Metodika

Již v Praze jsme si podle turistické mapy vytipovali několik kostelů v okolí vesnice Klášter, které by mohly mít souvislost se založením kláštera. Vytvořili jsme celkovou mapu území, do které jsme všechny významnější kostely zakreslili a udali jsme i rok jejich založení.

O kostelech jsme zjistili základní informace, a pokud byl kostel založen v období fungování kláštera, tak jsme místo, kde se kostel nachází, navštívili. V navštívených vesnicích jsme se na souvislost se založením kláštera vyptali místních obyvatel, popřípadě jsme informace získali za zapůjčených materiálů.

Na základě zjištěných informací jsme vyvozovali předpokládaný vliv kláštera na síť okolních sakrálních staveb.

Před příchodem paulánů a v době prvního působení kláštera

V této době již existoval kostel sv. Jana Křtitele v Pomezí (Marklu), datovaný roku 1250, všechny tři kostely ve Slavonicích, tj. kostel Nanebevzetí Panny Marie z poloviny 14. stol., kostel sv. Jana Křtitele z poloviny 15. stol. a kostel Svatého Ducha a Božího těla – datován 1260, dále kostel sv. Petra a Pavla v Nové Bystřici (datován 1188), kostel sv. Jakuba staršího v Kautzenu (datován 1341) a kostel sv. Michala v Litschau v Rakousku postavený již roku 1233. Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Starém Městě byl budován v pozdně gotickém slohu v letech 1495 až 1520, tj. přibližně ve stejné době jako klášter, taktéž z iniciativy pánů Krajířů z Krajku. Můžeme tedy konstatovat, že v době vzniku kláštera v jeho bezprostředním okolí ani v blízké části Rakouska žádný kostel neexistoval. I to mohlo být jedním z důvodů, proč byl klášter založen právě zde.

V období prvního působení kláštera tedy v okolí existovaly pouze výše uvedené významnější sakrální stavby, budoval se kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Starém Městě a kostel Nejsvětější Trojice u kláštera. V návaznosti na rozvoj těchto dvou nových staveb postupně upadal význam kostela v Pomezí (Marklu).

Paulánský klášter vzniká kolem roku 1501 a má zpočátku pravděpodobně podobu pouze několika dřevěných domů bez klasické klášterní dispozice. Kostel je dokončen v roce 1507, kamenný, přesnou podobu neznáme, nicméně byl mnohem menší než později, v baroku.

Po vypálení kláštera v roce 1533 je kostel opraven v původní podobě, klášterní život ale obnoven nebyl, proto zde nebyla stálá duchovní správa a kostel sloužil pouze v době poutí.

Období od barokní obnovy kláštera do jeho zrušení (1626–1785)

Klášter s novou, rozšířenou podobou kostela Nejsvětější Trojice byl obnoven kolem roku 1626. V té době byl klášter tvořen jednoduchou jednopatrovou kvadraturou přiléhající jednou stranou ke kostelu. Kolem bylo několik samostatných stavení souvisejících s činností kláštera. Z této doby pravděpodobně pochází kamenné sloupky, z nichž některé se dochovaly do dnešní doby (viz další text).

V době druhého (barokního) působení kláštera v okolí nevznikají žádné nové kostely ani jiné významnější sakrální stavby. Výjimkou je pouze kaple sv. Michala v obci Rajchěrov cca 7 km na JJV od kláštera a nelze vyloučit starší sakrální stavbu ve vesnici Žiřpachy (Blato).

Období od zrušení kláštera do roku 1945

Klášter byl zrušen v roce 1785 císařem Josefem II. Kostel nadále funguje jako farní, klášter slouží jako fara a škola.

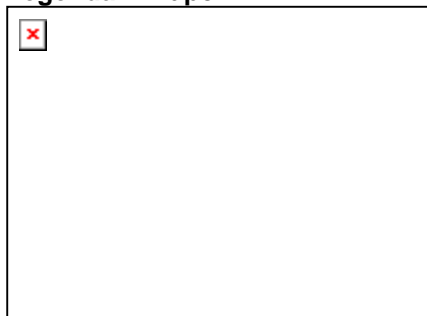
V tomto období dochází v okolí k rozmachu budování kostelů, mj. snad i v návaznosti na zrušení kláštera. Vliv jistě mají ale i josefínské reformy se snahou vybudovat pevnou a pravidelnou síť farních kostelů a úřadů. V roce 1787 vzniká kostel Povýšení Svatého Kříže v rakouském Haugschlagu (jihozápadně od Nové Bystřice), v letech 1784–1807 byl budován kostel Nejsvětější Trojice v Reingers (podle sdělení místních jako náhrada za zrušený paulánský klášter, ke kterému z této rakouské oblasti probíhaly poutě). V městečku Hůrky (Adamsfreiheit) vzniká v letech 1814 až 1816 kostel sv. Jakuba staršího, v Žiřpachách (dnešní Blato) vzniká kostelík sv. Máří Magdalény datovaný roku 1866 (ale na místě staršího kostela, který se nám nepodařilo datovat). V roce 1870 vzniká kostel v Alberi. Během 19. století vzniká také celá řada menších kaplí v dalších obcích: Košťálov (sv. Andělů strážných – kolem roku 1810), Artoleč (sv. Antonína Paduánského – v roce 1891), Romava, Veclov, Senotín, Klenová ad.

Období od roku 1945 do roku 2007

Po roce 1945 zaniká mnoho vesnic a s nimi i řada kostelů v důsledku odsunu Němců z českého pohraničí. Zanikají kostely v blízkosti hranic (zpravidla ve zrušených vesnicích v pohraničním pásmu): v Romavě, Košťálkově a Rajchětově. Ostatní kostely v okolí postupně chátrají nebo jsou využívány pro jiné účely (kostel v Blatě slouží jako sklad, kostely ve Filipově a Veclově byly přestavěny na rekreační objekt). Kostel v Klášteře rovněž chátrá a kvadratura, fungující jako škola a fara, začíná sloužit také jako sklad pro JZD a je postupně devastována až do roku 1959. V tomto roce byl klášter stržen vojáky Československé armády a suť byla navezena do hluboké úvozové cesty z Konrače (Klášter II) do Žiřpachů (Blato). Pozemek, kde stával klášter, zůstal nevyužit.

Po roce 1989 se některé kostely opět opravují a mezi nimi i ten klášterní, avšak kostely ze zaniklých vesnic už znovu nikdo nepostavil.

Legenda k mapě 11

Mapa 11 – Kostely v širším okolí kláštera (autor: Jakub Chaloupek)

Obr. 10 – Kostel Nejsvětější Trojice (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 11 – Kostel naproti hradu Landštejn (Pomezí) (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 12 – Kostel na Blatech (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 13 – Kostel v obci Hůrky (autor: Matouš Bičák, 2007)

Drobné sakrální stavby v okolí kláštera

Působení kláštera jako významného poutního místa také ovlivnilo výstavbu dalších menších sakrálních památek, především božích muk a kapliček podél poutních cest, ale i na rozcestích a jinde. Nyní se zde nacházejí tři typy sakrálních památek. Za prvé jsou to masivní žulové kříže cca 3,5m vysoké, s železným korpusem usazeným na žulovém podstavci. Dalším typem jsou železné kříže se železným korpusem, pod kterým býval nápis na kovové destičce a to celé bylo usazené v masivním žulovém podstavci vysokém cca 60 cm a více. Posledním typem, který se na daném území vyskytuje, jsou žulové barokní sloupky cca 3,5 m vysoké, v jejichž zakončení bývaly vsazené obrázky.

Žulové kříže jsou v okolí čtyři. U některých je žulová ohrádka. Tyto kříže byly nejhojněji stavěny od 1. poloviny 17. do poloviny 19. století. U všech je zachován žulový základ kříže, u některých chybí železný korpus.

Železných křížů byla v okolí celá řada a byly stavěny převážně ve 2. polovině 19. století. Po válce jich bylo mnoho zdevastováno a jejich železná část ukradena. Žulový podstavec je v mnoha případech otlučený nebo převrácený a zabořený do země.

Zvláště nás zaujaly barokní sloupky, které údajně byly vystavěny v okolí kláštera při jeho založení. Nebylo přesně zjištěno, k čemu sloužily. Podle naší hypotézy mohly tyto sloupky sloužit pro označení hranic pozemků kláštera nebo označovat polohu podzemních chodeb, které sloužily mnichům k útěku z kláštera v případě ohrožení. Jelikož je v širším okolí, zvláště poblíž Jindřichova Hradce, více podobných sloupků, které byly budované od vrcholné gotiky po baroko, přikláníme se spíše k teorii, že byly stavěny z votivního důvodu nebo označovaly rozcestí.

Obr. 14 – Barokní sloupek z doby budování kláštera (autor: Matouš Bičák, 2007)

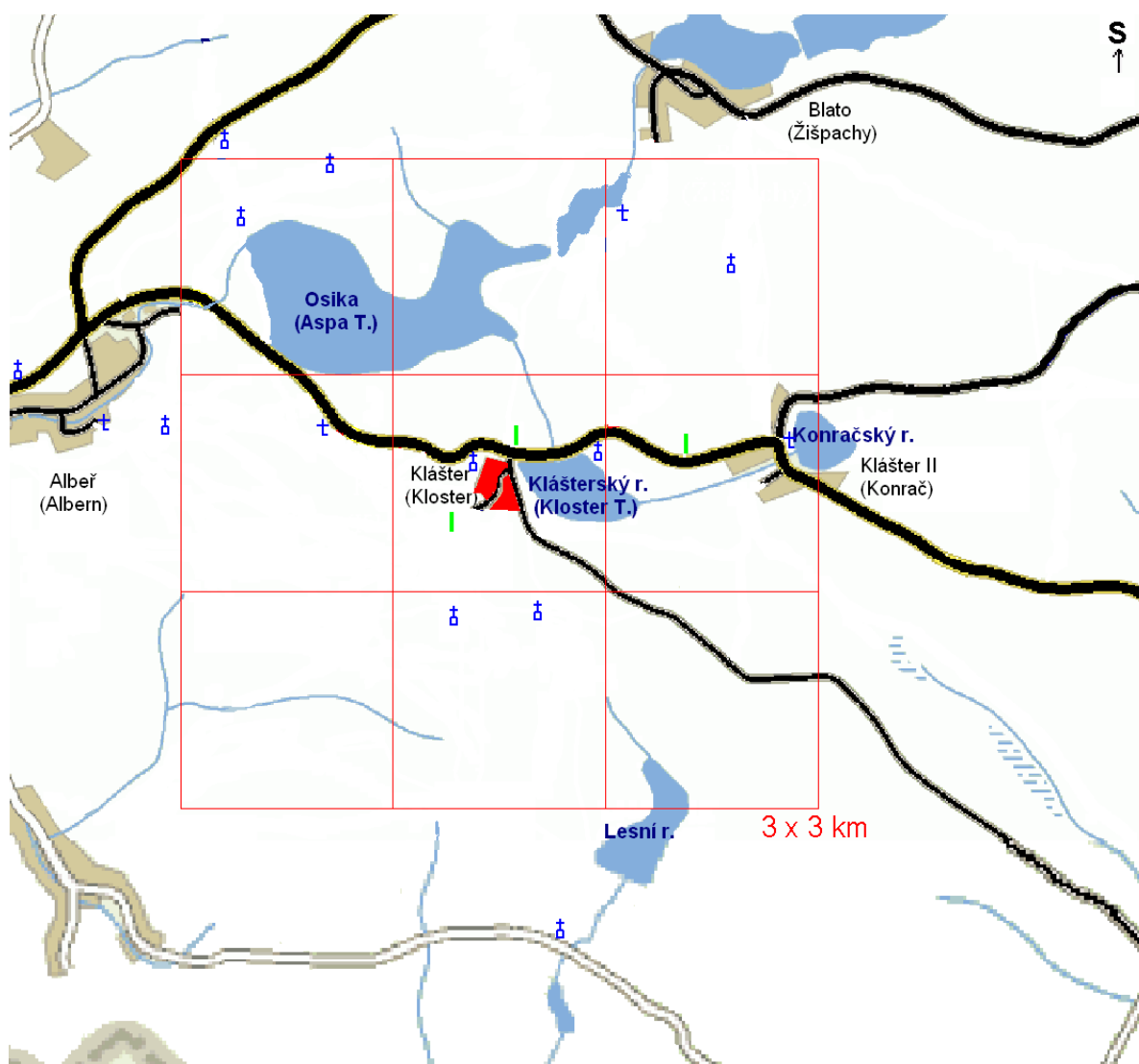
Obr. 15 – Železný kříž s žulovým korpusem – 1. polovina 19. století (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 16 – Železný kříž se žulovým podstavcem – 2. polovina 19. století (autor: www.zanikleobce.cz)

Legenda k mapě 12

	Sakrální památky ze 3. voj. mapování
	Sakrální památky již z 1. voj. map.
⚡	Železné kříže se žulovým podstavcem
†	Masivní celožulové kříže
	Barokní sloupky

Mapa 12 – Drobné sakrální památky (autor: Jakub Chaloupek)

Vývoj osídlení (Jana Kopejtková)

Před příchodem paulánů a v době prvního působení kláštera

V době založení kláštera v roce 1501 byl největším centrem v kraji Jindřichův Hradec, který v té době vlastnil Adam II. z Hradce. Již v tomto období působili v Hradci františkáni, kteří založili svůj klášter v roce 1491. Největším nejbližším centrem na dnes rakouském území bylo městečko Litschau z roku 1215, které mělo vlastní kostel datovaný roku 1233. Cca 5 km jihozápadně od kláštera se nachází Bystřice, která byla jedním ze sídel Krajířů z Krajku. Krajířové vlastnili bystřické panství, tj. i území kláštera.

Osídlení Bystřice je doloženo již v 10. století, kdy zde žili Slované. Stejným směrem jako Bystřice, přibližně 2 km od kláštera se dodnes nachází vesnice Albeř z roku 1175, tehdy však zřejmě nebyla tak protáhlá jako dnes. Dříve to pravděpodobně byla menší osada s vlastním kostelíkem. Severovýchodně od kláštera, za rybníkem Osika se nachází vesnice Žišpachy (Blato), která také měla svůj kostel. Jihovýchodním směrem cca 8 km od kláštera se rozkládá hrad Landštejn, který vlastnili Krajíři z Krajku. Hrad byl postaven ve 13. století na místě, kde se sbíhaly hranice Čech, Moravy a Rakouska. 1 km pod hradem Landštejn leží vesnice s názvem Pomezí (Markl), kde již dávných dobách měli sídlo Keltové. Z roku 1150 je zde doložena stavba kamenného románského kostela. V místě tohoto keltského hradiště byl postaven kamenný hrad, který byl v roce 1272 zbořen. 2 km jižně od Landštejna se nachází Staré Město pod Landštejnem, které se v období založení kláštera stává městečkem. V letech 1495–1520 je zde budován kostel Nanebevzetí Panny Marie.

2 km jihovýchodně od kláštera se nachází osada Mýtinky (Braunschlagský dvůr), která je zmiňována již roku 1489. Stejným směrem, asi 1 km od kláštera se nacházela vesnička o pár domech Braunschlag, která byla stejně jako klášter v roce 1533 vypálena. 1,5 km směrem na východ od kláštera se nachází vesnice Konrač (Kláster II), která je z 12. st., kdy byla nejspíše založena jako osada na břehu Konračského rybníka.

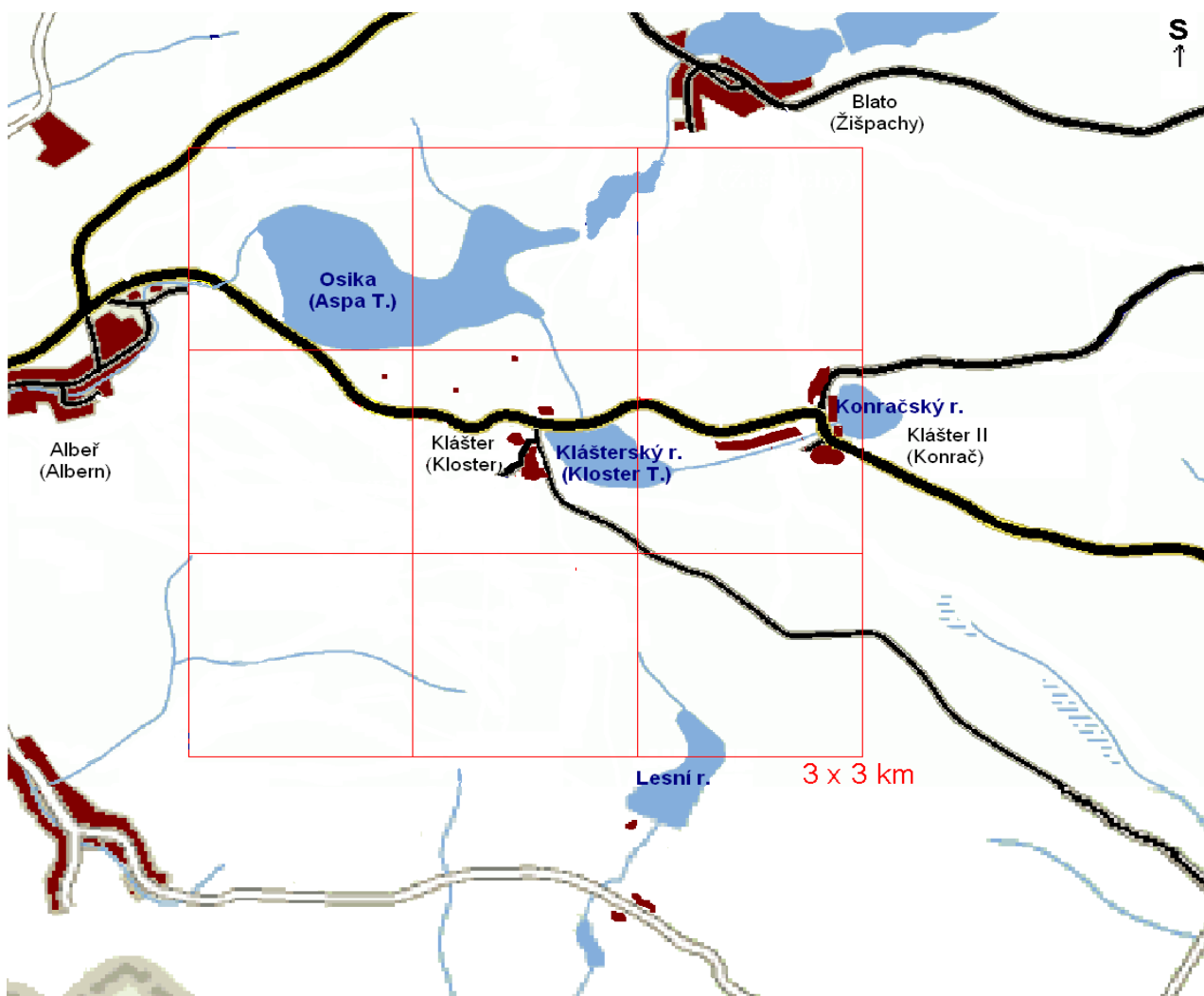
Kláster v období založení ještě pravděpodobně nebyl vesnicí, bylo to jenom pár dřevěných domků s dřevěným kostelíkem, kde žili pouze paulánští mniši.

V době založení kláštera v roce 1501 také již existovala vesnice Neydek, která údajně ležela mezi dnešními vesnicemi Hůrky a Dobrá Voda. Tuto vesnici spravovali paulánští mniši, a když v roce 1533 vypálili novokřtenci klášter, vyhořela i tato vesnice, která již nikdy nebyla obnovena. V roce 1533 byla také vypálena vesnice Braunschlag, která ležela cca 1 km jihovýchodně od kláštera. Tato vesnice byla znovuobnovena v 1. pol. 19. století.

V letech 1501–1533 v okolí kláštera nevznikla žádná nová vesnice. Po roce 1533 se místo vypáleného kláštera stalo významným poutním místem, kam ročně zavítalo mnoho lidí ze širokého okolí.

Období od barokní obnovy kláštera do jeho zrušení (1626–1785)

V roce 1626 Adam Pavel Slavata povolává paulánské mnichy zpět ke klášteru a věnuje jim prostředky na stavbu kláštera nového. V této době již zřejmě vznikají i základy dnešní vesnice Klášter. Podle výpovědi dnešních obyvatel sloužily některé domy klášteru, např. jako sklad potravin atp. V okolí fungují vesnice Konrač, Pomezí, Albeř, Mýtinky, významným centrem zůstává hrad Landštejn, Staré Město pod Landštejnem, Nová Bystřice a Jindřichův Hradec. V roce 1630 zakládá Adam Pavel Slavata cca 4 km severozápadně od kláštera hornickou osadu Hůrky (Adamsfreiheit), která se v roce 1637 stává městečkem. Hůrky mají privilegia hornického města – obyvatelé nemusí platit daně a nemusí do roboty, mají dědičné právo majetku. Roku 1690 se tam přestává těžit pyrit a obyvatelé se začínají živit především výrobou krajek, které prodávají do Rakous. Hůrky existují dodnes, avšak v roce 1985 se staly znovu pouze osadou.

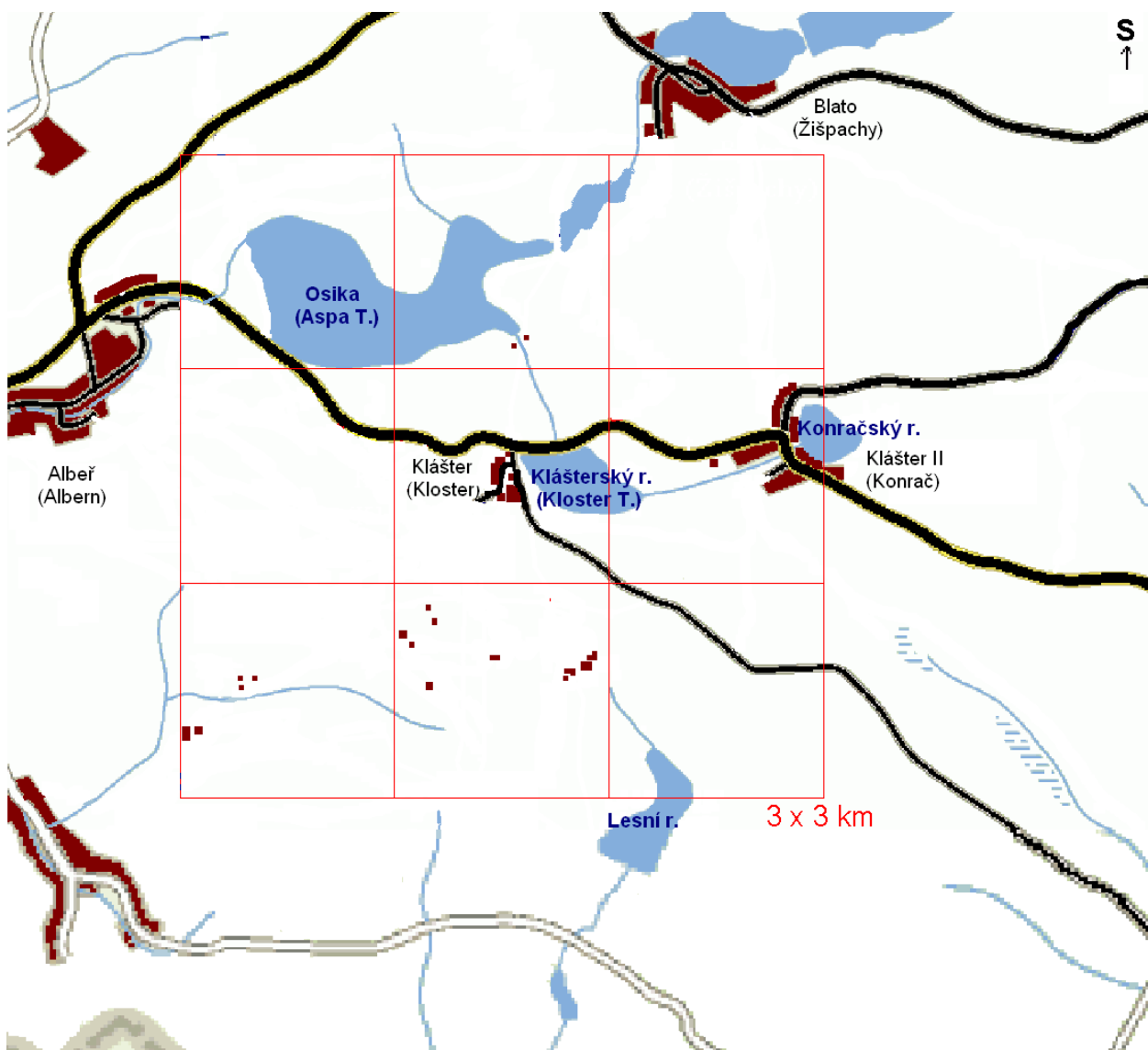

Mapa 13 – Zástavba v okolí Kláštera podle 1. vojenského mapování (autoři: Jakub Jindra, Jana Kopejková)

Období od zrušení kláštera do roku 1945

V průběhu 17. století předpokládáme stavbu nových domů a rozrůstání vesnice Klášter. Ve 2. polovině 18. století má vesnice Klášter okolo 20 domů. Některé z nich stojí ve vesnici dodnes. Vesnice Konrač již měla něco okolo 40 domů. Pomezí bylo menší vesnicí, ve které stálo cca 20 domů. Albeř byla naopak velkou, rozrostlou vesnicí zhruba o 65 domech, které byly rozmístěny okolo silnice z Nové Bystřice na Konrač. Nová Bystřice byla stále významným centrem a v té době čítala okolo 100 domů. Směrem na Mýtinky, v místě, kde se dnes nachází kravín, dříve stával pravděpodobně ovčín. A pod ním fungoval Pranslácký dvůr, ke kterému patřily ještě dva přilehlé domy. Hůrky (Adamsfreiheit) měly zhruba 80 domů. Vesnice Blato měla zhruba 35 domů na břehu dnes dolního Žiřpašského rybníka, dříve Kirchen.

V průběhu 19. století vznikaly okolo kláštera jen samoty, které v 50. letech 20. století zanikaly. V roce 1900 měla vesnice Klášter 23 domů, ve kterých žilo 165 obyvatel. Všichni obyvatelé byli Němci. Vesnice Konrač měla 35 domů a 209 obyvatel. Vesnice Braunschlag (dnešní Mýtinky) měla 20 domů a 176 obyvatel. Sousední vesnice Albeř měla 100 domů, ve kterých žilo 805 obyvatel, z toho pět bylo Čechů. Nová Bystřice měla v této době 384 domů a 2496 obyvatel, z nichž byli tři Češi. Vesnice Blato měla 64 domů, obyvatel zde žilo 368, z toho jen jeden Čech. Ve vesnici Hůrky stálo 89 domů, v nichž žilo 499 obyvatel. Hůrky byly nejvíce českou vesnicí v blízkém okolí kláštera, žilo zde 50 Čechů.

Mapa 14 – Zástavba v okolí Klášteera podle 3. vojenského mapování (autoři: Jakub Jindra, Jana Kopejková)

Období od roku 1945 do roku 2007

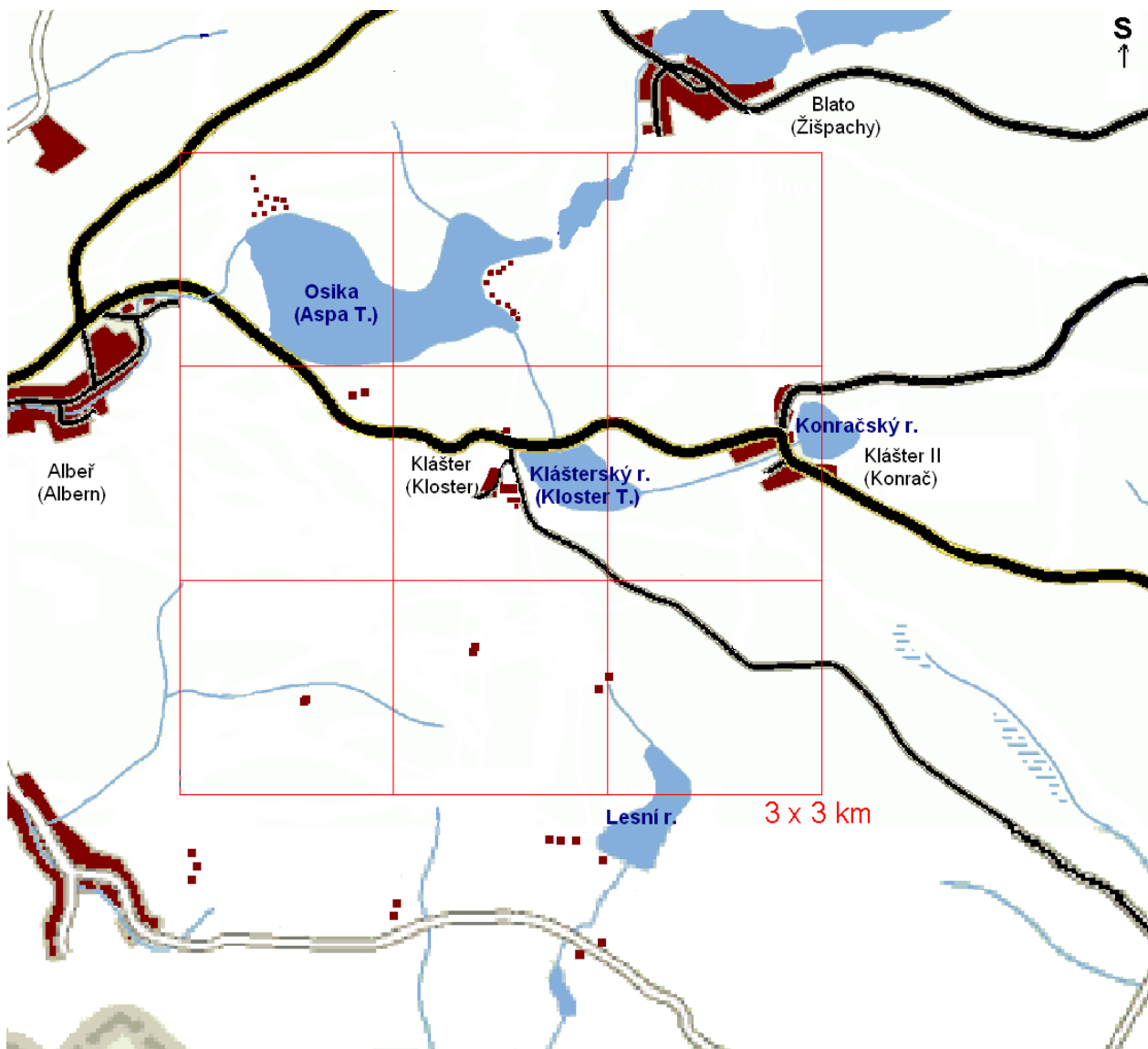
Po 2. světové válce začalo vysídlování německých obyvatel a mnoho vesnic proto zanikalo.

Nejblíže Klášteru zanikla vesnice Braunschlag, po které jsou dnes ještě znatelné základy domů. V průběhu 50. let 20. století zaniklo v blízkosti vesnice Klášter 13 domů, především samoty, které vyhořely. U dnešních Mýtinek stával ve 20. století lihovar, ve kterém se alkohol páčil z brambor. Tento lihovar ale již v 50. letech neprosperoval a zkrachoval.

V dnešní době stojí ve vesnici Klášter 9 domů. Většina obyvatel, kteří zde dnes žijí, se přistěhovala především v 70. a 80. letech 20. století nebo sem jezdí jen na rekreaci. Klášter je dodnes pod velkým náparem turistů, a to i ze zahraničí, především z Rakouska a Německa. Sousední vesnice Konrač je dnes vesnicí o cca 10 domech, které jsou hojně využívány k rekreaci. Na Mýtinkách je dnes kravín a z původních 20 domů jich zde dnes stojí 6, které byly většinou postaveny v 50. letech, kromě barokní sýpky a jednoho domu naproti. Vesnice Alber je dnes přibližně 1,5 km dlouhá a rozložení domů kolem silnice směrem na Landštejn zůstalo zachováno. Nová Bystřice je v dnešní době hojně navštěvována turisty, i cizinci, jelikož se cca 2,5 km od obce nachází hraniční přechod s Rakouskem. V Nové Bystřici dnes funguje vlastní farnost a právě odtud se každoročně na svátek Nejsvětější Trojice konají poutě do Klášteera. V Hůrkách, které byly v roce 1985 prohlášeny za osadu, dnes stojí kostel, avšak už se v něm neslouží žádné mše. V této osadě

dnes žije jen velmi málo obyvatel, některé staré domy jsou ale opravovány a slouží k rekreačním účelům. Stejně tak nedaleká vesnice Blato, ve které jsou zachovány barokní domy, je dnes obývána především o víkendech a o prázdninách chalupáři z Prahy. Vesnička pod Landštejnem, Pomezí, hodně ztratila na významu a v dnešní době zde již nežije mnoho obyvatel. Zbytky původní románské kaple se v současné době opravují. Hrad Landštejn je nejčastějším cílem turistů v blízkém okolí. Staré Město pod Landštejnem je dnes velmi malým, klidným městečkem, ve kterém dodnes stojí kostel s atypicky oddělenou věží.

Mapa 15 – Zástavba v okolí Kláštera podle současného stavu (autoři: Jakub Jindra, Jana Kopejková)

Dokumentace současného stavu významných krajinných prvků v okolí kláštera

(Matouš Bičák, Jakub Jindra, Tereza Uličná)

V další kapitole našeho sborníku vás budeme informovat o dnešním stavu různých krajinných prvků, které podle nás měly souvislost s fungováním kláštera. Zaměřili jsme se na botaniku (lesy, remízky, aleje, sady ad.), sakrální stavby (sloupky, křížky, kapličky), zástavbu a cesty. Snažily jsme se do této kapitoly také zahrnout souvislost mezi těmito prvky a klášteřem v minulosti i to, jak tento prvek ovlivňuje své okolí dnes.

Drobné sakrální stavby a cesty

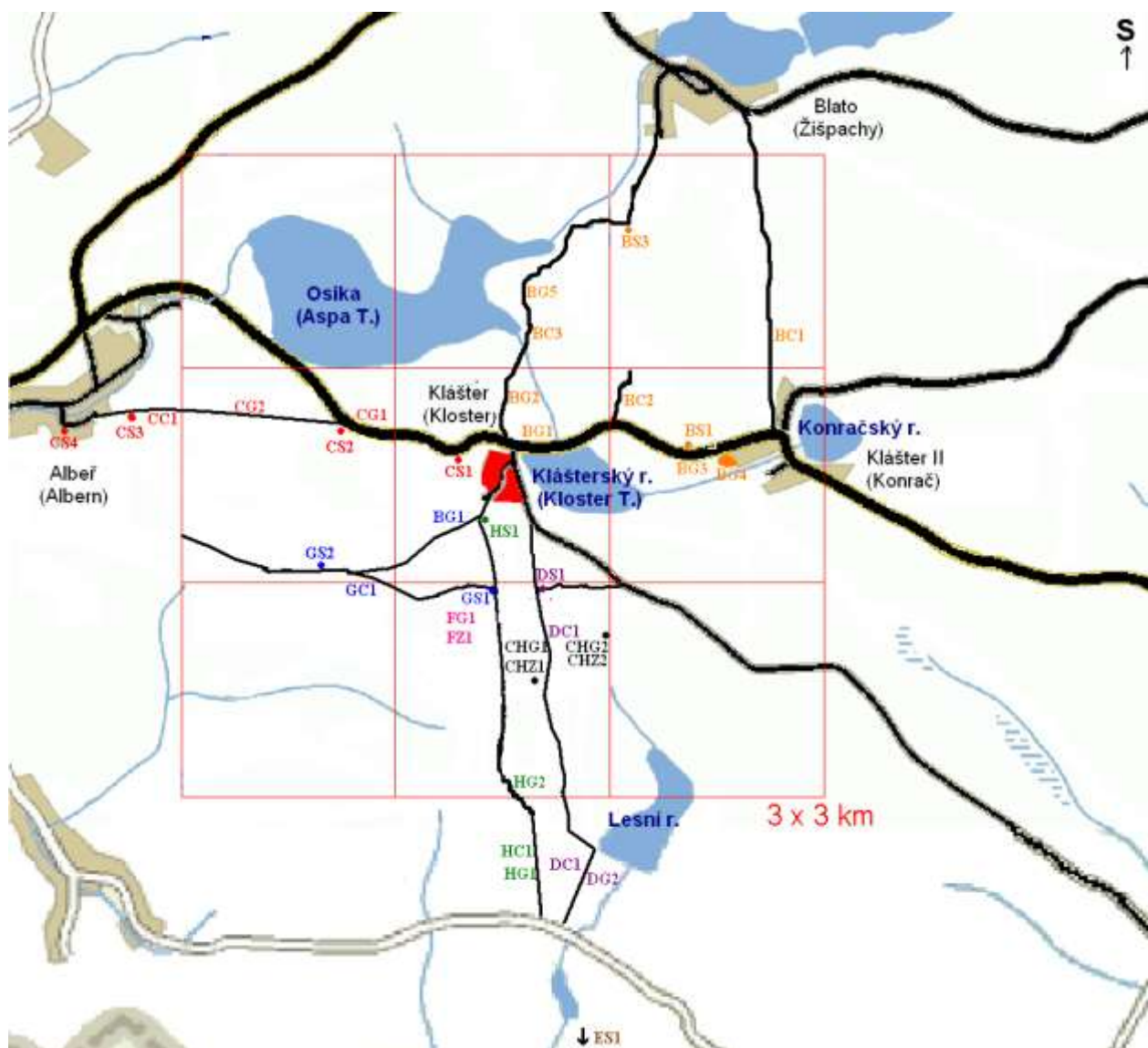
Nejprve jsme porovnávali různé vojenské mapování a proměny jsme zakreslovali do map. Na základě porovnávání map jsme si vytipovali místa (sakrální stavby a cesty), která chceme navštívit. Tato místa jsme v terénu navštívili a udělali jsme stručný popis, jak tato stavba vypadá, jak pravděpodobně ovlivňovala klášter a jak ovlivňuje své okolí dnes. V závěru práce v terénu jsme tyto objekty ještě vyfotili. Nakonec jsme tyto informace převedli do digitální podoby.

Geobotanika

Byla vyznačena oblast 9 km² okolo kláštera a rozdělena do devíti čtverců o délce strany 1 km. V těchto čtvercích byly vytipovány lokality, které mohly být zajímavé z hlediska porostu a jeho vazby na bývalou nebo současnou zástavbu a lidskou činnost. Tyto lokality byly později procházeny a byl v nich proveden geobotanický průzkum, zaměřený hlavně na stromy. Po tomto průzkumu byly i ostatní zalesněné oblasti prozkoumány a rozděleny na menší lokality podle druhové bohatosti.

Zástavba

Byla vyznačena oblast 9 km² okolo kláštera. Pak byly v tomto okruhu vytipovány lokality, které měly nebo mohly mít nějakou spojitost s klášteřem. Ty pak byly procházeny. Pokud to byly obydlené domy, byl proveden rozhovor s jejich obyvateli (pokud byli přítomni), případně i s obyvateli ostatních domů. U jednotlivých objektů pak byl popsán vzhled a případná spojitost s klášteřem.

Mapa 16 – Poloha dokumentovaných krajinných prvků (autor: Matouš Bičák)

Dnešní stav (mapa 16)

AZ1 – Dům postavený v 17. století. Má přízemí a podkroví. Je zachovalý, místy odpadlá omítka bílé barvy. Je obydlený. Půdorys má tvar zavřeného U. Stojí ve vesnici Klášter na severu za silnicí z Kláštera II do Alberě. Dle výpovědi obyvatel sloužil jako sklad potravin pro klášter.

AZ2 – Malý domek červené barvy (přízemí a podkroví) s garáží pod domem, postavenou o úroveň níže, je obydlený. Na štítu budovy jsou dva křížky. Před tímto domem jsou svezeny některé křížky okolí. Dům stojí ve vesnici Klášter. Po zrušení kláštera zde byla fara, od 50. let zde bydlela učitelka nebo učitel.

AG1 – Zaniklý hřbitov v Klášteře. Vyskytuje se zde ojedinele lípa srdčitá a javor klen. V keřovém patru je jen bez černý a v bylinném patru jsou vlčí boby, ruderální porost (např. kopřiva dvoudomá, svízel přítula) a mnoho dalších kulturních rostlin, které tam vysadili majitelé hrobů. Hřbitov není vyznačen na Stablním katastru a pravděpodobně je na 3. vojenském mapování. Ekologická stabilita této oblasti je 2–3. (Další zpráva o hřbitově viz AS1.)

Obr. 17 – Stavení AZ1 (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 18 – Stavení AZ2 (autor: Matouš Bičák, 2007)

AG2 – Alej v Klášteře vedoucí podél kostela. U kostela je alej pouze ze starých lip srdčitých, ale blíže k lesu se alej skládá převážně z topolu osiky s příměsí vrb, břízy bělokoré a jedné třešně. V keřovém patru je bez černý a v bylinném patru ruderální porost. Alej byla (ne celá) na Stablním katastru a také na 3. vojenském mapování.

AS1 – Klášterský hřbitov. Jeden velký (3,5 metru vysoký) kamenný kříž. Kolem tohoto kříže je menší hřbitov. Na tomto hřbitově byli pohřbíváni mniši, i když obvykle je pohřbívali do krypty pod kostelem. Kolem tohoto kříže rostou dvě velmi staré lípy srdčité. Na tomto hřbitově jsme našli hroby spíše z mladší doby. Nejmladší hrob je z 50. let. Hrobů zde stojí přibližně deset a zároveň byly na toto místo transportovány některé křížky z okolí.

Obr. 19 – AS1 klášterský hřbitov (autor: Matouš Bičák, 2007)

AS2 – Barokní sloupek u autobusové zastávky. Tento sloupek je podobný sloupku nad Klášteřem. Všechny sloupky z okolí pravděpodobně pocházejí z jedné dílny. V horní části sloupku byly dříve vyobrazeny nějaké náboženské výjevy. Ale, jak to u křížků a sloupků bývá, byly ukradeny.

BG1 – Lesík okolo silnice nad Klášterským rybníkem. Převážně vrba s příměsí břízy bělokoré a topolu osiky. V keřovém patru je bez černý, v bylinném patru jsou ruderální druhy a ojediněle růže šípkové. Lesík není na 3. vojenském mapování ani na Stablním katastru. Ekologická stabilita je 3. ^L

BG2 – Alej kolem cesty na Blato. Převážně dub letní i zimní s příměsí břízy bělokoré, topolu osiky a jeřábu ptačího. V keřovém patru je jen bez černý a v bylinném ruderální druhy. Tato oblast není na 3. vojenském mapování ani na Stablním katastru a její ekologická stabilita je 3.

BG3 – Jeřábová alej cestou na Konrač. Nová, mladá, pouze jeřábová alej. Tato oblast není na třetím vojenském mapování ani na stabilním katastru a její ekologická stabilita je 2–3.

BG4 – Stará alej u Konrač. Převážně jasan s příměsí vrby a javoru klenu. V keřovém patru je bez černý, v bylinném patru jsou ruderální druhy a vlčí bobý. Tato oblast není na 3. vojenském mapování ani na stabilním katastru a její ekologická stabilita je 3.

Obr. 20 – Barokní sloupek u autobusové zastávky – AS2 (autor: Matouš Bičák, 2007)

BG5 – Les okolo cesty do vesnice Blato. Převážně smrk ztepilý s příměsí borovice lesní, na světlejších místech ojediněle i bříza bělokorá, buk lesní a topol osika. V keřovém patru je krušina olšová a v bylinném patru je brusnice borůvka. Je na 3. vojenském mapování, ale není na stabilním katastru. Ekologická stabilita je 3.

BC1 – Stará úvozová cesta. Tato cesta vedla z Konrače do vesnice Blato, byla velmi hluboká a po zbourání kláštera byla zavezena sutí z Kláštera. Dnes byla obnovena a zpevněna drobným štěrkem z důvodu výstavby vysílače na tomto kopci.

BC2 – Úvozová cesta z Kláštera na Blata. Tato cesta byla pro klášter významná. Na prvním vojenském mapování byla jednou z významných cest, postupem času ale ztrácela na významu. Za vlády komunistů byla zpevněna panely a nakonec použita jako silo. Dnes nacházíme jen její zbytky.

BC3 – Cesta z Kláštera do vesnice Blato. Tato cesta není na 1. ani 2. vojenském mapování. Na těchto mapováních sloužila pouze její menší část, a to jen jako přístupová cesta k rybníku Osika. Až na 3. vojenském mapování byla prodloužena do vesnice Blato, a to z toho důvodu, že byla zrušena dřívější cesta do této vesnice (BC2).

BS1 – Sloupek nebo křížek u silnice vedoucí z Kláštera do Nové Bystřice. Dnes tento sloupek nestojí. Nenašli jsme žádné jeho pozůstatky. Tato stavba je značena jen na 3. vojenském mapování.

BS2 – Křížek u silnice z Kláštera do Konrače. Původně stál na kraji rybníka. Dnes je silně poškozený, rozpadlý na dvě části. Chybí mu železný kříž.

Obr. 21 – Úvozová cesta z Kláštera směrem na Blato – BC2 (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 22 – Dobové foto – BS2 (autor: www.zanikleobce.cz)

BS3 – Velký kříž na cestě z Kláštera na Blata. Kolem této stavby jsou vysazeny dva kaštany.

CG1 – Část aleje na cestě na Novou Bystřici. Je jen z javorů klenů. Má přibližně 30 stromů a měří asi 500 metrů.

Obr. 23 –Část kamenného kříže – BS3 (autor: Matouš Bičák, 2007)

CG2 – Lesní výběžek, okolo kterého vedla poutní cesta. Převážně smrk ztepilý, u kraje s příměsí břízy bělokoré, dubu letního, javoru kleny a buku lesního. V keřovém patru se vyskytuje jen krušina olšová a v bylinném převážně ostružiník maliník, brusnice borůvka a místy ruderální druhy. Tato oblast je zaznačena na 3. vojenském mapování i na Stablním katastru, její ekologická stabilita je 3.

CS1 – Křížek na rozcestí cest do Albeře (asfaltová silnice), do Konrače (také asfaltka) a do Klášteřa. Dnes je vidět jen jedna jeho strana, zbytek je rozražený v zemi. Kovový kříž chybí. Domníváme se, že je z 2. poloviny 19. století.

CS2 – Velký kamenný barokní kříž. Tento kříž stál na poutní cestě z Nové Bystřice do Klášteřa. Dnes je tato cesta již zaniklá. Na tomto kříži je znázorněn „kalich, jak z něj vypadla hvězda na kopec“. Vedle kříže stojí stará lípa, druhá byla pokácena.

CS3 – Křížek na poutní cestě z Nové Bystřice do Klášteřa. Dnes z tohoto křížku zbyl jen podstavec. Stojí u cesty v trávě. Tento křížek sloužil jako zastávka k modlení při poutích.

CS4 – Kříž na poutní cestě z Nové Bystřice do Klášteřa. Kolem tohoto kříže dnes stojí tři kaštany. Tento kříž pochází z roku 1847. Sloužil jako zastávka při poutích.

CC1 – Poutní cesta z Nové Bystřice do Klášteřa. Je značená na všech mapováních, kromě dnešního. Dnes jsou v krajině patrné jen části této cesty.

Obr. 24 – Zbytek křížku – CS1 (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 25 – Zbytek křížku – CS3 (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr 26 – Kříž – CS4 (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 27 – Poutní cesta z Nové Bystřice do Kláštera – CC1 (autor: Matouš Bičák, 2007)

DG1 – Západní cesta z Kláštera na Mýtinky. Vede podél lesa. Převážně smrk ztepilý, u kraje s příměsí břízy bělokoré, buku lesního a jeřábu ptačího. V keřovém patru je bez černý, v bylinném kaprad', brusnice borůvka a ostružiník maliník. Tento les je na 3. vojenském mapování i na Stablním katastru, jeho ekologická stabilita je 3.

DG2 – Alej na cestě Klášter – Mýtinky. Javorová alej (javor klen), v podrostu v jedné polovině je bez černý s ruderálními druhy, v druhé části není v podrostu nic, protože je v ohradě s krávami. Alej je přibližně 700 m dlouhá a je v ní asi 60–70 stromů. Alej je na 3. vojenském mapování i na Stablním katastru, její ekologická stabilita je 3.

DS1 – Křížek na rozcestí tří cest – asfaltové silnice z Kláštera na Filipov, cesty na Mýtinky a zrušené cesty na Novou Bystřici. Kolem tohoto křížku rostou dva kaštany. Je částečně poničen. Byl postaven roku 1816.

Obr. 28 – Křížek na rozcestí – DS1 (autor: Matouš Bičák, 2007)

DC1 – Cesta z Kláštera na Mýtinky. Tato cesta je značena na všech mapováních. Byla postavena také jako obslužná cesta pro zdejší hájovnu, ale slouží i jako nejkratší cesta z Kláštera na Mýtinky. V její západnější části je vysazena alej, která se mírně stáčí na východ směrem na Mýtinky.

EZ1 – Barokní dům s přízemím a podkrovím, nejsme si ale jisti, zda tam podkroví stále je (mohli ho zbourat kvůli skladu). Je dost poničený. Na hodně místech je odpadlá omítka světlé hnědo-běžové barvy. Původní, pravděpodobně dřevěné dveře byly nahrazeny kovovými, které zrezly. Původní barokní štít (nejspíše s nápisem IHS) byl nahrazen dřevěným výklenkem. Dům stojí ve vesnici Mýtinky (Pranšlácký dvůr). Dříve sloužil jako sýpka pro Pranšlácký dvůr, nyní slouží jako sklad.

EZ2 – Barokní dům, má přízemí a podkroví. Jeho půdorys má tvar písmene L. Na několika místech je odpadlá omítka, ale v dnešní době se opravuje a je obýván pouze rekreanty. Stojí ve vesnici Mýtinky. Dříve byl pravděpodobně součástí Pranšláckého dvora, později sloužil jako hájovna.

EG1 – Okolí rybníka na Mýtinkách. V mokřích částech převažoval rákos a rašeliník, který se vyskytoval s ploníkem i v suchých částech, kde převažovaly ve stromovém patru vrby a topoly osiky. V keřovém patru se vyskytovala pouze krušina olšová. Tento objekt nebyl na Stablním katastru, ale byl na 3. vojenském mapování. Jeho ekologická stabilita je 3.

Obr. 29 – Zbytek Pranšláckého dvora, pravděpodobně barokní sýpka – EZ1 (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 30 – Rybník na Mýtinkách – (autor: Matouš Bičák, 2007)

EG2 – Mokřad naproti rybníku v Mýtinkách. Převážně topol osika s příměsí vrby jívy. V podrostu se vyskytuje maliník ostružiník, ostřice, rákos, kapraď a starček dvoulistý. Mokřad pravděpodobně byl na 3. vojenském mapování a nebyl na Stablním katastru. Jeho ekologická stabilita je 4.

EG3 – Okolí barokního domu v Mýtinkách. Vyskytuje se zde několik javorů klenů a vrb. V podrostu jsou převážně ruderální druhy, bez černý, vlčí bobý a ostružiník maliník. Tento objekt je na 3. vojenském mapování i na Stablním katastru. Jeho ekologická stabilita je 2.

EG4 – Zaniklý rybník u Mýtinek. Na kraji převážně vrba jíva s příměsí buku lesního (hlavně na hrázi), občas bez černý a ruderální druhy. Ve středu převážně sítina a krvavec toten. Pravděpodobně nebyl na 3. vojenském mapování ani na Stablním katastru. Jeho ekologická stabilita je 3–4.

EG5 – Alej na cestě k Mýtinkám. Javorová alej (javor klen) s příměsí břízy bělokoré a jeřábu ptačího. V podrostu převážně ruderální druhy, bez černý a vlčí bobý. Alej je zakreslena na třetím vojenském mapování i na Stablním katastru a její ekologická stabilita je 3.

ES1 – Sloupek 1 km na jih od Pranšláckého dvora (dnes Mýtinky). V barokní podobě, podobný sloupku nad Klášteřem. Byl nalezen před deseti lety. Tento sloupek pravděpodobně souvisel s činností Klášteřem (snad označoval cestu z klášteřem směřem do Rakouska).

FZ1 – Rozvaliny vesnice Pranšláky. Jsou zde kameny, většinou porostlé mechem, místy zbytky zdí a budov. Masivní výskyt ruderálních druhů. Dříve zde byly čtyři rybníky, které patřily Klášteřem. Vesnice je zaznačena na druhém i třetím vojenském mapování, po válce zanikla.

FG1 – Remízek s pozůstatky vesnice Pranšláky. Vedle nalezených rozvalin se vyskytuje javor klen, buk lesní, bříza bělokorá a ojediněle kaštany a třešeň. V keřovém patru je bez černý a šeřík, v bylinném jsou hlavně ruderální druhy a pstroček dvoulistý. Pranšláky jsou na třetím vojenském mapování, ale nejsou na mapě Stablního katastru. Dnešní remízek není na třetím vojenském mapování a částečně je na mapě Stablního katastru. Ekologická stabilita remízku je 3.

Obr 31 – rybník v zaniklé obci Pranšláky (autor: Matouš Bičák; Léto 2007)

GG1 – Část staré cesty (u lesa). Přeřážně smrk ztepilý, na kraji s příměsí modřinu opadavého, břízy bělokoré, dubu letního i zimního, topolu osiky a jeřábu ptačího. V keřovém patru je bez černý, krušina olšová a malé smrky ztepilé. Obě cesty byly na 3. vojenském mapování i na Stablním katastru, ale les jen částečně.

GS1 – Sloupek nebo křížek dnes již neexistující. Podle výpovědi pana Havlíčka (klášteřský kostelník) sloupek. Je značen na 3. vojenském mapování. V období druhého vojenského mapování v jeho okolí stál dům. Dnes na místě tohoto sloupku stojí nefunkční sloup elektrického vedení.

GS2 – Křížek dnes stojící na rozcestí tří cest. První vedla na východ směřem ke křížku GS1, druhá vedla na Novou Bystřici a třetí na Klášteř. Dříve zde ústila ještě jedna cesta, která již zanikla. Tento křížek je rozpadlý na několik částí. Kolem křížku vede mez.

Obr. 32 – Křížek – GS2 (autor: Matouš Bičák, 2007)

GC1 – Úvozová cesta. Tato cesta spojuje Pranšláky a Novou Bystřici. Nalezli jsme krásné pozůstatky úvozu. Dnes tato cesta vede vedle zaniklého úvozu a je méně zřetelná. Přibližně v její polovině stojí krásný osamělý jasan.

Obr. 33 – Úvozová cesta – GC1 (autor: Matouš Bičák, 2007)

HG1 – Alej na konci východní cesty Klášter – Mýtinky. Alej z javoru klenů a ojedinělých kaštanů. V podrostu je bez černých a rudérálních druhů. Alej je asi 230 m dlouhá, dalších přibližně 500 m vede kolem zaniklé části cesty. Alej tvoří cca 50 stromů plus asi 90 stromů kolem zaniklé části cesty. Alej je vyznačena na 3. vojenském mapování i na Stablním katastru, její ekologická stabilita je 3.

HG2 – Část východní cesty Klášter – Mýtinky podél lesa. Převážně smrk ztepilý, na krajích a světlých místech buk lesní, bříza bělokorá a ojedinělé vrby. V podrostu se vyskytuje krušina olšová, bez černý, jeřáb ptačí, kaprad', přeslička a rudérální druhy. Cesta i les byly na třetím vojenském mapování i na Stablním katastru. Ekologická stabilita je 3.

HS1 – Barokní sloupek nad Klášterem. Dnes stojí na rozcestí tří cest: cesty na Mýtinky, na Klášter a úvozové cesty na Novou Bystřici. Dříve odtud ještě vedla cesta do Albeře, ta ale zanikla.

Obr. 34 – Barokní sloupek nad Klášterem – HS1 (autor: Matouš Bičák, 2007)

HC1 – Cesta z Kláštera k Pranšláckému dvoru (Mýtinky). Tato cesta sloužila klášteru jako spojnice mezi klášterem a již zmiňovaným Pranšláckým dvorem, který klášteru patřil. Kolem této cesty založili klášterští mniši aleje. Dodnes je to významný prvek v krajině. Na této cestě najdeme několik sakrálních staveb (GS1 a HS1).

ChZ1 – Stojí zde dřevěná chatrč, jsou zde rozvaliny (opět kameny porostlé mechem), starý kamenný sklep, zbytky zdí. Rostou zde rudérální druhy a ovocné stromy. Možná bývalý ovocný sad.

ChZ2 – Stojí zde dva opravené a zachovalé domy. Malá chaloupka s přízemím a podkrovím, ve které zřejmě už dlouho nikdo nebyl, a bývalá hájovna s jedním patrem a podkrovím, sloužící jako chalupa. Naproti přes cestu je starý kamenný sklípek.

Obr. 35 a 36 – Myslivna a neobyvaná chalupa – ChZ2 (autor: Matouš Bičák, 2007)

ChG1 – Výběžek lesa se zachovalým sklepem. Převážně bříza bělokorá s příměsí smrku ztepilého a ojedinělým bukem lesním a jabloní. V podrostu je krušina olšová, ostružiník maliník a ruderální druhy, vyskytující se hlavně okolo sklepa. Tento objekt byl na třetím vojenském mapování i na Stabilním katastru, jeho ekologická stabilita je 3.

ChG2 – Okolí hájovny. Převážně smrk ztepilý, na kraji s příměsí břízy bělokoré a buku lesního. Poblíž hájovny rostou ještě javory kleny, kaštiny a jabloně. V podrostu roste bez černý, krušina olšová, vlčí bobý a ruderální druhy (spíše u sklepa). Hájovna i s okolím je na třetím vojenském mapování i Stabilním katastru. Okolí hájovny má ekologickou stabilitu 3.

IG1 – Zaniklá vesnice Nejdek. Převážně smrk ztepilý s příměsí buku lesního, břízy bělokoré a javoru kleny. V keřovém patru je jen bez černý poblíž rozvalin domu se znatelnými půdorysy a zachovalými zidkami.

Legenda ke značení prvků na mapách 17–19 a v této kapitole

H	G	2
oblast (viz mapa 17)	obor	pořadové číslo

Značení oborů:

S – sakrální stavby

C – cesty

G – geobotanika

Z – zástavba

Barvy oblastí:

A bezprostřední okolí Kláštera

B cesta na Konrač a na Blata

C poutní cesta na Albeř

D cesta z Kláštera na Mýtinky (východní)

E Pranšlácký dvůr (Mýtinky)

F Pranšláky

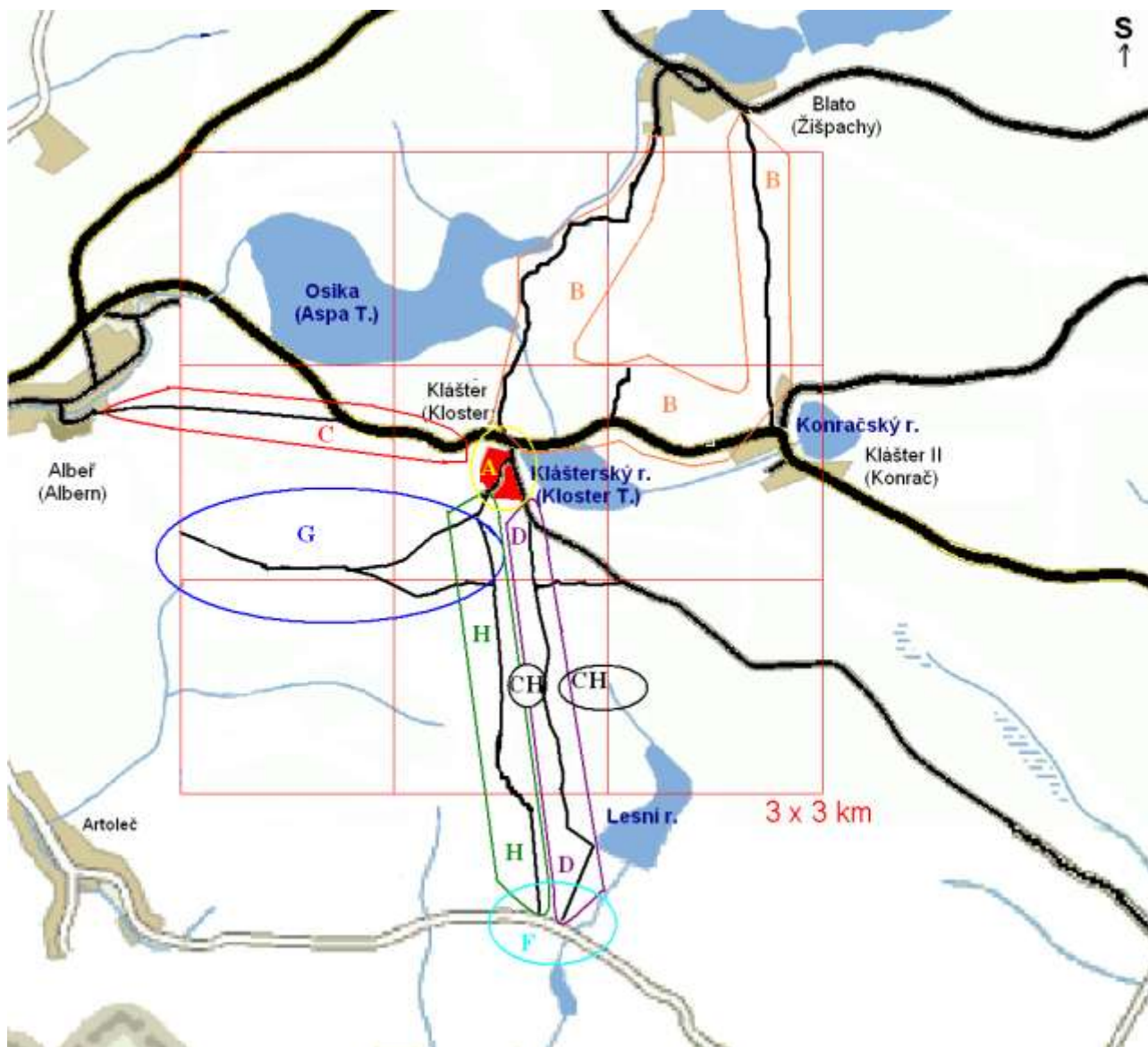
G cesta z Kláštera na Novou Bystřici (jižní)

H cesta z Kláštera na Mýtinky (západní)

Ch myslivna a samota na jih od Kláštera

I vesnice Nejdek (4,5 km na severozápad od Kláštera)

Mapa 17 – Zkoumané oblasti pro dokumentaci současného stavu krajinných prvků (autor: Matouš Bičák)

Mapa 18 – Dokumentované krajinné prvky v okolí vesnice Mýtinky (autor: Matouš Bičák)

Mapa 19 – Dokumentované krajinné prvky v okolí obce Klášter (autor: Matouš Bičák)

Syntézní část

Vliv bývalého paulánského kláštera u Nové Bystřice na okolní krajinu a její vývoj

(Jakub Chaloupek, Jana Kopejtková, Daniel Pražák, Karel Kudláček)

Úvod

V následujícím textu jsme se snažili popsat vývoj krajiny v okolí bývalého paulánského kláštera u Nové Bystřice i historický vývoj kláštera a okolní krajiny. Pokusili jsme se odpovědět na otázku, proč byl klášter založen právě na tomto místě, jak klášter (a jeho fungování) ovlivnil krajinu a jak krajinu nepřímo ovlivňuje dodnes. Navazujeme tak na předchozí část sborníku, která shrnovala výsledky jednotlivých dílčích výzkumů, a snažíme se pojmut fenomen historického vývoje kláštera, okolního údolí i celého kraje v jeho komplexnosti a mezioborových souvislostech. Klíčem k syntéze je pro nás chronologie. Proto se v této části snažíme vyprávět především příběh kláštera i okolní krajiny ve všech dostupných souvislostech od založení kláštera až do současnosti.

Bývalý paulánský klášter u Nové Bystřice se nachází cca 5 km východně od Nové Bystřice, v bývalém okresu Jindřichův Hradec v jižních Čechách. Podle legendy byl založen na popud samotného zakladatele řádu, sv. Františka z Pauly, v roce 1501 na panství Krajířů z Krajku. V roce 1533 byl vypálen a po devadesáti letech opět obnoven v barokní podobě. Zrušen byl, podobně jako všechny kláštery kontemplativních řádů, za vlády císaře Josefa II.

Po druhé světové válce byla z důvodu údajného havarijního stavu budova kláštera odstřelena, zachován je pouze barokní kostel Nejsvětější Trojice.

Přestože klášter v krajině působil historicky poměrně krátkou dobu, a to ještě s přerušením, stal se významnou architektonickou i duchovní dominantou okolí. Klášter ale ovlivnil i strukturu okolní krajiny a život jejích obyvatel. Jistě to nebylo tak výrazné jako u velkých klášterů mnišské tradice, které působily jinde v Čechách, o to jednodušší a zajímavější ale bude sledovat působení malého paulánského kláštera na jeho okolí v jednotlivých historických obdobích.

Nejprve se pokusíme charakterizovat území, do kterého pauláni koncem 15. století přicházejí, přiblížíme si obecně i regionální historické reálie a pokusíme se odpovědět na otázku, proč byl klášter založen právě zde a v této době.

V další části chceme čtenáři přiblížit, jak vypadala krajina kolem kláštera v jednotlivých historických obdobích a jak fungování kláštera tuto krajinu ovlivnilo.

Nakonec se podíváme na to, jak se krajina i funkce jednotlivých krajinných prvků, které s klášterem souvisely, proměnily po zrušení kláštera, příp. ještě po jeho zbourání v poválečné době, a pokusíme se odpovědět na otázku, jestli klášter, resp. prvky, které v souvislosti s jeho provozem vznikly, působí v krajině dodnes.

Geologická a hydrologická charakteristika zkoumaného území

Území se nachází zhruba 650 m n.m. na granitovém (žulovém) podloží, je součástí rozsáhlého tzv. moldanubického plutonu. Charakteristickým krajinným prvkem jsou rozsáhlejší žulové balvany a skalky vystupující v krajině na povrch. Kyselé podloží, chudé na vápník a hořčík, má vliv na vegetaci, která má výrazně chudší druhové složení. Oblast je z tohoto důvodu nevhodná na pěstování náročnějších zemědělských plodin. V oblasti dochází také ke zvýšenému výstupu radonu, jeho koncentrace je intenzivnější na puklinách a jejich křížení. To se projevuje v mírně zvýšených

hodnotách radioaktivního pozadí v oblasti, někdy i na horní hranici povolené hygienické normy pro dlouhodobý pobyt.

Celkově má údolí ráz protáhlé pánve ve směru západ – východ, bez velkých výškových rozdílů. Na sever se prakticky nezvedá, na jihu ho mírný hřeben odděluje od údolí kolem obce Mýtinky a na směrem na jihovýchod se postupně zdvihá k nejvyššímu vrcholu oblasti – Větrovu. Tento mísovitý charakter zajišťuje dostatek povrchové i spodní vody a vytváří i dobré morfologické předpoklady pro budování rybníků.

Obecně je zkoumaná oblast z hlediska spodní vody velice chudá. Podložní granit je charakteristický pouze puklinovou propustností, proto krajina nemá žádné větší zásobárny spodní vody. Ta tvoří pouze tenký film na povrchu podložní horniny, který je stabilizován především lesním porostem. Při odlesnění větších ploch v krajině a regulaci vodních toků by množství a kvalita spodní vody mohly být značným problémem.

Díky žulovému podkladu, který nepropouští vodu, je v této oblasti základem pro prameniště toků především povrchová voda, která se buď sbírá z okolí (většinou z několika puklin) a stéká se v pramen, nebo musí být odebírána z hloubky pomocí studen. Jediný pramen, který zde vyvěrá přímo ze země, je pramen u kláštera v obci Klášter.

Přírozenou vegetací v této oblasti jsou bikové (acidofilní) bučiny a možnou příměsí dubu a lípy, podél vodních toků a mokřadů pak olše a vrby s příměsí jasanu. V místě dnešních rybníků lze předpokládat mokřady.

Období před příchodem paulánů a založení kláštera

Politická situace a historický vývoj

První zmínky o zkoumané oblasti pocházejí z doby okolo roku 1175, kdy toto území začala kolonizovat hrabata z Raabsu. V tomto roce daroval hrabě Konrad II. von Raabs johanitským mnichům část lesa a dvůr u potoka zvaného Vistricz. Tam si johanité vystavěli mnišskou celu, ze které se později stal první farní kostel Bystřice (tento románský kostel byl roku 1945 zbourán).

V listině z roku 1341 se hovoří již o Bystřici jako o městu. Tehdy patřilo toto město a také hrad Landštejn Vítkovcům, jmenovitě Vilémovi z Landštejna. Hovoří se nyní již o bystřickém hradu (dnes zámku), zhruba 60 domech a také o městských hradbách.

Roku 1381 předává král Václav, syn Karla IV., bystřické panství a Landštejn Kunrátovi (Konrádovi) z Krajku výměnou za Lomnici s podmínkou, že hrad bude vždy otevřen českým králům, a kdyby pánové z Krajku chtěli Bystřici a Landštejn prodat, přednostně je musí nabídnout králi. Rod Von Kraig (z Krajku) pochází z rakouských Korutan, kde jeho představitelé zaujímali významné úřady. Kunrát z Krajku věnoval svému panství velkou pozornost, mimo jiné také zakládal rybníky. Stal se nejvyšším hofmistrem v Čechách a působil na tomto postu celých pět let, dokud ho zle nepokousal královský pes.

Když Kunrát z Krajku roku 1399 zemřel, správu nad dědictvím převzal jeho syn Lipolt z Krajku, který byl počátkem 15. století ve sporu s pány z Rožmberka a z Hradce. Mnoho vesnic bylo zničeno a vydrancováno v důsledku vzájemných výpadů, Jan ml. z Hradce se dokonce zmocnil Bystřice. Naštěstí bylo roku 1405 sjednáno příměří a panství bylo navráceno Krajířům z Krajku.

V době, kdy vypukla husitské revoluce, byl Lipolt z Krajku budějovickým hejtmanem a odpůrcem husitů. Spolu s Ulrichem z Rožmberka táhl na příkaz krále Zikmunda na Tábor. Dříve však, než jim mohli přijít na pomoc rakouské posily, husité na ně zaútočili a Lipolt s Ulrichem utrpěli těžkou porážku. Jan Žižka se vydal na Bystřici a po zhruba osmidenním obléhání ji koncem září 1420 vinou zrady dobyli. Zámecká paní (tedy manželka Lipolta z Krajku), Anna von Meseritsch, byla spolu se svojí dcerou Dorotou odvedena do zajetí, Lipoltovi se ale naštěstí podařilo obě vysvobodit. Město bylo vydrancováno, obyvatelé byli nahnáni na náměstí a z velké části pobiti, nakonec husité Bystřici vypálili. Stejný osud jako Bystřici potkal i nedaleký Ličov (dnešní Litschau), hradu Landštejnu se však husité vyhnuli. Obě města byla znovu vystavěna,

z Bystřice se v této době stává Neubistritz neboli Nová Bystřice. Pro zlepšení obranyschopnosti města byl zbudován násep, mezi ním a hradební zdí protékal Mlýnský potok.

Po nějakém čase připadlo bystřické panství Kunrátovi III. z Krajků. Jak je vidno z předchozího textu, byli v této době Krajiřové z Krajků v přátelském vztahu s Rožmberky, kteří vystavěli v Kugelweitu, na místě husity zrušeného chrámu, paulánský klášter (byli rodově spřízněni s Wartenberky, kteří požádali pro Německo o několik paulánských mnichů). Tak se tedy i Krajiřové mohli seznámit s přísným životem poustevníků. Pozvali je do Čech, aby si na jejich panství vyvolili místo, kde chtějí mít svůj klášter. Paulánští mniši přicházejí na toto území již v roce 1493, vyslaní od svého zakladatele. O výběru místa se nám dochovaly dvě pověsti:

Sv. František z Pauly poručil bratřím vyslaným do Němec, aby v Čechách vystavěli klášter na místě, kde budou tři lípy a tři prameny u sebe. Prochodili celé jižní Čechy, ale vždy našli buď jen lípy, anebo jen prameny. Došli už skoro na hranice země, ale místo, které jim svatý zakladatel určil, nenašli. V okolí nynějšího Kláštera našli opět tři lípy a tam padli na zem, prosíce vroucně Boha, aby jim ukázal místo, kde chce klášter mít. Třikrát padli v prosbě na zem, a když potřetí vstali, uviděli tři prameny vyvěrající ze země v podobě trojhranu symbolizujícího trojjedinost Boží anebo snad tři hřeby, kterými byl Spasitel přibit na kříž. Z té události poznali, že zde chce Bůh mít místo svého uctívání. Na památku této podivné události také vysazovali na místo původních, starých lip stále nové a sázeli je i jinde.

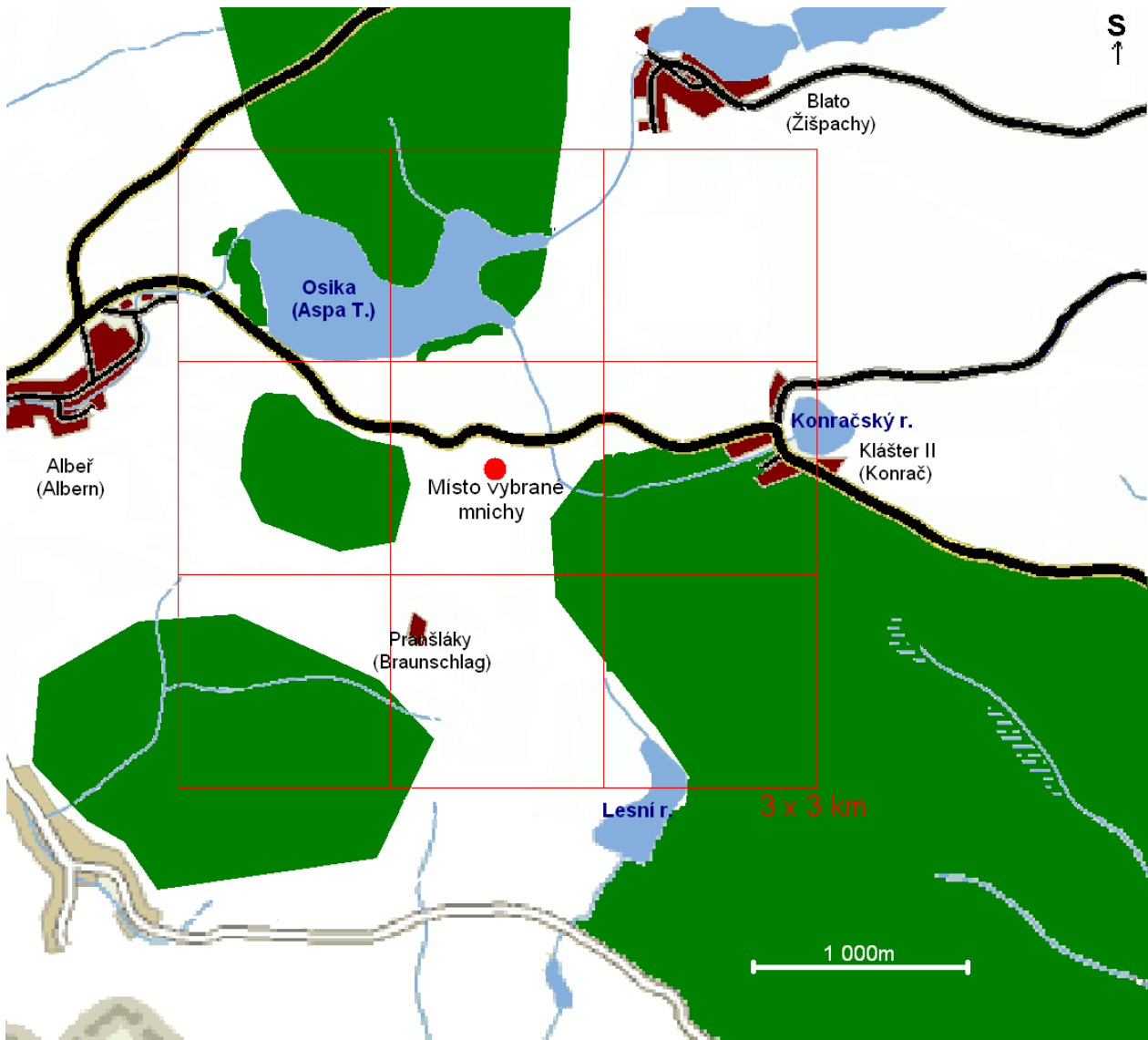
Druhá pověst říká, že sv. František z Pauly dal mnichům jiné pokyny. Měli hledat místo „u tří ryb“, místo, odkud by bylo vidět na hladiny tří rybníků. Chodili jižními Čechami křížem kráčem, ale takové místo nenalezali. Jednou se na noc uložili na vyvýšenině v místě dnešního Kláštera. Po ranním probuzení postupně zjistili, že na tři rybníky odtud skutečně je vidět (nejspíše šlo o rybníky Lesní, Osika a Konračský). Založili tedy na tomto místě kostel a klášter k počtě Nejsvětější Trojice, Panny Marie a sv. Jana Křtitele.

Předpokládané přírodní poměry před založením kláštera

V tomto historickém období ještě nedošlo k druhové výměně lesů, proto předpokládáme, že lesní komplexy byly tvořeny buky s příměsí dubu zimního, řidčeji letního, nelze také vyloučit lípu. Podél vodních toků a v mokřinách především olšiny s příměsí jasanu a vrby. Hlavní lesní komplex se pravděpodobně rozkládal kolem vrchu Větrov a táhl se od jihovýchodu až k dnešnímu Klášteru. Další rozsáhlý les předpokládáme od vesnice Konrač (Klášter II) směrem na východ k hradu Landštejn. O stáří těchto lesních komplexů svědčí kromě historických map i to, že se zde dodnes, zvláště na vrcholcích, nacházejí zbytky bukových lesů. Další les se mohl nacházet jižně od Albeře směrem na Artoleč. O existenci dalších lesů můžeme jenom spekulovat, vzhledem k poklesu počtu obyvatel po husitských válkách a obecné chudobě tohoto území lze předpokládat, že odlesnění bylo především kolem již existujících vesnic.

Z hlediska vodní sítě se v období před vznikem kláštera ve zkoumaném území nejspíše nacházel rybník Osika (Aspa) na řece Dračice, ležící severovýchodně od obce Albeř. Nikde v pramenech se nám totiž nepodařilo potvrdit obecně tradovanou informaci, že rybník Osika, jakkoli je jeho původní název od paulánů odvozen (A.S.Pa = Abatia sanctia Pauli), byl řeholníky vybudován a vlastněn. Proto předpokládáme, že vzhledem ke své poloze i velikosti vznikl již dříve a mohl se stát naopak jedním z důvodů, proč byl klášter založen právě zde. Pojmenování mohlo vzniknout až později. Dále předpokládáme existenci Konračského rybníka ležícího na západ od Kláštera II (Konrač) a Žiřpašských rybníků na sever od Blata (Žiřpachy). Podzemní vody zde byl dostatek, a to díky velkým lesům, které ji zadržovaly.

Díky příznivým podmínkám jak živé, tak i neživé přírody se toto území stává velmi vhodným místem pro osídlování a zakládání osad či právě kláštera.

Mapa 20 – Údolí před příchodem paulánů – předpokládaný stav (autor: Jakub Chaloupek)

Sídelní struktura a síť cest a sakrálních staveb v době před založením kláštera

V době založení kláštera v roce 1501 byl největším centrem v kraji Jindřichův Hradec, který v té době vlastnil Adam II. z Hradce. Již v tomto období měli v Hradci klášter františkáni (byl založen v roce 1491). Největším nejbližším centrem na dnes rakouském území bylo městečko Litschau z roku 1215, které mělo vlastní kostel datovaný rokem 1233. Cca 5 km západně od kláštera se nacházela Bystřice, která byla jedním ze sídel Krajířů z Krajku. Krajířové vlastnili bystřické panství, tj. i území kláštera. Osídlení Bystřice je doloženo již v 10. století, kdy zde žili Slované. Stejným směrem jako Bystřice, přibližně 2 km od kláštera se dodnes nachází vesnice Albeř z roku 1175, avšak zřejmě nebyla tak protáhlá jako dnes. Dříve to pravděpodobně byla menší osada s vlastním kostelíkem.

Severovýchodně za rybníkem Osika se leží vesnice Blato (Žišpachy). Není vyloučeno, že se zde nacházela menší kaple na místě dnešního kostela sv. Máří Magdalény. Jihovýchodním směrem cca 8 km od kláštera se rozkládá hrad Landštejn, který vlastnili Krajíři z Krajku. Hrad byl postaven ve 13. století na místě, kde se sbíhaly hranice Čech, Moravy a Rakouska. 1 km pod hradem Landštejn leží vesnice s názvem Pomezí (Markl), kde již v dávných dobách pravděpodobně měli sídlo Keltové a později i Germáni a Slované. Z roku 1150 je zde doložena stavba kamenného románského kostela. V místě tohoto keltského hradiště byl postaven kamenný hrad, který byl v roce

1272 zbořen. 2 km jižně od Landštejna se nachází Staré Město pod Landštejnem, které se v období založení kláštera stává městečkem.

2 km jihojihovýchodně od kláštera se nachází obec Mýtinky (bývalý Braunschlagský dvůr), která je zmiňována již roku 1489. Přibližně 1 km jihojihozápadně od kláštera se nacházela vesnička o pár domech Pranšláky, která byla stejně jako klášter v roce 1533 vypálena. Východním směrem asi 1,5 km od kláštera se nachází vesnice Klášter II (Konrač), která je údajně z 12. století, kdy byla nejspíše založena jako osada zároveň se založením Konračského rybníka.

Z výše uvedené znalosti sídelní struktury kraje předpokládáme, že v údolí, kde byl později klášter postaven, již před jeho vznikem existovala cesta z Nové Bystřice na Konrač (Klášter II), která spojovala Novou Bystřici, Staré Město pod Landštejnem, Landštejn a Pomezí (Markel) jakožto významná centra své doby, a to z hlediska obchodního, církevního i počtu obyvatel. Dále pravděpodobně existovala cesta z Konrače na Žiřpachy (Blato). Ostatní cesty nejspíše vznikly v návaznosti na klášter a na vesnici, která byla později okolo něj vybudována.

Z hlediska sakrálních staveb existoval v oblasti před příchodem paulánů kostel sv. Jana Křtitele v Pomezí (Marklu), datovaný roku 1250, tři kostely ve Slavonicích (Nanebevzetí Panny Marie z pol. 14. stol., sv. Jana Křtitele z pol. 15. stol. a Svatého Ducha – Božího těla z roku 1260), kostel sv. Petra a Pavla v Nové Bystřici (z roku 1188), kostel sv. Jakuba staršího v Kautzenu (datován 1341) a kostel sv. Michala v Litschau v Rakousku postavený již roku 1233. Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Starém Městě byl budován v pozdně gotickém slohu v letech 1495–1520, tedy přibližně ve stejné době jako klášter, taktéž z iniciativy pánů Krajířů z Krajku. Můžeme tedy konstatovat, že v době vzniku kláštera v jeho bezprostředním okolí ani v blízké části Rakouska žádný kostel neexistoval. I to mohlo být jednou z odpovědí na následující otázku...

Proč byl klášter založen právě zde?

Zajímá nás, proč si paulánský řád vybral právě toto místo u Nové Bystřice pro vybudování zdejšího kláštera a proč klášter vzniká právě v této době. Z několika hledisek je situace pro budování katolických klášterů v této době nepříznivá a místo pro založení nového kláštera netypické. Jde o dobu výrazného rozdělení obyvatel podle vyznání (kališníci, katolíci), obecně jde o dobu počáteční renesance, kdy se ani jinde nové kostely ani kláštery nezakládaly.

Z hlediska polohy je zarážející, že klášter poustevnického kontemplativního řádu vzniká poměrně blízko několika větších sídel (Nová Bystřice, Konrač, Žiřpachy). Zvláštní je také inverzní orientace kostela oltářem na západ a výskyt třech bodových pramenů, v této geologické oblasti zcela výjimečných.

Pauláni putovali po Čechách a snad i okolních zemích, až našli místo vhodné pro vybudování kláštera právě zde. Podle legendy sv. František z Pauly nařídil svým přívržencům, aby hledali místo, kde najdou tři prameny a tři lípy. Příchod řeholníků pravděpodobně historicky předcházeli oficiální fundaci, protože teprve poté, co pauláni do této krajiny dorazili a místo si vybrali, Krajířové jim darovali část území na svém zdejším panství. Krajíři z Krajku na druhé straně už s paulány měli nějaké zkušenosti, a to přes spřízněný rod Rožmberků, který si po vzoru Vartemberků také povolal paulány na své území. Vzhledem k těmto okolnostem nelze legendu podceňovat, při úvahách o důvodech pro založení kláštera bychom měli brát v úvahu i náboženské, resp. duchovní důvody.

Další důvody mohly být praktičtější. Řehole paulánům zakazovala jíst veškeré maso a produkty teplokrevných zvířat (mléko, sýry, vejce), kromě ryb. Z tohoto důvodu pro svoji obživu využívali již existující rybníky a sami také budovali další. V této krajině se již několik rybníků nacházelo (Osika, Konračský, pravděpodobně Lesní rybník a několik dalších) a oblast byla vhodná pro výstavbu dalších rybníků (hlavně Klášterského). Dalo by se dokonce říci, že to bylo jedno z mála volných míst v okolní krajině, tvarem údolí, s mírně zvlněným terénem a poměrně bohatou vodní sítí pro budování rybníků, ale vhodné i pro zemědělskou činnost a celkovou obživu.

Toto údolí skýtalo a skýtá příjemnou duchovní atmosféru. Již jsme ale zmínili, že je neobvyklé, že pauláni založili klášter právě zde, v blízkosti civilizace (vesnice Konrač, Blato, Nová Bystřice

atd.), navíc u hlavní cesty spojující Novou Bystřici a pomezní hrad Landštejn. Pokud by se spíše chtěli zdržovat civilizace, mohli Klášter založit jižnějším směrem, kde dodnes zůstávají obrovské lesní komplexy, ve kterých je jen velmi málo vesnic. Na druhé straně tyto lesy ležely na jižní části paulánských pozemků, řeholníci je tedy pravděpodobně využívali k modlitbám a z dlouhodobého hlediska se zasadili o jejich zachování až do dnešní doby. Mohli tak využívat jak výhod klidných jižních částí pozemků, tak fungující komunikace a síť rybníků a polí, ale i blízkosti hradu náležejícího fundátorům jako bezpečnostní záruky.

Krajina v období prvního fungování kláštera (1501–1533)

Podoba krajiny v okolí kláštera

Paulánský klášter vzniká kolem roku 1501 a zpočátku má pravděpodobně podobu pouze několika dřevěných domů bez klasické klášterní dispozice. Kamenný kostel byl dokončen v roce 1507, jeho přesnou podobu neznáme, nicméně byl jistě mnohem menší než později v baroku.

V době vzniku kláštera vzniká osada okolo Braunschlagského dvora (Mýtinky). S tím pravděpodobně souvisí založení nedalekého Lesního rybníka. Dále existovaly vesnice Braunschlag, ve které měli pauláni údajně dostat dva rybníky, Konrač (dnešní Klášter II) a Neydek (německy Neudeck), kde dostali rovněž od Krajíře čtyři rybníky. Vznikla nová cesta na jih od kláštera přes Braunschlag na Braunschlagský dvůr až směrem na rakouský Hirschenschlag a cesta na sever do Žišpachů (Blato). Rovněž zásluhou Krajířů vzniká kostel ve Starém Městě pod Landštejnem a kvůli němu postupně upadá význam románského kostela v Marklu (Pomezí) a celého tohoto významného obchodního místa. Žádné jiné sakrální stavby v té době nevznikaly.

Paulánský poustevnický způsob života pomohl zachovat velké lesní celky (bučiny), zvláště dnešní tzv. Klášterský les na jihovýchodě od Kláštera. V blízkosti kláštera pravděpodobně mohla být menší políčka, sloužící pro potřebu komunity. Zároveň se vznikem kláštera byl paulány pravděpodobně založen i Klášterský rybník, původně nazývaný Otec (ze symbolického hlediska mohl být tímto „otcem“ myšlen sv. František z Pauly coby otec řádu, nebo Bůh Otec), který je plněn třemi prameny (odkaz na Nejsvětější Trojici, které je kostel zasvěcen?). Tento rybník sloužil mnichům k obživě, protože dodržovali velice přísný půst. Více rybníků v přímé návaznosti na působení kláštera pravděpodobně nevzniklo.

Po vypálení kláštera v roce 1533 je kostel opraven v původní podobě, ale klášterní život obnoven nebyl, nebyla zde stálá duchovní správa, kostel sloužil pouze v době poutí.

Historický a politický vývoj

Kláštera s kostelem byly založeny 24. června léta páně 1501 panem Konrádem Krajířem z Krajku, poté co založení schválil pasovský biskup Vigil, do jehož diecéze oblast spadala. Řádu byl vykázan kus blízkého lesa k jeho potřebě (pauláni se mnohdy odcházeli modlit do opuštěného lesa), a když viděl, že mnichů v klášteře přibývá, rozmnožuje listinou z 9. května 1507 majetky kláštera. Listina je uchována v jindřichohradeckém archivu a je v ní psáno toto:

„Já, Konrád z Krajku, na vědomost dávám, že jakož nebožtík kněz Petr zákona a bratří Francisci de Paula za pravé ty časy provincial (hlavní představený pro určitou oblast – provincii, ve které řád působil) a corrector (nejvyšší představený paulánského řádu), aby mohl přijímat místa budoucím bratřím zákona svrchupsaného v těchto zemích, kdež z vole Boží zlíbilo se jest jemu místo na kruntech (državách) mých dědičných jménem v Kondraci (Konrači – dnes Klášter II) sem blíž k Bystřici a tu jest kostel založen a udělán ke cti a chvále svrchované Trojice svaté a panně Marii a sv. Janu Křtiteli a k tomu příbytkové jejich, na kteréž oni list řečí latinsků ode mne mají, ten jest dostatečně opatřen pečeti můj, bratří mých a jiných dobrých lidí a nadto jsem jim nyní dal vida, že jich přibývá, aby tím lépe živnost mohli míti, nejprve kus lesu blíž jich pouště, na kterémž dřevě oni kříž mají, pokud jest jejich, od Albeře jdúce po pravé ruce až k příbytku jejich, v tom jim žádný

sekati ani překážeti nemá. Také jsem jim dal dva rybníčky v Pranšlákách (nyní zaniklá obec, na jejím místě jsou lehce patrné kamenné náznaky domů a zaniklé nádrže, zřejmě zde zmíněné rybníčky) a čtyři rybníčky v Neydeku (Neydek – též zaniklá obec, její pozůstatky jsme našli mezi vesnicemi Hůrky a Dobrá voda, jsou vidět části kamenných základů domů a část zídky, která nejspíš dříve ohraničovala pole), kteříž slovů Rubínovští, aby je drželi a měli po budoucí časy a jich užívali, dokudž tu zákon (to samé jako Řád) jich trvá, a za to nyní ani potom nebudú povinovati nic více činiti než toliko to, když bych rozkázal jednu v rok službu činiti za předší a jiné příbuzné své a kdyžby mně pán Buoh neuchoval, tehdy každý rok den památný sjítí mého z tohoto světa držeti mají s vigiliemi a mšemi svatými, jakož já jim toho dobře věřím, že mne na modlitbách svých nezapomenú; i protož toho všeho na svědomí což se svrchu píše a pro lepší jistotu svú vlastní pečeť k tomuto listu přivěsil jsem a připrosil urozených vladyk Jiřika Hrobského ze Sedlce a na Radenině a Štěpána z Počepic, že jsou své pečeti vedle mé přivěsili na svědomí, však sobě i svým erbom bez škody.“

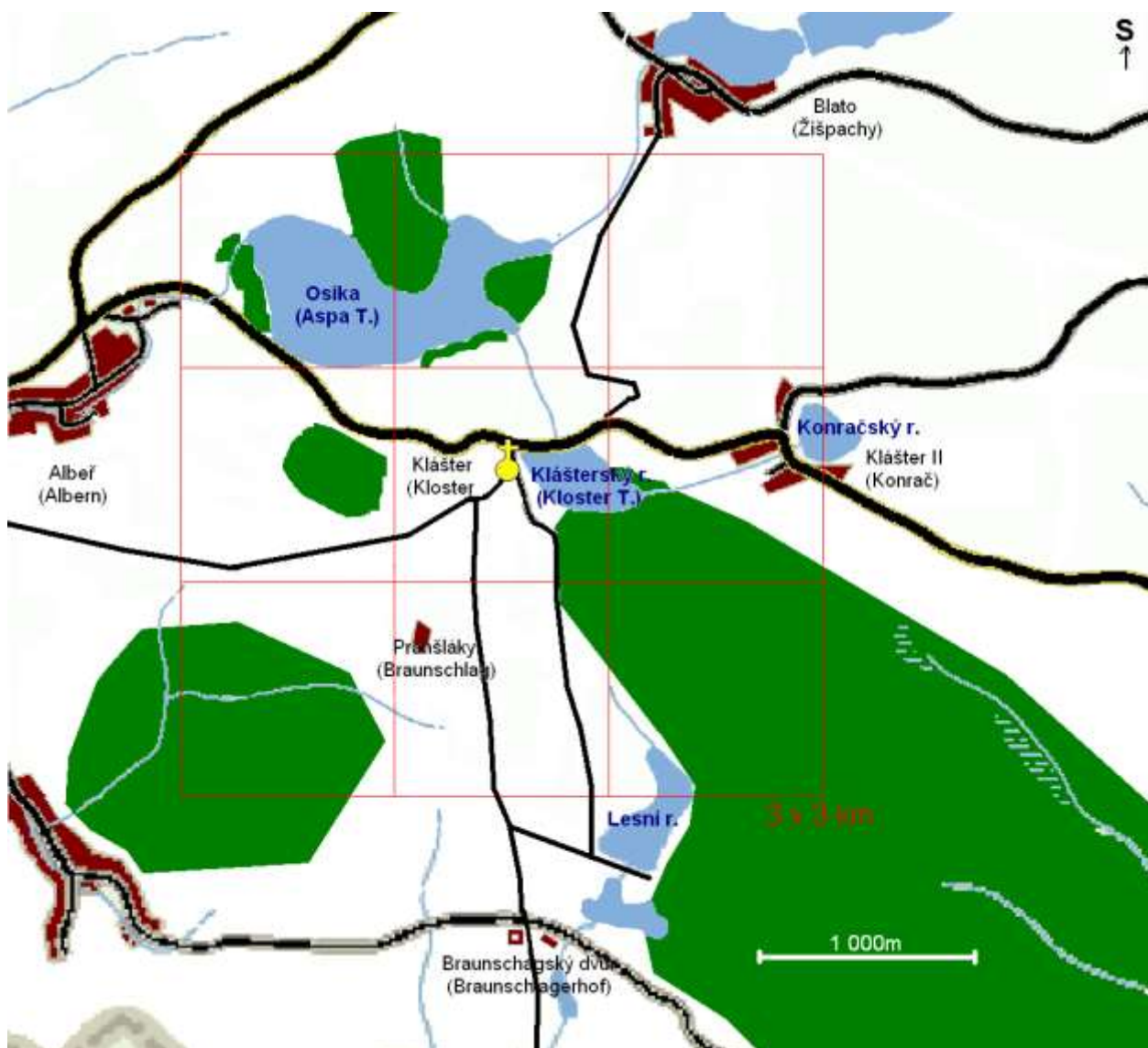
Klášter byl paulány pojmenován latinsky Sana Cella, německy to je Heilbrunn, v češtině je asi nejpřesnější překlad Dobrá Voda. Název je odvozen od studánky, do které ústí ony tři prameny. Voda ze studánky je velmi dobrá, připisuje se jí několik zázračných uzdravení, které později zmíníme. Studánka je pojmenována Vaterbrunn, což česky znamená Otcova studánka, studánka svatého otce (Františka z Pauly). Tyto tři prameny se nacházejí pod oltářem v podzemí kláštera a stružkou ústí do studánky sv. Františka, která vyvěrá ze třech relativně větších puklin.

Pauláni se díky zaopatření od Krajířů mohli plně věnovat svému řeholnímu životu a službě Bohu. Jejich bohoslužby byly velmi oblíbené mezi lidem a oni sami, díky své zbožnosti a laskavosti, také.

Roku 1513 předává Kunrát III. Krajíř panství svému synovci Volfovi II., který byl povýšen králem Ferdinandem do baronského stavu a psal se Wolf von Kraigh snt. na Nové Bystřici a Landštejně, rada a vrchní purkrabí pražský římského císařského Veličenstva. Volf věrně sloužil Habsburkům a dostal od nich do zástavy rakouské panství Ličov (Litschau). Dosáhl na Ferdinandovi I. sepsání hraničního protokolu podrobně popisujícího hranice mezi landštejnsko-bystřickým a ličovským panstvím.

V této době je na vzestupu protestantismus, od reformace Martina Luthera roku 1517 dochází k prvním bojům katolíků a protestantů na našem území. Tato neklidná doba nepřeje poutím, přesto se ale poutě k Nejsvětější Trojici stále konaly. Hlavní poutě byly na den sv. Řehoře a na den sv. Trojice. Z klášterní knihy se lze dočíst, že na tyto poutě docházeli i různí nekatolíci. Někteří věřící na znamení pokání podnikali tyto poutě s těžkými kříži na ramenou, napodobující při tom svého Spasitele cestou na Kalvárii. V době poutí bylo vždy okolo studánky sv. Františka plno, každý si chtěl nabrat alespoň trochu vody a odnést si ji domů nebo se omýt touto zázračnou vodou. Voda ze studánky prý pomáhala proti zimnici a zvláště pak proti očním chorobám. Zmíníme jeden příběh o zázračném uzdravení očí: *Když jedenkrát slepý žebrák z Dačic na Moravě s vůdcem svým do krajiny zdejší lesem zarostlé přišel a unaven i žízň trápen vůdce svého požádal, aby nějaký pramen vyhledal a žízeň jeho utišil, našel tento studánku klášterskou a slepce k ní přivedl. Žebrák občerstven vodou, umyl sobě vodou z téže studánky oči a ku svému radostnému překvapení shledal, že zraku i zdraví nabyl. Pln díky a radosti navrátil se do své domoviny.*

Jiný příběh z pozdějších dob, kdy byl klášter znovu vybudován Slavaty z Chlumu a Košumberka, vypráví o zázračném uzdravení jiného druhu: *Jistý zedník z Jindřichova Hradce, jménem Jiří Tunkel, který po tři léta při stavbě zdejšího chrámu zaměstnán byl, onemocněl později těžce a zvláště trápil jej silný otok nohou. Ve své nemoci učinil slib, že chce putovat ku svaté Trojici. Vydal se na cestu a strávil dva až tři dni na cestě, neboť oteklé nohy mu špatně sloužily. Přišel na Klášter, umyl sobě vodou ze studánky sv. Františka nohy, posadil se k ohni a usnul. (Ke zmíněnému ohni – o poutích zde pauláni udržovali na prostranstvích před chrámem ohně, kde se mohli poutníci ohřát a připravit si zde pokrm.) Ráno druhého dne probudil se a velice překvapen byl, že otok úplně opadl a on nemoci své zbaven jest. Pln radosti navrátil se uzdraven domů. Dříve však, než domů se odebral, potvrdil písemně své zázračné uzdravení.*

Mapa 21 – Předpokládané podoby údolí v období prvního fungování kláštera (1501–1533) (autor: Jakub Chaloupek)

Ještě mnoho dalších lidí bylo uzdraveno zázračnou vodou z Klásterské studánky. Domníváme se, že mezi Klásterským rybníkem (dříve rybník Otec) a studánkou sv. Františka se nacházel ještě jeden menší rybník, spíše nádrž, která byla určena právě k omytí se v zázračné vodě. Toto je ovšem pouze naše domněnka.

S Lutherovou reformací se také začaly šířit různé sekty. Jednou z nich byli takzvaní novokřtění (jejich učení se zakládá na tom, že křest v dětství je bezvýznamný, že křtěn by měl člověk být až ve chvíli, kdy si uvědomuje závažnost tohoto aktu). Proti novokřtěncům vydal císař Karel V. roku 1528 nařízení, aby bylo toto učení potlačeno, a toto nařízení bylo obnoveno na sněmu v roce 1530. Král Ferdinand I. se také podílel na vyhubení novokřtěnců, avšak toto se nepodařilo. Na Moravě se novokřtění shromažďovali s podporou tamní šlechty, ale nakonec také podlehl. Když byl proti nim vydán příkaz, aby se buď obrátili na katolickou víru, anebo odešli ze země, neuposlechli a začali pomýšlet na pomstu. Tu uskutečnili 22. července roku 1533 na den pouti sv. Máří Magdaleny, kdy zaútočili na klášter. Bylo pobito přes 40 mnichů a také mnoho jiných lidí, kteří se útočníkům postavili na odpor. (Možný důvod útoku na klášter je ten, že je velmi pravděpodobné, že pauláni usilovně pracovali proti novokřtěncům.) Klášter byl zapálen a spolu s ním i vesnice Braunschlag a Žišpachy (Braunschlag neboli Pranshláky byly obnoveny jako malá usedlost až v první polovině 19. století, z Žišpachů je dnešní vesnice Blato). Naštěstí novokřtění neměli mnoho času na drancování a loupění, a tak se podařilo zachránit mešní roucha a kalichy,

kteře uschovali Krajířové na svém panství, s největší pravděpodobností na Landštejně (mnoho investovali do jeho rozšiřování, bylo to jejich hlavní sídlo a také jeden z nejlepších hradů v té době). Krajířové ještě postavili novou střechu kostela, avšak pauláni odsud odešli. Klášter ožíval pouze o poutích, které se sem stále ubíraly, a mše zde sloužili při těchto poutích kněží z okolí. Od doby vypálení byl klášter na 93 let mnichy opuštěn.

Vliv kláštera na krajinu v období jeho prvního fungování (1501–1533)

- V roce 1501 dochází k založení paulánského kláštera, a tím v okolí vzniká významné poutní místo.
- V tomto období pauláni zachovávali lesní celky, protože nepotřebovali zemědělskou půdu, a lesy se staly místem k jejich modlitbám a rozjímání. To ale v této době není tak neobvyklé, protože lesy se zachovávaly i v okolí.
- Rybníční síť v této době byla poměrně rozsáhlá, ale v souvislosti s klášterem vznikl jen rybník Otec (dnes Klášterský rybník), kde mniši chovali ryby na svou obživu. Pravděpodobně spravovali i rybník Osiku a možná i některé další rybníky v okolí.
- Se založením kláštera vzniká roku 1507 i menší kamenný kostelík, který sloužil mnichům a lidem z okolních vesnic (z Albeře, Konrače, Žiřpach a Braunschlagu) a samot. V letech 1495 až 1520 probíhá stavba kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Starém Městě pod Landštejnem, který s klášterem nemá žádnou přímou souvislost, jen to, že ho dal postavit rod Krajířů, kteří povolali paulány do tohoto kraje.
- V 16. století pravděpodobně dochází díky klášteru ke vzniku cesty z Rakouska přes Braunschlag do kláštera, která dále pokračuje směrem na Žiřpachy. Žádná jiná výraznější cesta v návaznosti na klášter nevznikla.
- V souvislosti s klášterem nevznikla žádná nová vesnice, avšak klášter spravoval vesnici Nejdek (německy Neudeck), která ležela mezi dnešními vesnicemi Hůrky a Dobrá Voda. Nejdek byl podle jedné z teorií vypálen společně s klášterem v roce 1533, avšak podle jiné teorie, která nám připadá pravděpodobnější, byla tato obec vypálena během třicetileté války.
- Pro lidi ze širokého okolí se klášter stal významným poutním místem, místem k setkávání a místem vzájemné komunikace.

Historický vývoj a změny v krajině od vypálení kláštera do jeho obnovy (1533–1626)

Tato doba však nepřála ani městům. Protože byly domy většinou dřevěné, se slaměnou střechou, požáry nebyly žádnou výjimkou. Kolem roku 1535 se do našich zemí navíc z jihu dostává morová epidemie. V roce 1552 postihuje oblast našeho zájmu i velká neúroda a dochází k velkému nedostatku a zdražení potravin.

Tak jako zanikl klášter, blížil se svému konci i rod Krajířů z Krajku. Příčinou bylo časté dělení majetku mezi mnoho dětí. Poslední z Krajířů byl dcera Jiřího Wolfa, Ludmila. Ta se provdala za svobodného pána Jana z Lobkovic a Točniku. Po jeho smrti si vzala marnotratného milovníka umění Oldřicha Desideria Proskovského. Ten nechal ulít zvon, který ve zkoumaném klášteři zbyl jako jediná památka z dob Krajířů. Výška zvonu je 65 cm, šířka 75 cm. Na tomto zvonu je svobodný pán z Proskova i se svou ženou podepsán. Kvůli zadluženosti bylo bystřické panství prodáno Radslavu Kinskému, svobodnému pánu z Vchynic a Tetova. Ten měl své panství velmi rád a také se o ně staral. Pro své poddané poskytl z privilegia z roku 1604 dědické právo, tzv. právo odúmrtí. Tedy v případě, že někdo neměl děti, mohl svůj majetek odkázat jiným osobám. Roku 1607 na radnici vznikl požár, který se rychle šířil a zachvátil i velkou část města, která tak lehla popelem. I přesto bylo ale panství Radslava Kinského v dobrém stavu. Roku 1610 nechal od základu obnovit bystřický zámek, zřídil u města ovčín (dnes Ovčárna) a hrazenou oboru. Dne 18.

července 1615 kupuje bystrické panství (Landštejn již k němu nepatřil, vlastnil ho jakýsi David Neumayr) poslední dědička pánů z Hradce Lucie Otýlie, se kterou se roku 1603 oženil Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka.

Vilém Slavata se narodil a žil jako protestant až do roku 1597, kdy se stal katolíkem (nejspíše kvůli sňatku s bohatou nevěstou Lucií Otýlíí), a tím si také zajistil rychlý společenský postup. I přesto, že rod Slavatů z Chlumu a Košumberka byl zchudlý, stal se karlíštejnským purkrabím a měl mnoho prestižních titulů. Roku 1618 byl při druhé pražské defenestraci vyhozen z okna hradní kanceláře spolu s dalším úředníkem Martinitzem a písařem Fabriciem (to, že pracoval v hradní kanceláři, již samo o sobě ukazuje na jeho význačné postavení). Je zajímavé, že až do svého skonu v roce 1633 si Lucie Otýlie vládla na bystrickém panství sama (s výjimkou posledních pěti let svého života, kdy fakticky vládl její syn Adam Pavel, ale důležitější věci musel projednávat s ní). Také tohoto místa se dotkla třicetiletá válka. Nejprve zde roku 1618 pochodovaly šiky císařského generála, hraběte Jindřicha Dampierra, čítající 6000 mužů. Tomu se podařilo roku 1618 obsadit Novou Bystřici, avšak jeho útoky na Jindřichův Hradec byly neúspěšné. Jeho nástupci, generálu Buqioiovi, se podařilo na sklonku roku vyhladovět a dobýt Landštejn, který byl poté zapálen. Slavatům byl vyvlastněn všechen majetek. Roku 1620, po bitvě na Bílé hoře, se situace obrátila. Do Nové Bystřice znovu dorazila císařská vojska, tentokrát ale začalo pronásledování Slavatových odpůrců – osm stavovských pánů bylo odsouzeno k smrti, třináct uvězněno v novobystřickém žaláři a devět v hradeckém vězení – ti byli později Vilémem Slavatou omilostněni. Slavatům byl vrácen zpět jejich majetek a Vilém pokračoval v úspěšné kariéře.

V roce 1626 se již na scéně objevuje pro náš klášter zřejmě nejdůležitější ze Slavatů, Adam Pavel Slavata. V tomto roce se totiž má oženit s Marií Margaretou von Eggenberg, dcerou krumlovského vévody z Eggenbergu. K tomuto sňatku dostává Adam Pavel od své matky Novou Bystřici a Chlumec. Ve svatební den však nevěsta uniká a nikomu se již nepodařilo přimět ji k návratu. Adam Pavel se již nikdy neoženil. Žil na bystrickém zámku a později tam i plnohodnotně vládl. Velmi se staral o své panství, založil mj. hornickou vesnici Hůrky (Adamsfreiheit), v blízkosti které se začal těžit pyrit jako ruda železa. Snažil se z Novobystřicka udělat hospodářské středisko svého panství. Založil před Vídeňskou branou nové předměstí pro soukeníky pocházející z Jihlavy, aby se starali o vlnu z Ovčárny, kde se v té době chovalo na 600 ovcí. Vsemožně se snažil podporovat řemesla, na jeho zakázku bylo vyráběno mnoho zbraní a ukládáno pak ve zbrojnici novobystřického zámku. Když roku 1651 vypukl ve městě požár, Adam Pavel se zasadil o rychlé znovuvystavění zámku i města.

Krajina v období druhého fungování kláštera (od obnovy roku 1626 do zrušení Josefem II. roku 1784)

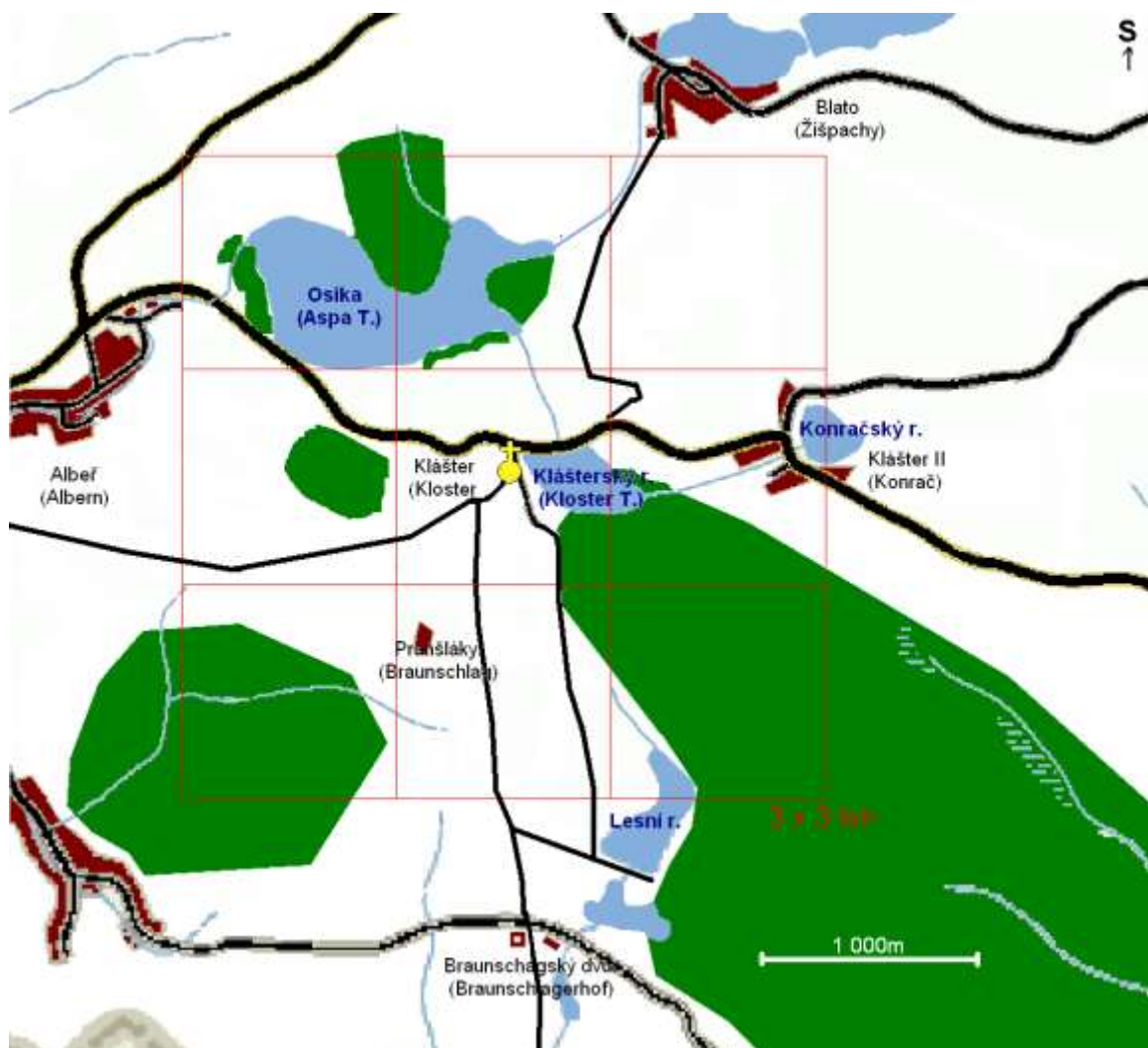
Krajina v okolí kláštera

Teprve ve této době vzniká kolem kláštera základ vesnice Klášter, tak jak ji známe dnes, i když nemá ještě statut obce. Klášter má kolem roku 1787 podobu klasické jednopatrové kvadratury s výběžkem západním směrem, pravděpodobně sloužícím jako refektář. Zastřešen byl vysokou sedlovou střechou a přiléhal ke kostelu. Fasáda měla bílou barvu.

Kostel byl vystavěn v letech 1668–1682 v barokním slohu stavitelem G. D. Orsim patrně podle návrhu F. Carattiho. Jednolodní kostel je otočen oltářem na západ, půdorys má tvar obdélníku. Presbytář je uzavřený a neodstupněný, uvnitř můžeme nalézt pět nižších propojených postraních kaplí. Zařízení kostela je rovněž ranně barokní. Průčelí kostela členěné pilastry je zakončeno mohutným štítem zdobeným volutami. Ve štítě je na první pohled vidět latinský nápis vzdávající hold donátorovi stavby, hraběti Ferdinandu Vilému Slavatovi.

Obr. 37 – Klášter v období druhého fungování (autor: www.zanikleobce.cz)

Mapa 22 – Údolí v období druhého fungování kláštera (1626–1785) (autor: Jakub Chaloupek)

Krajina v okolí kláštera

Teprve v této době vzniká kolem kláštera základ vesnice Klášter, tak jak ji známe dnes, i když nemá statut obce. Klášter má kolem roku 1787 podobu klasické jednopatrové kvadratury s výběžkem západním směrem pravděpodobně sloužícím jako refektář. Zastřešen byl vysokou sedlovou střechou a přiléhal ke kostelu. Fasáda měla bílou barvu.

Kostel byl vystavěn v letech 1668–1682 v barokním slohu stavitelem G. D. Orsim patrně podle návrhu F. Carattiho. Jednolodní kostel je otočen oltářem na západ, půdorys má tvar obdélníku. Presbytář je uzavřený a neodstupněný, uvnitř dále můžeme nalézt pět nižších propojených postraních kaplí. Zařízení kostela je rovněž ranně barokní. Průčelí kostela členěné pilastry je zakončeno mohutným štítem zdobeným volutami. Ve štítě je na první pohled vidět latinský nápis vzdávající hod donátorovi stavby, hraběti Ferdinandu Vilému Slavatovi.

Nepředpokládáme významnější změny v cestní síti. Můžeme si jen domyslet, že cesta vedoucí od Mýtinek přes Klášter a dále na Blato po vypálení kláštera roku 1533 postupně ztrácela na významu a po obnovení kláštera byla opět hojněji využívána. Po barokní obnově kláštera nevznikají v okolí žádné nové kostely a stále je ten klášterní využíván okolními vesnicemi, především Konračí, Žiřpachy a Braunschlagským dvorem. Nově vzniká vesnice Adamsfreiheit (dnes Hůrky) založená rovněž Adamem Pavlem Slavatou roku 1630 jako hornická osada pro těžení pyritu. Byla osvobozena od daní a roboty a bylo zde majetkové dědičné právo, proto německý název v překladu znamená Adamova svoboda.

Pranšlácký (Braunschlagský) dvůr, ležící jižně od Lesního rybníka (dnešní osada Mýtinky) byl obnoven pravděpodobně také v této době. Vzhledem k významné cestě spojující tento dvůr s klášterem, můžeme předpokládat, že přispíval k zásobování kláštera, pokud dokonce přímo nespadal pod jeho správu. Naopak ves Pranšláky vypálená společně s klášterem roku 1533, v tomto historickém období obnovena nebyla.

V této době také vzniká nejvíce rybníků, ty nově vzniklé jsou povětšinou spíše menšího charakteru. Konkrétně to jsou: skupinka tří rybníků východně od Albeře, skupina pěti rybníků na jižním přítoku Dolního Žiřpažského rybníka a dva na přítoku Horního Žiřpažského rybníka, dále Horní a Dolní Veronika na jih od Albeře a nedaleko nich další tři na severovýchod od Artolče, množství rybníků poblíž Braunschlagského dvora a další. Z prvního vojenského mapování je zřejmé, že i v této době, kdy byly lesy hojně nahrazovány poli, se na klášterních pozemcích, nacházejících se tehdy na jih od kláštera, zachovávají velké lesní celky. V období mezi léty 1533 a 1784, tedy po dobu 251 let byl pravděpodobně zachovávan Klášterský les – je zaznamenán na 1. vojenském mapování (JV od Kláštera), mohl být původně bukový (jako většina lesů v této poloze), ale v 18. a 19. století docházelo k druhové výměně, zejména buku za smrk, tedy k dnešní podobě většiny lesů. Dále se zachovával les na JZ od Kláštera, který byl taktéž na pozemcích kláštera. Ten dříve také pravděpodobně býval bukový. Na 1. vojenském mapování je také zakreslen malý remízek cca 1 km západně od Kláštera, který leží na pozemcích kláštera. Pauláni drželi celý život půst, a proto nepotřebovali velké plochy půdy pro dobytek. Pravděpodobně z tohoto důvodu zůstávaly lesy na pozemcích kláštera zachovány. Nejedli maso, kromě ryb, pěstovali zeleninu a zakládali sady. V okolí kláštera bylo několik ovocných sadů – zejména jabloňových a třešňových. Tyto sady byly zakládány v okolí cesty od kláštera na dnes již zaniklý Pranšlácký (Braunschlagský) dvůr. V této době jsou také již vysázené aleje (zejména dubové, javorové, jírovcové, topolové, ale i třešňové) podél významných cest. Dále už jen předpokládáme, že v blízkosti kláštera mohla být menší políčka, na kterých si mniši pěstovali plodiny pro svou potřebu, ale nejspíš nebyla příliš velká, jelikož mnoho plodin dostávali darem od Slavaty.

Historický a politický vývoj

S vítězstvím katolicismu přišlo obnovování řeholí a příchod nových. Také pauláni se přihlásili o svá bývalá sídla. Kvůli tomuto byl vyslán od tehdejšího correctora Jiljího Mamarata bratr Richard Sequens do Vídně. Císař Ferdinand II. ho laskavě přijal a v roce 1625 daroval paulánům chrám sv. Salvátora v Praze. A konečně 29. září roku 1626 povolává hrabě Adam Pavel Slavata z Chlumu a Košumberka paulány zpět do Nové Bystřice. První mniši byli z Burgundska, z nich však byl alespoň jeden schopen kázat v němčině. Adam Pavel nechal pro paulány opravit starý kostel a zřídil zde pro mnichy příbytky. V povolávací listině je uvedeno i to, co pauláni dostávali od Slavaty rok co rok na jeho útratu: „15 kop či džberů kaprů, jichž 60 na cent neb džber jde (1 cent se rovná 50 kg), štik 5 kop šestigrošových, piva z ječmene 75 věder, vína 20 věder nezúčtováno, co o slavnosti nejsv. Trojice a svat. Řehoře jako ode dávna bývalo, za poutě dávati povinností jest, žita (jež v našem mlýně zdarma semleto býti má) pražské míry 30 strychů, hotového ječmene téže pražské míry 4 strychy, hrachu pražské míry 5 strychů, olivového oleje 150 liber, svíček lojových 100 liber, 4 špalky soli, na koření 25 zlatých, na šat duchovního sukna 5 kusů, z nichž každý 50 loket nechť má, na látku na košile, jakéž v jejich řádu se užívá, 2 kusy po 30 loktech, plátna pro refektář 2 kusy, z nichž každý 30 pražských loket nechť má, střevíců 30 párů, pivního octa dvě vědra, dříví, kteréž poddaní vrchnosti do kláštera zdarma voziti mají, dle potřeby duchovních, papíru dva rysy, per a inkoustu dle potřeby, holiči, který z města Bystřice ku holení duchovních přijat býti má, zaplacení neb odměnu, cínového nádobí pro refektář, pro kuchyni měděného, železného a jiného dřevěného dle potřeby, podobně co se týká knih, klášterní knihy a její správy, tolik čeho čas a možnost žádati bude, má býti postaráno.“

Jediné, co za to fundátor požadoval, bylo, aby měl podíl na dobrých skutcích, které řád vykoná. Ještě 23. prosince 1649 přidává klášteru 100 zlatých, které mají odevzdávat každoročně. Slíbil, že dá paulánům novobystřickou faru, bohužel biskup to zamítl. Za to pauláni slíbili konat ve výroční den jeho smrti zádušní mše. V této době byl představeným František Jan Quillard, který se později stal generálem (corrector generalis) řádu. Také 25. září 1652 rozšiřuje Adam Pavel Slavata paulánské statky. Hranice nového území popisuje kniha ze zdejší fary takto: Od kláštera směrem ke Konrači až k rybníku, který se mezi oběma místy nachází. Z druhé strany hraničí pozemky kláštera s pozemky Nového dvora (Neuhof, utvořen z části Braunšláku). Směrem na Albeř dosahovala hranice k poli albeřského sedláka Jiljího Trosta. Poslední, čtvrtou hranici tvořila cesta vedoucí z Konrače do Albeře. Na hraničních kamenech je nápis APGS 1652 (Adam Pavel hrabě Slavata). Hrabě Adam Pavel Slavata z Chlumu a Košumberka (hraběcí titul pro všechny své potomky získal od Ferdinanda II. Vilém Slavata již roku 1621) umírá roku 1657 a jeho tělesné ostatky jsou uchovány ve františkánském klášteře v Jindřichově Hradci.

Vraťme se ale kousek zpátky, protože v dubnu roku 1632 pochodují opět přes oblast našeho zájmu vojska, tentokrát Albrechta z Valdštejna. Roku 1634 je v Číměři ubytován regiment generála Piccolominiho. Ve čtyřicátých letech 17. století se přes tento kraj přehnala švédská vojska a zničila vše, co jim přišlo do cesty. Z této doby pochází i další pověst: *Když lidé prchali před vojskem do lesů, jedna matka z Nové Bystřice nesoucí dítě jim nestačila. U křížku směrem na Smrčnou poklekla a prosila Boha, aby jí pomohl. Vtom ji však dostihl švédský voják, vytrhl jí dítě a probodl jej. Nedovolil jí ani dítě pohřbít, za to ho matka proklela a prý tam dodnes straší a hledá někoho, kdo by kosti dítěte pohřbil.*

Nástupcem Adama Pavla Slavaty se stává jeho synovec, hrabě Ferdinand Vilém Slavata, vlastnící v té době také Stráž a Telč. Podle dochovaných zpráv to byl velmi pyšný a pohodlný člověk. Zastavil veškeré podnikání svého předchůdce, zavřel například i hůrecké doly, které ale v té době již byly prodělečné. I přes to, že byl místodržícím českého království a většinu času tedy trávil v Praze, staral se svědomitě o své panství. Paulány měl v oblibě, to dokázal tím že přestavěl malý kostel, jehož prostory nemohly pojmout velké davy poutníků, na nový, prostorný kostel, jehož pozůstatky vidíme dodnes. Stavebním mistrem byl Giovanni Domenico Orsi. Traduje se, že při kopání základů byly nalezeny zakrvácené kosti, které prý náležely zavražděným o osudné Magdalenské pouti. Celý kostel je nádherným dílem, zvenčí je velmi zajímavé průčelí, na němž je

zlatými písmeny napsáno: *Hoc Templum In Honorem Sanctissimae Triadis Funditus erexit primumque lapidem Fabrice hujus posuit die XXVI. mensis Junii Anno MDCLXVII. Illustrissimus et Excellentissimus Dominus Dominus Ferdinandus Guilielmus R. J. Comes Slavata de Chlum et Cossumberg, Gubernator Novae Domus Dominus in Nova Domo, Telcz, Neobistritz, Chlumec, Strazae, Provic, Rubra Lhota, Mnich, Wrzesna et Woborzist, Sac. ac Caes. Regiaque Majestatis Actualis intimus Consiliarius, Camerarius Supremus Feudorum Judex Majorumque Judicorum Assesor, Regius locum tenens et Supremus in Regno Boemie Haereditarius Pocillator. Non tamen totaliter Perfecit morte praeventus die II. mensis Aprilis Anno MDCLXXIII sed perficiendum hocce D. Fratri Suo charissimo ex nulla obligatione sed mera Libera ac pia voluntate reliquit.* Česky to znamená: Tento chrám ku počtě nejsvětější Trojice ze základu vystavěl a první kámen budovy té položil dne 26. měsíce června léta 1668 Jeho Excellencí vysoce urozený pán pan Ferdinand Vilém Římské Říše hrabě Slavata z Chlumu a Košumberka, vladař domu Hradeckého, Pán na Jindřichově Hradci, Telči, Nové Bytřici, Chlumci, Stráži, správce Červené Lhoty, Mnichu, Vřesné a Vobořiště, posvátné císařské i královské majestátnosti skutečný tajný rada, nejvyšší komoří, manský sudí, většího soudu přisedící, královský místodržitel a nejvyšší v království Českém dědičný číšník. Ne však zcela ukončil (tuto stavbu) byv smrtí překvapen dne 2. měsíce dubna léta 1673, avšak ukončení toho panu bratru svému nejmilejšímu ze žádného závazku, nýbrž z pouhé svobodné a zbožné vůle zůstavil.

Do dnešních dnů se zachoval i portál pod nápisem, je ozdoben pětistými růžemi, nade dveřmi je mistrně vyhotoven slavatovský znak, po jehož obou stranách se nacházejí jakési pyramidy. Nádherný je hlavní oltář, jsou na něm zemští patroni, hlavní obraz od Cristiana Schrodra představuje nejsvětější Trojici. V oblacích mezi anděly se vznáší Bůh Otec, Syn a Duch svatý. Dole klečí Josef, Maria, Jáchym a Anna. Nad obrazem je opět vyhotoven slavatovský znak. Nejvyš je socha panny Marie. Celý oltář je ze dřeva, ale budí dojem, že je z jiných materiálů, většinou působí jako mramor. Tento oltář stojí nad místem kde se stékají ony památné tři prameny. Zajímavý je ještě oltář po levé straně, který je zasvěcen nejsvětějším andělům. Tam jsou také uloženy ostatky sv. Felika, které sem nechal dovézt příbuzný Slavatů, Karel Felix a. s. Theresia, generál řádu karmelitánů. V klášteře jsou ještě další oltáře, na kterých je patrné, že Slavatové na klášteře rozhodně nešetřili. Velkolepě je zařízen i kůr zpěváků, který se ovšem brzy po svém postavení zřítíl o slavnosti sv. Trojice na velké množství poutníků. V té době taky byla rozšířena krypta, ve které však už není žádná celistvá mrtvola. Pouze v jedné rakvi se před mnoha lety našla mrtvola v hermelínu. Vzhledem k tomu, že pauláni takové oblečení nenosili, jedná se nejspíš o Ferdinanda Mohra z Lichtenecku, svobodného pána z Landštejna, který založil fundaci 2000 zlatých na roční vigilie a také klášteř daroval 1000 zlatých. O něm jsou záznamy, že je v tomto klášteře pochován.

Ferdinand Vilém Slavata přivedl stavbu až po střechu, po jeho smrti se jeho bratr, Jan Jiří Jáchym Slavata zasadil o dokončení, ač nebyl vázáný žádným slibem.

I když už bylo po třicetileté válce, kraj byl stále sužován vojsky, protože na jihu probíhaly boje s Turky a přes novobystřické panství procházela stále vojska. Obyvatelé museli odevzdávat koně, výzbroj, zásoby a podobně. Když tudy roku 1683 procházela saská vojska, úplně zničila obce Mnich a Artoleč. V této době má již Nová Bystřice zhruba 2550 obyvatel, stojí zde přibližně 159 domů. Tresty pro obyvatelstvo byly v té době velmi přísné, např. pro lehké děvy byl pranýř. Například jedna zoufalá děvečka jménem Anna Gottlová, svobodná matka, která v zoufalství zabila své dítě, byla 30. října 1680 u kůlu při cestě do Artolče sřata. Na konci roku 1679 se opět rozšiřuje mor a doráží z Rakouska až sem. Tehdejší císař Leopold, když byl na útěku před morem, se dokonce krátce zdržoval na tomto panství.

Po smrti Ferdinanda Viléma převzal zadlužené panství Jan Jiří Jáchym Slavata (byl prý velmi zbožný), který dostavěl paulánský klášter a velmi dbal o novobystřické panství. Stejně jako jeho bratr zastával důležité funkce v Praze. Když roku 1689 zemřel, zanechal po sobě pouze tři dcery. Aby zabránil úpadku Slavatovského rodu, vystoupil Jáchymův bratr František Leopold Vilém, pasovský kanovník, z církevní funkce a oženil se. Bohužel zemřel bez dědiců a poslední Slavata, který připadal v úvahu, Jan Karl Jáchym, karmelitánský mnich, funkci odmítl. Tím také končí

panování Slavatů v Nové Bystřici a jejím okolí.

Vlády se ujímá Jan Leopold z Funfkirchenu, který má nesrovnalosti s novobystřickými měšťany a také s paulány. Spor s měšťany je uzavřen až za jeho syna, na spor s paulány se podíváme blíže. Jan Leopold z Funfkirchenu umírá roku 1710 a odkazuje své panství staršímu synovi, Janu Adamovi.

Po vymření Slavatů dochází k dělení jejich panství a také je zrušeno veškeré svěřenství na pozůstalé statky. Paulánská fundace na vybavení a finance zůstává, není už ale plněna z povinnosti, nýbrž z tzv. piety neboli dětinné úcty. Byla zrušena povinnost udržovat kostel a klášter v dobrém stavu, proti obojímu podali pauláni stížnost. Co se týče prvního požadavku, pauláni byli úspěšní, s druhým neuspěli ani u císaře Leopolda I. Na náklady spojené s konáním poutí obdrželi pauláni každoročně 117 zlatých. Celkové finance na zabezpečení života paulánů čítaly 490 zlatých a 30 korun, a to takto: Na víno 200 zl., na hábity 120 zl., na spodní šatstvo 60 zl., na dřevěný olej 50 zl., na střevíce 30 zl., na koření 25 zl., na kancelářské potřeby 5 zl. a 30 kr. Dále dostávali v přírodninách: 19 a jednu čtvrtinu sudu piva v ceně 57 zl. 45 kr. (jeden sud byl za tři zlaté), kaprů 15 centů od 6 zl. za kus, štik 6 centů od 6 zl. za kus, žita 30 strychů pražské míry od 1 zl. za strych, ječmene 10 strychů, hrachu 5 strychů, 4 větší špalvy soli, loje 100 liber, plátna 2 kusy, rezné příze 6 liber, dříví 300 sáhů. Když pauláni potřebovali více ryb, měly jim být prodány v levnější ceně. Na kuchyňské náčiní dostávali ročně 6 zl. Po vyřízení této záležitosti žili opět pauláni v pořádku pokud jde o materiální zajištění. Dále konali své bohoslužby, tolik oblíbené mezi lidem, a i nadále se konaly poutě na den sv. Řehoře a sv. Trojice. Pauláni nesloužili mše pouze v klášteře Nejsvětější Trojice, ale z pamětní knihy děkanství bystřického vysvitá, že často i pomáhali tam. Podobně ve Slavonicích a Chlumci jsou v pamětních knihách uvedeny známky jejich pomoci. V Chlumci dostávali za výpomoc sud piva a cent ryb, ve Slavonicích se uplatnili především jako horliví zpovědníci. Touto výpomocí si také zajistili svou popularitu mezi lidem.

Jan z Funfkirchenu předal panství mladému Janu Adamovi, regentkou se stala jeho matka Marie Esthera. Město roku 1713 čítalo 150 domů, bylo tu 8 řezníků, 29 soukeníků, 2 holiči, 2 zámečníci, 1 zedník, 2 šenkýři, 5 punčochářů, 3 bednáři, 2 kamnáři, 1 sklenář, 1 puškař, 1 kominík, 2 truhláři, 2 koláři, 7 ševců, 7 krejčích, 1 výrobce svíček, 1 koželuh, 2 brašnáři, 1 pekař, 5 povozníků, 1 celník, 1 hrobník, 1 vrchnostenský dozorce, 1 sedlář, 1 perníkář, 1 ranhojič, 1 lazebník, 8 zemědělců, 1 pradlena a 1 zámecký zahradník. Kovář v Nové Bystřici nebyl, jezdilo se za ním do blízkých obcí. Mistři řemesel byli sdruženi v různých ceších a aby člověk nějaké řemeslo mohl vykonávat, musel být členem některého cechu. Od vrchnosti měly cechy mnoho privilegií, nejvýznamnější postavení zaujímal v Nové Bystřici cech soukeníků. Cechovnictví padlo v revolučním roce 1848.

Ani v této době nezůstala Nová Bystřice ušetřena útrap války. Roku 1741 byl Francouzi obsazen Jindřichův Hradec a okolní obce vyplundrovány, o tři roky později obsadili naproti tomu Prusové Novou Bystřici.

Za sedmileté války (roku 1757) bylo do Nové Bystřice odtransportováno přes 2000 raněných vojáků, místní muži byli rekrutováni do války a okolní lesy byly plné lapků. Nastal opět, stejně jako za třicetileté války, úpadek morálky, objevila se opět velká neúroda spojená s hladomorem. Tohoto roku také udeřil do věže Landštejna blesk a hrad vyhořel; od té doby je zříceninou.

Roku 1774 vypukl o půlnoci v Nové Bystřici velký požár, mnoho domů shořelo, stejně jako zámek, radnice a kostel. Zámek již nikdy nebyl postaven v bývalém rozsahu.

Hraběnka Antonie, paní na Nové Bystřici, byla velmi marnotratná žena. Aby pokryla náklady, musela prodat svá panství. 1. listopadu 1784 je josefínskou reformou zrušen i paulánský klášter kde tehdy přebývalo 13 mnichů. Hraběnka hbitě rozprodává pozemky a tak také vzniká osada Klášter.

Vliv kláštera a jeho fungování na jednotlivé složky krajiny a život jejich obyvatel

Klášter v 17. a 18. století, stejně jako v 16. století, poměrně významně ovlivňoval okolní krajinu a život tamních obyvatel.

Jelikož klášter nepotřeboval tolik zemědělské půdy ani pastvin, zachovával okolní lesní celky bez větších změn, přestože v tomto období bylo častým jevem právě kácení lesů. Se zachováním lesů souvisí stabilizace hladiny spodní vody, zadržování vody v období povodní a vytváření biocenter pro zvěř.

V této době také vzniká mnoho malých rybníčků, které byly hojně využívány především na chov ryb. Tyto rybníčky byly téměř vždy stavěny u vesnic na nějakém malém vodním toku, např. na přítoku Osiky nebo na potoku tekoucím východně od Albeře. Avšak nepředpokládáme žádnou spojitost těchto rybníčků s klášteřem.

V 17. a 18. století nedochází v okolí ke stavbě žádného nového kostela, a proto je klášterní kostel stále využíván lidmi z okolních vesnic (ze Žišpach, Konrače, Braunschlagu a z okolních samot). V tomto období pravděpodobně existuje v kraji kamenická dílna, která vyrábí boží muka a křížky, které se rozmisťují kolem cest.

V tomto období nevznikla v okolí kláštera žádná významnější cesta, v návaznosti na klášter předpokládáme posílení významu cesty z Braunschlagu.

V nejbližším okolí nevznikají žádné nové vesnice, až na vesnici Hůrky, kterou zakládá A. P. Slavata (znovuzakladatel kláštera), ale nepředpokládáme žádnou souvislost mezi touto vesnicí a klášteřem. V tomto období však vzniká základ dnešní vesnice Klášter.

V letech 1626–1785 má klášter také významný vliv na život lidí z okolí. Rozmáhají se poutě lidí do kláštera, a to i z dnešního rakouského území (Reingers, Hirschenschlag atd.). Poutě byly poměrně významným zdrojem obživy, protože zároveň s poutí se konal i týdenní jarmark, kde lidé prodávali nebo vyměňovali své výrobky za to, co zrovna potřebovali. Obživa jim pak většinou stačila na celý rok, kdy opět vyráběli věci, které zase za rok prodávali. Mimo jiné mohli lidé pravděpodobně využívat i klášterní lékárnu. Klášter také poskytoval zaměstnání několika desítkám lidí. Hodně lidí bylo zaměstnáváno při výlovehách rybníků, někteří pracovali na jejich polích a jiní jim poskytovali další drobné služby (např. holič, krejčí atd.).

Krajina v okolí kláštera od zrušení Josefem II. do současnosti

Podoba krajiny v okolí kláštera

V době po zániku kláštera roku 1785 se krajina z hlediska botanického velmi změnila. Zatímco v době těsně po zániku bylo na tomto území minimum lesů, podle 3. vojenského mapování se postupně začaly vytvářet malé remízky a zalesňovat břehy rybníků. V poválečném období, kdy se k moci dostali komunisté, se území značně zalesnilo, protože kousek pod bývalým Pranšláckým dvorem (dnešní Mýtinky) probíhala železná opona, lidé byli vystěhováni, do pohraničí se nesmělo a o pozemky se neměl kdo starat. Území se tedy postupně zalesnilo, pohraniční vesnice byly srovnány se zemí a na jejich ruinách vyrostl porost s jiným druhovým složením než okolní lesy. Dnes jsou podél cesty od Kláštera k Mýtinkám ruiny samot se zaniklými sady a zahradami. Na 3. vojenském mapování je zaznačena nejspíše nově vzniklá alej vedoucí pod Klášterským rybníkem ve směru na Filipov (mapa 23 – č. 1). Ta je dnes již zcela zaniklá.

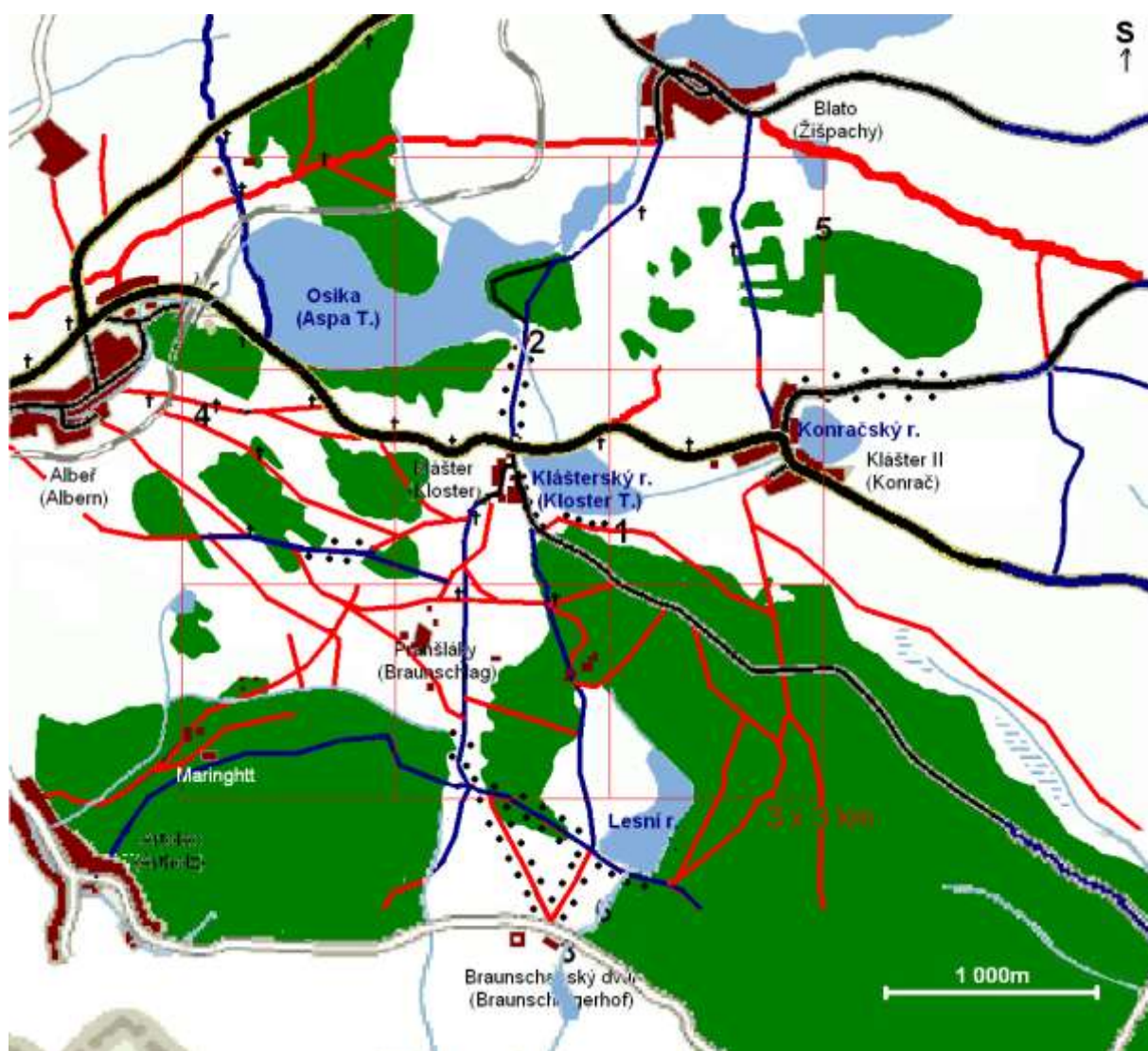
Po zrušení kláštera, zvláště začátkem 19. století, zaniká v okolí mnoho menších rybníků, avšak žádnou přímou spojitost se zrušením kláštera nepředpokládáme, protože v této době byly v Českých zemích a na většině území habsburské monarchie rušeny rybníky za účelem získání vlhké půdy na dně rybníků pro pěstování cukrové řepy. Kvůli napoleonským válkám bylo totiž uvaleno embargo na dovoz cukru z Francie a bylo nutné si ho vyrábět. Zanikají: skupina tří rybníků cca 300 m západním směrem od Albeře, která byla v nedávné době obnovena a dokonce byl postaven jeden rybník nový (mapa 23 – č. 4), skupina rybníků cca 300 m na jihovýchod do vesnice Blato (Žišpachy) (mapa 23 – č. 5), rybník cca 100 m na jih od Lesního rybníka (mapa 23 – č. 6) a několik malých rybníčků v obnovené vesnici Pranšláky.

V souvislosti se zrušením kláštera vznikají v okolních vesnicích kostely: roku 1866 kostel sv.

Máří Magdalény v Blatu, roku 1870 novorománská kaple v Albeři, roku 1891 kostel sv. Antonína paduánského v Artoleči, kostel sv. Jakuba většího v letech 1814–1816 v Hůrkách, v letech 1784 až 1807 kostel Nejsvětější trojice v Reingers, který zastupoval funkci klášterního kostela, a konečně roku 1787 kostel Povýšení svatého kříže v Haugschlagu. V 19. století také vzniká v okolí kláštera celá řada drobných sakrálních památek.

Koncem 19. století zaniká, pravděpodobně v souvislosti se zrušením kláštera, cesta od Klášterského rybníka na Blato, zůstává jen cesta přímo z Kláštera a napojuje se na zbytek předchozí cesty u Blata (mapa 23 – č. 2). Cesta z Albeře do Konrače byla po druhé světové válce vyasfaltována. Z hlediska cestní sítě jsme od zrušení kláštera nezaznamenali žádné další významnější změny.

Patrně na přelomu 18. a 19. století byla znovuobnovena vesnice Pranšláky cca 1 km jižně od Kláštera, která byla osídlena německými obyvateli. Po odsunu Němců nebyla znovu obnovena a zanikla. Oficiálně také vzniká vesnice Klášter, která měla základ již za fungování kláštera. V 50. letech zaniká Braunschlagský dvůr, sloužící naposledy jako lihovar, a v jeho blízkosti vzniká zástavba několika domů. Barokní sýpka (mapa 23 – č. 3) cca 100 m na východ od dvora zůstala zachována dodnes. V okolí přibývá také více samot, ale po druhé světové válce a po odsunu německých obyvatel většina z nich zaniká. Dnes zde nacházíme jen zbytky zdí.

Mapa 23 – Údolí před druhou světovou válkou (autor: Jakub Chaloupek)

Historický vývoj a změny v krajině od zrušení kláštera do současnosti

Z kláštera se stává fara a je zde zřízena lokalie, do které spadají také Pranšláky, Nový Dvůr, Kebharec, Konrač a Žižpachy. V roce 1802 je z klášterské lokalie také spravováno rakouské Reingers. Okolí bývalého kláštera je opět kolonizováno, prvními kolonizátory je šest adamovských občanů, nakonec vesnice Klášter čítá na 23 čísel.

Roku 1807 kupuje novobystřické panství pražský měšťan František Loubal, který propustil úředníky vrchnosti a nahradil je svými. Zdejší panství používal pouze jako snadný zdroj peněz, což dokázal právě v roce 1807 kdy Nová Bystřice obdržela finanční odškodnění za válečné škody v celkové hodnotě skoro 22 500 zlatých a pan Loubal je použil pro své účely. V roce 1810 odstranil z novobystřického zámku železné plechy, aby mohl pod Osikou vystavět železný hamr, vzhledem k dluhům byl ale nucen ve stejném roce své panství prodat.

Panství koupila hraběnka Terezie z Trautmannsdorfu, rozená Nadazdová. Dokončila Loubalův projekt a na Osice vznikly tři hamry, z kláštera udělala železárnou, klášterní cely byly užívány dělníky a refektorium (kuchyň) sloužili jako cvočkárna. Krásné olejové malby na stropě byly otlučeny a poté přemalovány, nová omítka však místy opadávala. V roce 1817 prodává hraběnka panství baronu Antonínu Hochvergovi z Hennersdorfu, v němž získává novobystřicko opět schopného pána, který se stará o své poddané. Byl také na svém území značně oblíben. Po baronovi získává panství jeho dcera Marie, která se dostává do sporu s měšťany, žádala totiž, aby se nalévalo pouze vrchnostenské pivo, což se měšťanům nelíbilo a také oni nakonec spor vyhráli. Tento rod drží panství až do roku 1900. Po nich nastupuje rod Kernů, který zde působí do Mnichova, kdy byly pozemky kvůli židovskému původu rodině odebrány.

Od 1848 vlastní vrchnost už jen zámek a s ním související lesy a pozemky, sedláci získávají pozemky do svého vlastnictví, obce si budují vlastní samosprávu.

Při zemědělské reformě jsou zestátněny rybníky a různé zemědělské pozemky. Z 3360 ha je vyvlastněno 792 a zbytek zůstává vrchnosti. V letech 1870–1939 dochází ke stěhování zdejších rodin do Ameriky, tím také klesá rapidně počet obyvatel. Roku 1897 je zahájen provoz 33 km dlouhé úzkokolejky z Jindřichova Hradce do Nové Bystřice. První světová válka si vyžádala mnohé oběti, které připomíná také pomník v Nové Bystřici. Padlých bylo v Nové Bystřici 87, z toho 9 Čechů. Pro válečné účely byla roztavena řada zvonů (např. tři z kostela sv. Petra a Pavla) a tento kraj také postihl opět nedostatek potravin. Město postihla roku 1918 „španělská chřipka“. Není bez zajímavosti, že po vzniku Československa bylo při sčítání lidu v tomto kraji mnohem více Němců než Čechů (z celkem 2802 obyvatel bylo Čechů pouze 260). V roce 1920 bylo zavedeno elektrické osvětlení. V období rostoucího nepokoje a napětí bylo postaveno opevnění z bunkrů, tato oblast byla ovšem Mnichovským dohodou odstoupena bez boje Německu. Němci byli v Nové Bystřici radostně přivítáni, za okupace zde sídlila řada německých úřadů. Nejvyšší z nich, zemská rada, sídlila ve vile židovského podnikatele Wurmfelda. Dne 24. srpna 1944 se zde uskutečnila letecká bitva a hořící části letadel zapálily i tři domy v Číměři a jeden v Senotíně. Za druhé světové války zde bylo 1150 padlých a nezvěstných, Nová Bystřice uvádí 65 padlých. Po obsazení ruskými vojsky byli němečtí váleční zajatci soustředěni v zajateckém táboře Blata. I zde probíhaly nechvalně známé odsuny, organizované českými partyzány. K těm došlo 28. května 1945.

Za komunistů dochází ke smutné události, a to odstřelení kláštera Nejsvětější Trojice. Původně měl být odstřelen celý komplex, na naléhání především pražských chalupářů byla však zachována alespoň kostelní část. To se stalo roku 1959.

Od té doby se konají na toto místo poutě o Nejsvětější Trojici, opět pražští chalupáři se zde zasadili o opravu kostela a jeho zachování. Místo je nyní spravované rodinou Havlíčkových, jejíž příslušníci umožní každému na požádání prohlídku kostela i podzemních chodeb.

Mapa 24 – Údolí v současnosti (2007) (autor: Jakub Chaloupek)

Působení prvků ovlivněných klášteřem a jeho fungováním na okolní krajinu a její obyvatele

Po zrušení klášteřa Josefem II. v roce 1785 zůstává klášteř opuštěný, řeholní život zde neprobíhá, ale i přesto je stále významným poutním místem, v budově sídlí fara a škola, kterou navštěvovaly i děti z okolních vesnic.

V okolní krajině jsme během 18. a 19. století zaznamenali celkový nárůst lesních ploch, protože obecně nebylo třeba tolik zemědělské půdy. A z praktického hlediska bylo pěstování neefektivní, protože půda v tomto kraji není nijak zvláště úrodná a navíc tato oblast je poměrně suchá. Základem pro tyto lesní porosty se staly často lesní celky na klášteřních pozemcích. V 50. letech 20. století, po odsunu Němců a celkovém poklesu počtu obcí a obyvatel, přibývají lesy a krajina postupně pustne a slouží hlavně k rekreačním účelům.

Kolem roku 1810 přichází v návaznosti na Napoleonské války vlna rušení rybníků. Vzhledem k

Napoleonským válkám byla omezena distribuce cukru z Francie, a proto se rybníky vysoušely a ve vlhké půdě se pěstovala cukrová řepa, které se zde velmi dařilo. V tomto období byl pravděpodobně zrušen rybník mezi Osikou a Blatem, zanikají i tři rybníčky u vesnice Albeř, rybník u Lesního rybníka a malý rybníček mezi Klášterním rybníkem a klášteřem. Nezrušením Klášterního rybníka se zachovalo významné mokřadní společenstvo.

V období po zrušení kláštera se v okolí začínají stavět v poměrně velkém počtu nové kostely. Postaven je kostel v Blatě, Hůrkách, Artolči, Albeři, Hirschenschlagu a v Reingers, který nahradil funkci klášterního kostela, dokonce je zasvěcen Nejsvětější Trojici jako kostel u zrušeného kláštera. V 19. století hojně vznikají drobné sakrální památky (křížky, boží muka, kapličky atd.), které však nemají souvislost s klášteřem.

Po zrušení kláštera upadá význam cesty vedoucí z Braunschlagu do Kláštera. Dříve významná cesta vedoucí od Klášterského rybníka do Žiřpachů. Po 2. sv. válce byla vyasfaltovaná cesta vedoucí od Nové Bystřice přes Klášter do Konrače a dál na Landštejn.

V tomto období nedochází k zániku žádných vesnic, ba naopak výrazně se rozrůstá vesnice Klášter, která v té době čítá 23 domů. Okolo roku 1790 je obnovena vesnice Braunschlag a samoty okolo Kláštera, které spolu s Braunschlagem v 50. letech 20. století zanikají. V této době zaniká lihovar i většina domů na dnešních Mýtinkách, z původních dvaceti jich je zde dnes jen šest. Většina domů v okolních vesnicích dnes slouží pouze k rekreačním účelům.

Po 2. světové válce se již nekonají ani tradiční poutě z rakouského Hirschenschlagu. Těsně po druhé světové válce přichází vlna vysídlování německých obyvatel, avšak doosídlování neprobíhá již v tak hojném počtu, proto již v 70. letech slouží většina domů k rekreaci. Zaniká obec Braunschlag (Pranšláky) i několik samot v okolí kláštera. Celkový počet domů v obci Klášter také klesá, mnohá stavení jsou zbouraná nebo chátrají.

U rybníka Osika je v tomto období vystavěn rekreační kemp a Univerzita Karlova si zde zakládá rekreační středisko pro studijní účely. K dnešnímu dni je obnovena tradiční pout' na svátek Nejsvětější Trojice, Klášter se stal vyhledávaným turistickým místem, konají se zde různé kulturní akce (koncerty atd.) a obyvatelé využívají turismus k soukromému podnikání (např. nabídka ubytování). V době komunismu nebylo z ideologických důvodů vhodné, aby bylo toto místo navštěvováno, a proto byla nedaleká ves Konrač přejmenována na Klášter II (aby to zmátlo případné turisty). Podle druhé teorie byla tato vesnice přejmenována, protože měla s vesnicí Klášter společnou sýpku.

Dospěli jsme k závěru, že klášter působil na okolí ve všech námi zkoumaných sférách vlivu pozitivně (zajišťoval obživu lidem, byl významným komunikačním centrem atd.). Některé tyto vlivy působí i v současnosti.

Závěr – vliv kláštera paulánů na krajinu včera a dnes

Na základě svých výzkumů jsme dospěli k závěru, že vybudování kláštera a jeho fungování mělo a dosud má značný vliv na okolní krajinu i život obyvatel z blízkého, ale i vzdáleného okolí.

Z přírodního hlediska za důležité považujeme především budování a údržbu rybníků, zachování větších lesních celků na klášterních pozemcích na jih od kláštera a vybudování alejí a dalších liniových společenstev kolem cest a hrází rybníků.

Lesní celky zachované na paulánském území se během 19. a hlavně 20. století staly centry, odkud se lesní porosty dále rozšiřovaly do okolí. Taktéž většina původních liniových společenstev byla zachována a tvoří v krajině významný ekologicko-stabilizační prvek. Rybníky jsou dodnes využívány a tak jsou stále i důležitým zdrojem obživy. Na rybníce Osika byl navíc vybudován významný kemp, Univerzita Karlova Praha zde má výcvikové středisko, do kterého jezdí studenti i zaměstnanci fakulty nabírat znalosti i relaxovat.

Za podstatný dodnes se projevující vliv Kláštera považujeme i zajištění a ochranu místního kvalitního zdroje pitné vody v prameni pod kostelem.

Díky klášteru se dále vytvořil a až do 1. republiky udržel komunikační tah z jihu (až z rakouského území) na sever a posílil již dříve existující komunikační tah západ (Nová Bystřice) – východ (Landštejn, Staré Město), celkově se zvýšil význam celého údolí a pohyb osob (na poutě se chodilo z velké vzdálenosti). Bude zajímavé sledovat, jestli se tyto cesty nějakým způsobem obnoví po vstupu České republiky do schengenského prostoru a po úplném otevření státních hranic s Rakouskem.

Poutě a následné jarmarky, ale i hospodaření na klášterních pozemcích představovalo pro mnoho lidí z okolí významný zdroj obživy. Bohužel dnes již k tomu nedochází.

Kolem kláštera vznikla postupně celá řada dalších stavení, která se stala základem pro obec Klášter. Její podstatná část sice po 2. světové válce zanikla, ale jádro existuje dodnes.

S výstavbou a fungováním kláštera souvisí i výstavba kostela Nejsvětější Trojice jako významného architektonického prvku, který dodnes přitahuje mnoho turistů, pověst o podzemních chodbách pak i dobrodruhy a hledače tajemství. Dnes se, zvláště v letním období konají v kostele koncerty, turisté jsou prováděni kostelem i mají možnost sestoupit do podzemní krypty.

Za zmínku stojí existence lékárny a duchovní služby v době fungování kláštera, která musela být pro obyvatele velmi přínosná. Bohužel dnes je zde již pouze jedenkrát týdně sloužena nedělní mše svatá, kostel nemá vlastní faru a je spravován z duchovní správy v Nové Bystřici. V posledních dvou letech se nicméně díky faráři Petru Misařovi daří obnovovat pější poutě z Nové Bystřice do Kláštera a navazovat tak na staré tradice.

Za další důležitý prvek považujeme to, že šlo především o rakouské, resp. německé poutní místo. To, že dnes sem míří Češi i Rakušané (bohužel zpravidla v různých časech) je momentem, který by při citlivém nasměrování mohl být využit jako prostor k setkávání, vzájemnému poznávání a usmíření minulých křivd a neporozumění.

Co ale na kláštere i celém okolí člověka asi upoutá nejvíce, i když to není vidět na první pohled, je hluboká duchovní atmosféra klidu a pozhánání. Pocítí ji každý, kdo zde stráví alespoň pár hodin, dokáže se ztišit a naslouchat srdcem. Pauláni zde prolili svou krev (pro paulánský řád v celosvětovém měřítku je toto místo dokonce jedním z nejvýznamnějších, vždyť zde je na jednom místě snad nejvíce jejich mučedníků), více než dvě století se zde modlili a upřímně hledali za oponou pomíjejícího světa paprsek vedoucí jejich duše k Bohu. Ale nemodlili se jen za sebe. Není tedy snad náhodou, že staleté volání „Adveniat regnum tuum!“ (Přijď království Tvé) bylo vyslyšeno, a tak i my můžeme navzdory spěchu 21. století ucítit v těchto místech dotek věčnosti, která zní v našich srdcích hlubokým odvěkým tichem přehlušujícím klokotání a zmatek všedních dní.

Pro to všechno nemáme o budoucnost tohoto místa strach. Jsme jen zvědaví, co bude dál...

Použitá literatura

- POCHE, E., a kol.: *Umělecké památky Čech K/O*. Svazek druhý, Praha, 1978.
- HADAM, Hans: *Neubistritz*. Stuttgart, 1981.
- MRŠTÍK, J. F.: *Bývalý paulánský klášter Nejsvětější Trojice u Nové Bystřice*, 1883.
- Klub českých turistů: *Česká Kanada a Slavonicko – turistická mapa*, 1997.
- LACINA, O.: *Průvodce po stopách paulánů v Klášteře Nejsvětější Trojice u Nové Bystřice*. Semily, 2000.
- SÁDLO, J., HÁJEK, P.: *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. Praha, 2005.
- VLČEK, P., SOMMER, P., FULTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 2002.
- BARTÁK, V., a kol.: *Sborník výzkumných prací paulánského kláštera u Nové Bystřice*. Soukromé reálné gymnázium Přírodní škola, Praha, 1996.
- NOVÁK, J.: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jindřichův Hradec*. Praha, 1901.
- První řehole a život řádu nejmenších bratří, chudých poustevníků bratra Františka z Pauly, 1493.

Webové stránky

- <http://agartha.cz>
- <http://archivnimapy.cuzk.cz>
- <http://oldmaps.geolab.cz>
- <http://www.mapy.cz>
- <http://www.novabystrice.cz>
- <http://www.zanikleobce.cz>

Prameny

- Zakládací listina Konráda Krajíře z Krajku z 24. 6. 1501
- Rozmnožení statků konventu Nejsvětější Trojice u Nové Bystřice Konrádem Krajířem z Krajku z 9. 5. 1507
- Ustanovení hranic pozemků paulánského kláštera Nejsvětější Trojice Adamem Pavlem Hlavatou z Chlumu a Košumberka z 25. 9. 1652

Obr. 38 – Klášter dnes (autor: Matouš Bičák, 2007)

Obr. 39 – Skupina Vliv kláštera na okolní krajinu, stojící zleva: Jakub Chaloupek, Karel Kudláček, Vojtěch Barták, Daniel Pražák, Jana Kopejková, Karel Švarc, Matouš Bičák; klečící zleva: Jakub Jindra, Tereza Uličná (autor: Matouš Bičák; Léto 2007)